

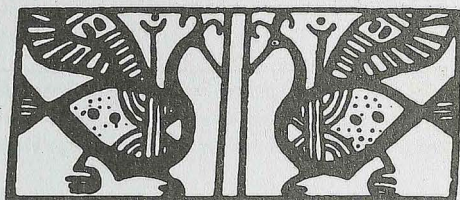

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΑΤΣΙΟΥ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΙΑΛΟΥΚΑΣ, ΑΝΤΩΝΗΣ Γ. ΒΑΖΙΝΤΑΡΗΣ, ΜΑΡΙΝΟΣ Α. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ, VITTORIA DELLA ROCCA, ΑΝΤΡΕΑΣ ΜΑΡΑΣ, ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΟΔΙΝΟΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΟΥΣΗΣ, ΕΚΤΟΡΑΣ ΠΑΤΡΙΩΤΗΣ, ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ, ΑΓΝΗ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ, ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ, Γ. ΧΑΤΖΗΚΩΣΤΗΣ, ΛΑΜΠΗΣ Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ, ΣΤΕΛΛΑ ΣΠΥΡΟΥ, ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ, ΜΑΡΙΑΝΝΑ ΒΛΑΧΟΥ-ΚΑΡΑΜΒΑΛΗ, MICHELE IANNELLI, ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΚΑΡΑΜΒΑΛΗΣ, ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ, ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΟΣΚΟΦΙΔΗΣ, ΛΟΥΛΛΑ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ, ΔΑΝΑΗ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ, ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΛΑΜΠΡΟΥ, ΓΙΩΡΓΟΣ Ι. ΚΑΛΛΕΓΙΑΣ, ΛΑΖΑΡΟΣ ΜΑΥΡΟΣ, ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ, ΧΡΙΣΤΟΣ Γ. ΡΩΜΑΣ, ΕΛΕΝΗ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΟΥ, ΣΤΕΛΙΟΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

420

ISSN 0554 - 3363

Πνευματική Κύπρος

ΤΕΤΡΑΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

Υπεύθυνη εκδότρια: ΛΟΥΛΛΑ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Ἀνδροκλέους 2, 1060 Λευκωσία
Τηλ. 22764900

Τὸ Περιοδικὸ ἐκδίδεται ἀπὸ Ἑπιτροπὴ Φιλολόγων καὶ Λογοτεχνῶν.

Ἐτήσια συνδρομὴ	€12
Ἐτήσια συνδρομὴ Ἑλλάδος	€25
Ἐτήσια συνδρομὴ ἐξωτερικοῦ	€25 ἢ \$35
Τιμὴ τεύχους	€4,50
Συνδρομὴ γιὰ βιβλιοθήκες, σχολεῖα καὶ Ὄργανισμοὺς	€18
Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται. Φωτογραφίες ἐπιστρέφονται. Ἀνάτυπα πληρώνονται στὸν τυπογράφο.	

Γιὰ τοὺς συνδρομητὲς Ἑλλάδος:
ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ἙΛΛΑΔΟΣ - Λογαριασμός 080/51260530
στὸ ὄνομα Παναγιώτης Κ. Χρυσάνθης.

Αἰτιολογία: Συνδρομὴ Περιοδικοῦ «Πνευματικὴ Κύπρος»
καὶ νὰ ἀποστέλλεται στὸ περιοδικὸ ἢ ἀπόδειξη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κατερίνα Κωνσταντίνου Μάτσιου: Ἑπτακώμη	161
Κωνσταντίνος Σ. Πάλουκας: Καρὸς γιὰ μιὰ ἄλλη Ἱστορία	162
Ἄντωνης Γ. Βαζιντάρης: Ἄγνοοῦμενοι	164
Μαρίνος Α. Στυλιανοῦ: Ἀποχαιρετῶντας τὸν ὀρίζοντα	164
Vittoria Della Rocca (μετ. Γ. Χατζηκωστῆς): Ἀφουγκράζομαι	165
Κατερίνα Κωνσταντίνου Μάτσιου: Συναισθήματα	165
Ἄντρεας Μαρᾶς: Περιήγηση	166
Ἄνδρεας Μοδινός: Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ «Μονόλογος Ἀγαπημένης νεκροῦ ἥρωα»	168
Γιῶργος Πετούσης: Τὸ Καράβι	170
Κατερίνα Κωνσταντίνου Μάτσιου: Μοναστήρι Ἀποστόλου Ἄνδρέα	170
Ἐκτορας Πατριώτης: Ἄτιτλα	171
Γιῶργος Πετούσης: Γιὰ νὰ σέ θυμᾶμαι	173
Χρυσόθεμης Χατζηπαναγιῆ: Ἡ Λεμονιά	174
Vittoria Della Rocca (μετ. Γ. Χατζηκωστῆς): Νυχτερινὸ	178
Ἄγνη Χαραλάμπους: «Πράσινη Γραμμὴ»... «Ἀνοιχτὰ Ὀδοφράγματα»	179
Χρυσόθεμης Χατζηπαναγιῆ: Θεοδόσης Νικολάου: Πτυχῆς τοῦ ἔργου του	184
Γιάννης Ἀνδρικόπουλος: Προσκυνητὴς στὴ Φάτιη σου	188

(Συνέχεια στὴ σελ. 223)

Τὸ παρὸν τεύχος ἔχει ἐπιχορηγηθεῖ ἀπὸ τὴς Πολιτιστικῆς Ὑπηρεσίης τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Πολιτισμοῦ.
Ἡ ἐπιχορήγηση δὲν σημαίνει τὴν ἀποδοχὴ τοῦ περιεχομένου ἢ τῶν ἀπόψεων ποὺ ἐκφράζονται ἀπὸ τὴ Συντακτικὴ Ἑπιτροπὴ ἀπὸ πλευρᾶς τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Πολιτισμοῦ.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΙΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
Ίδρυτής: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ ΜΗ'

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ-ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2008

ΑΡ. 420

ΕΠΤΑΚΩΜΗ

*Καλντερίμια φορτωμένα,
γεμάτα νοσταλγία
Εξόθυρες λιτές, μπιροπιλωτές,
αναμένουν με αγωνία.*

*Τοπία άβατα
παντελώς κρυμμένα
από ανθρώπου ματιά,
αναμένουν κρυφά*

*Απέραντη η θάλασσα
Αχ! Αυτή η αμμουδιά
Βότσαλα χρωματιστά
κοιτούν σαν μάτια θολά*

Και σαν στο Γιούτι
το βλέμμα ανυψώσεις
Δεν υπάρχει διαφυγή
Θαρρείς το Θεό θ' ανταμώνεις.*

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΑΤΣΙΟΥ

* Μια πανέμορφη, σαν πλάτη, περιοχή που βρίσκεται βορειοανατολικά της οροσειράς του Πενταδακτύλου – μια αναπνοή – σαν να προσπαθεί να χαϊδέψει την ολόχρυση αμμουδιά που απλώνεται στον ποδόγειό της.

ΚΑΙΡΟΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΑΛΛΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ψέματα μας είπαν

πως ο Λεωνίδα έπεσε στις Θερμοπύλες.

Ψέματα μας είπε ο Ηρόδοτος

πως οι Έλληνες πάνω απ' όλα τιμούσανε την αρετή
και πως στην Ελλάδα αείποτε σύντροφος η πενίη.

Ψέματα μας λεν και τώρα

πως σαν πήραν την πόλη οι εχθροί,

ένα μωρό βύζαξε πάνω στο άψυχο κορμί
της σκοτωμένης μάνας του,¹

νεοσσός τάχατες ενός φοίνικα

που αναγεννιέται από τη στάχτη του.

Ψέματα... όλα ψέματα,

παραμύθια και κουβέντες

για ανυποψίαστους αφελείς

από ανόητους παραμυθάδες και δόλιους παραχαράκτες,

υπηρέτες του μίσους, της διχόνοιας και του αλληλοσκοτωμού.

Αυτοί μας μίλησαν και για ξεριζωμούς.

Μας απέκρουσαν οι θρασείς τους αθρόους συνωστισμούς²

για τις μεγάλες ιδέες και τα μεγάλα όνειρα.

Ξέχασαν πως όποιος δεν του άρεσε,

απλά έπαιρνε το μπογαλάκι κι έφευγε.

Οι άλλοι οι ανόητοι έμειναν... Έμειναν και σκοτώθηκαν.

Και καλά να πάθουν, αφού σαν Αρμένιοι «αλληλοφαγώθηκαν».³

Μας μίλησαν ακόμα για το μύθο της Γοργόνας και του Μεγαλέξαντρου.

Μας απέκρουσαν τις δολοφονίες, τις σφαγές και τ' άγρια πάθη του.

Ευτυχώς που οι ξένοι πρόσφατα μας τα θύμισαν.⁴

Αυτοί πάντα γνωρίζουν καλύτερα απ' εμάς

την ιστορία μας, τα πρέπει και τα μη πρέπει μας.

Ας πάψουμε λοιπόν να μιλάμε για ξεριζωμούς και κατοχή,

για πολέμους και καταστροφή.

Αυτά μόνο μέσα σε αρρωστημένες φαντασίες μπορούν να ζουν.

Σήμερα δεν υπάρχουν πια πρόσφυγες και αγνοούμενοι,

ούτε χαροκαμένες μάνες στα οδοφράγματα.

Σταμάτησαν κι οι κοπελιές ν' ανάβουνε καντήλια

στους αγαπημένους τάφους των χαμένων ονείρων τους.

Ποιος μιλά σήμερα για το κλάμα της μάνας στις όχθες του Τίγρη,
για τ' ανθρώπινο αίμα που χύνεται στην κοίτη του Ευφράτη,
για το αίμα που χύνεται και τον πόνο ν' απλώνεται
στις οποιοσδήποτε όχθες και στα οποιαδήποτε σύνορα;
Αυτά είναι λεπτομέρειες... ασήμαντες λεπτομέρειες
μπροστά στην ουσία και το νόημα μιας ειρηνευτικής επιχείρησης,
όπου άγγελοι σταυροφόροι γίνονται διαπρύσιοι κήρυκες
των μεγάλων ιδανικών, της ελευθερίας και της ευημερίας των λαών-
όπως αυτοί τα εννοούν.

Τι ωφελεί να θυμόμαστε σήμερα τα παλιά παραμύθια.
να μιλάμε για ιδέες σκουριασμένες και συντηρητικές;
Εμείς ανήκουμε σε μια άλλη εποχή
που 'χει για πίστη της το Μαμμωνά, πατρίδα της την Αφθονία
και στόχο της την παγκόσμια οικονομία.

Κανείς δε φταίει που κάποιοι δεν κατάλαβαν ακόμα
πως στο διεθνές χρηματιστήριο των αξιών
οι ανθρώπινες αξίες δε μετρώνε.

Καιρός λοιπόν για μια άλλη Ιστορία!

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Σ. ΠΑΛΟΥΚΑΣ

1. Όπως πράγματι συνέβη κατά τις εν ψυχρώ μαζικές δολοφονίες αθώων αμάχων και γυναικοπαίδων από τους Τούρκους εισβολείς.
2. Έτσι χαρακτηρίστηκαν σε πρόσφατα αναθεωρημένο σχολικό διδακτικό εγχειρίδιο Νεότερης Ελληνικής Ιστορίας ο ξεριζωμός και η σφαγή του Μικρασιατικού Ελληνισμού μ' επίκεντρο την προκουμιά της παραδομένης στις φλόγες από τους Τούρκους Σμύρνης.
3. Σ' αλληλοφάγωμα αποδίδει η επίσημη Τουρκική προπαγάνδα τη γενοκτονία των Αρμενίων.
4. Μόλις πρόσφατα ο κ. Μάθιου Νίμιτς, διαμεσολαβητής του ΝΑΤΟ για το θέμα της επίσημης ονομασίας του Κράτους των Σκοπίων, μας θύμισε και μας υπέδειξε πως ο Μέγας Αλέξανδρος ήταν, κατά την έκφρασή του, ένας σφαγέας και δολοφόνος, για την εθνική πατρότητα του οποίου δεν αξίζει σήμερα οι Έλληνες να φιλονικούν με τους Σκοπιανούς: άσχετα βέβαια αν υπό το βάρος της άμεσης Ελληνικής αντίδρασης άλλαξε κάπως την αρχική του δήλωση.

ΑΓΝΟΟΥΜΕΝΟΙ

Πέρασαν καλοκαίρια, χειμώνες, χρόνια!...
 Είδαμε τις μυγδαλιές ν' ανθίζουν τόσες φορές
 Τον ήλιο να σκάει ψηλά στον Πενταδάχτυλο
 Σαν ένα μήνυμα χαράς κι ελπίδας
 Αφουγκραστήκαμε τα χελιδόνια
 Μήπως στο κελαϊδισμό τους
 Κρύβουν την «είδηση»
 Ρωτήσαμε περαστικούς
 Ψάξαμε στα λόγια τους
 Στη ματιά τους
 Μήπως κάτι άλλο θεν' να πούνε
 Πολλές φορές σταματήσαμε
 Σε σιλουέτες και σκιές
 Κι από το στόμα μας ξέφυγαν λόγια
 Σαν κάποιον να υποδεχόμαστε
 Με λαχτάρ' απλώσαμε τα χέρια μας
 Μα μείναν στο κενό αιωρούμενα
 Αλλόφρονες παραπατήσαμε
 Ακολουθώντας τ' όνειρο.

ΑΝΤΩΝΗΣ Γ. ΒΑΖΙΝΤΑΡΗΣ

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΩΝΤΑΣ ΤΟΝ ΟΡΙΖΟΝΤΑ

Τα μέτρησα τα βήματα.
 Κάθε βράδυ,
 στις ολονυχτίες της σκέψης μου.
 Τετράγωνα, τριγωνικά, κυκλικά,
 μα δε βρίσκω ποιο χρώμα ταιριάζει στο φόντο του.
 Ίσως να μιλήσω στη θάλασσα,
 μα αυτή, δεν ξέρει από αριθμούς.
 Ίσως να ρωτήσω τη θλίψη μου,
 μα αυτή, περιμένει για επανάσταση.
 Θα ξανάρθω!
 Τις μυρωδιές θα τις θυμάμαι;

ΜΑΡΙΝΟΣ Α. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

ΑΦΟΥΓΚΡΑΖΟΜΑΙ...

Ἐπὸ τὸ ὀρθάνοιχτο παράθυρο
 στὴ βαθιὰ σιωπὴ τῆς νύχτας
 ποὺ δὲν γνωρίζει τὸν ὕπνο
 ἐπιστρέφει ἡ ἠχώ μακρινῶν φωνῶν,
 γλυκὸ τραγούδι ποὺ χαϊδεύει τὴν ψυχὴ
 τὴν ὥρα τῆς νοσταλγίας.
 Τραγουδᾷ τὸ νερὸ ποὺ ἀπ' τὰ βουνὰ
 κατεβαίνει στὴ λευκὴ κοίτη τῶν χαλικιῶν.
 Ζωηρὸ παίξει ἀνάμεσα στοὺς βράχους
 στροβιλίζεται μπροστὰ στὶς φωλιές τῶν καβουριῶν
 ξερριζώνει τοὺς βυθισμένους μίσχους τῆς χλόης,
 ἀπλώνεται, ξαναπαίρνει τὸν δρόμο του,
 ἓνα ποτάμι τὸ περιμένει.

Ἐφουγκράζομαι...

εἶναι τὸ χτύπημα τῶν ρούχων ποὺ πλένονται
 πάνω στὴ λοξὴ πέτρα
 εἶναι τὸ βούτηγμα τῶν παιδικῶν χειρῶν
 ποὺ μέσα στὴ διαφανάδα τοῦ νεροῦ ψάχνουνε βότσαλα
 μικρὰ καὶ στρογγυλὰ γιὰ τὸ παιδικὸ τους παιγνίδι.

Ἐφουγκράζομαι...

τὴ φωνή σου!

Εἶναι στὸ τραγούδι τοῦ νεροῦ ποὺ κυλᾷ στὸ ρυάκι
 καὶ τὴν πάει μακριά.

VITTORIA DELLA ROCCA
 (μετάφρ. Γ. Χατζηκωστής)

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ

Δώσε μου τὸ χέρι σου να με οδηγεῖ
 Ἄνοιξε μου τὴν καρδιά σου μυριάκριβα
 καὶ ἀπόθεσε με αμυδρὰ ἐκεῖ
 Ἀφουγκρᾶσου τὸ ηχώχρωμα τῆς βροχῆς
 σταλάζει ἐξωθεν ἀπ' τὶς κόγχες τῶν ματιῶν σου
 Κρύσταλλα, τὰ κατάλευκα μάγουλα, χαϊδεύουν
 Γίνονται ποτάμια πλατιά, χεῖμαρροι
 Ἀνεπαίσθητα παρασέρνουν τὸ ἐκ βαθέων
 ψυχικὸ ἀνάβλυσμα.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΑΤΣΙΟΥ

ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ

Απ' όπου και να πιάνομαι
 με καίν' τα δάχτυλά μου
 όσο και να θέλω ν' ανεβώ
 με πισωφέρει η τύρφη.

Βαδίζοντας στο διάσελο
 μπερδεύομαι απ' τις σκιές
 μαντρούζοντας τις καστανιές
 ακούω αλλόκοτες κραυγές
 κι ακροπατά... «σσσ... σιωπή».
 Σαλαμώντας τ' αγρίμια στην πλαγιά
 – από τη μια μάντρα στην άλλη –
 γλιστρώ και παροπλίζομαι
 – μου πέφτει η γκλίτσα από το χέρι·
 ακούω τριγύρω τα μαντρόσκυλα
 που αλυχτούν και με χλευάζουν.

Όσο και να αδιαφορώ
 νιώθω τις χούφτες μου να ιδρώνουν
 όπου και να περπατάω
 τα πόδια μου ματώνονται.

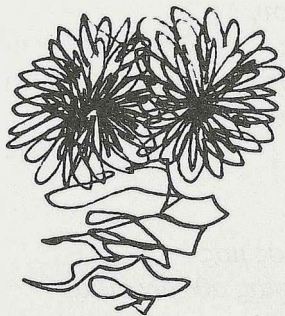
Ακροβατώντας σε μονοπάτια δύσβατα
 γίνομαι ο ίδιος μάρτυρας
 μιας κατρακύλας κοτρονιών
 προς τη βαθιά χαράδρα
 γίνομαι μνήμων βασιλέων έκπτωτων
 που λοιδωρούνται στην πλατεία
 κι αισθάνομαι μίαν πρόσκαιρη
 χαιρέκακη αγαλλίαση.

Όποιοι και να με ακολουθούν
 μένουν μακριά - μην κατοπάθουν.
 Περνώντας από όχθες νωτερές
 ακούω τις ιτιές που τραγουδάνε
 βλέπω τις λυγαριές που αδημονούν
 με ολάνοιχτες αγκάλες
 νιώθω στα χείλη την πικράδα
 απ' το φιλί της δάφνης.
 ακούω της νεράιδας τη φωνή

μέσα από βάτα και μυρσίνη.
θέλω να ριζώσω εκεί
– του ποταμιού πιστό συντρόφι –
μα οι αετοί με προσκαλούν ξανά
ν' ανέβω ως τις ράχες.
Και τότε πιάνω απ' την αρχή
τό ίδιο, παράτονο τραγούδι.

Όσο και να τραγουδάω
μου καίει ο ρυθμός το στόμα
όσο και να αναπνέω
τα πνεμόνια μου πονάνε
και φτάνει η ανάσα μου
– ως πρωινή δροσιά –
μέχρι το μπλάβο πέλαγο
όπου η Γοργόνα αναμαλλιάρα
όλο ρωτάει τ' αφρόψαρα
αν ζει ακόμα ο βασιλιάς.
Ρωτάει κι ο πουνέντες την αυγή
αν ζει ο Αλέξαντρος
και λέει ο λεβάντες μια ευχή:
«Α! και να ζούσε ο βασιλιάς
να φτάναμε ως τα Σούσα!»

ΑΝΤΡΕΑΣ ΜΑΡΑΣ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ
«ΜΟΝΟΛΟΓΟΣ ΑΓΑΠΗΜΕΝΗΣ ΝΕΚΡΟΥ ΗΡΩΑ»

Μια στιγμή μου χαμογέλασε το αγόρι με το όμορφο μέτωπο
Ως να συμφωνούσε με τις κρυφές μου σκέψεις.
Αρκετούς άκουσα πανηγυρικούς.

* * *

Μπροστά μου, στο τραπέζι όπου δουλεύω,
Έχω μια φωτογραφία σου,
Πεσμένος στα γόνατα, σκύβεις πάνω από μια μάζωξη μυρμηγκιών,
Και μέσ' απ' το φακό σου παρακολουθείς τα πήγαιν' - έλα τους,
Θυμούμαι πως τρία τους μαζί ένα ψίχουλο κουβαλούσαν στη φωλιά τους,
Όταν ξάφνου ένα τους αντίθετα άρχισε να σπρώχνει,
«Σχεδόν πάντα υπάρχει το ασυντόνιστο ένα», παρατήρησες γελώντας.

Αγαπούσες κάθε λογής μικρά ζωάκια, ώρες ασχολιόσουν μαζί τους,
Και δεν έβλαψες ποτέ κανένα.

«Πιότερο αγαπάς τα μυρμηγκία σου από μένα»,
Καμωνόμουν την παραπονεμένη, όταν κι άλλο φίλημα ήθελα.

Προτιμώ αυτή τη φωτογραφία σου από την άλλη που φοράς των παρτιζάνων
τη στολή.
Θυμούνται τον ήρωα, θυμούμαι το θαυμαστό παιδί, τον άδικο χαμό του.

Κι ας τραγουδούσαμε, κι ας χορεύαμε
Κι ας μην είχαμε επιλογή άλλη,
Άδικος λογίζεται ο χαμός σου,
Ναι, και των άλλων ο χαμός,
Δεν ξέραμε
Κι οι εχθροί μας δεν ήξεραν.

Ρωτά η ψυχή το νου
Κι ο νους ίδια ρωτά την:
Ποιος θεός δικός τους ή δικός μας
Όρισε το τίμημα της ελευθερίας αθώων αίμα;

* * *

Κατηφόριζε απότομα από το ξωκκλήσι στη θάλασσα,

Λιγοστό το χρώμα στην πέτρα
 Όσο που αρκούσε για το λίγο θυμάρι
 Και τις λίγες μικρές ανεμώνες,
 «Δύσκολη η κατάβαση, μπορούμε»; ρώτησες,
 «Μπορούμε».
 Χαρήκαμε το δροσερό νερό
 Κι όπως στεγνώναμε στον ήλιο,
 «Ταιριάζουμε», είπες,
 Σε φίλησα.

Το καλοκαίρι μέρες αργίας
 Βγαίνω στη θάλασσα, κάπου απόμακρα
 Μαυρίζω στον ήλιο για ώρες
 Κι όταν δεν είναι άλλοι γύρω κολυμπώ γυμνή,
 Αποδεσμεύομαι.

Κάποτε ξαπλωμένη ανάσκελα στη ζεστή άμμο αποκοιμήθηκα,
 Με φίλησες στο στόμα και ξύπνησα,
 «Σήκω», μου είπες, «η θάλασσα σου βρέχει τα πόδια, θα κρωώσεις».

* * *

Γιατί δεν παντρεύτηκα;
 Δε φταις εσύ αγαπημένο μου παιδί,
 Γιατί συννέφιασε το πρόσωπό σου;
 Δεν μπορούσα και μετά δεν ήθελα.
 Πώς θα μπορούσα με τις αναμνήσεις μου ολοζώντανες,
 Να σε θυμάται η ψυχή, ο νους, το δέρμα μου;
 Ήταν ως να μην είπες ότι είσαι νεκρός για πάντα.

Μετά ένιωσα τόσο μόνη.
 Έπρεπε να κρατηθῶ από κάπου για να σωθῶ,
 Κρατήθηκα από την ανάμνηση μιας περασμένης ευτυχίας,
 Κι αυτή την οφείλω σε σένα,
 Έπρεπε να γίνω πιο δυνατή. Έγινα.
 Ορίζω τη σκέψη μου.
 Δεν σε ξέχασα.

ΤΟ ΚΑΡΑΒΙ

Άνοιξα τα μάτια κι' είχα μπροστά μου
 ένα κάμπο από ολοπόρφυρες
 παπαρούνες.
 Χαμογέλασε το χείλι μου.
 Πέρα από τον κάμπο
 μια καταγάλανη θάλασσα εκτεινόταν
 μ' ένα καράβι που είχε σταθερή ρότα
 γι' άλλο λιμάνι.

Ξαφνικά ενώ το κοίταζα,
 έγινε το προβλεπόμενο.
 Μια απειροελάχιστη κουκκίδα.
 Κι' αίφνης χάθηκε
 από τη θαμπή πια όρασή μου.
 Όμοια τη μάνα μου
 που ταξίδεψε απρόσμενα
 αποχαιρετώντας με ένα Σάββατο
 για άλλο λιμάνι.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΟΥΣΗΣ

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΑΝΔΡΕΑ

Απόστολε Ανδρέα μου
 οι βάρβαροι Σε πουλούν
 σε εικονίσματα,
 σε μας!
 Σε διαλαλούν σουβενίρ,
 οι αλλόπιστοι,
 σε μας!
 ... χωρίς φόβο, έτσι απλά...
 Πόση τραγικότητα Απόστολέ μας
 Γιατί αφήνονται,
 με ποιο δικαίωμα, γιατί;

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΑΤΣΙΟΥ

ΑΤΙΤΛΑ

Θνητούς μᾶς δακρυβρέχουν·
 ὑποκύπτουμε ἡμεροσκοποῦμε
 καὶ προμαντεύουμε
 λευκόφτεροι ἡλιογέρνουμε
 ἢ σιωπηλὴ ἀσπίδα μας
 τὲς νύχτες ἀνατέλλει
 καὶ χαλκοβοεῖ
 τὲς μαρτυρίες τῶν θρηῶν.

Αυτοὶ μέτρησαν τὲς ἀτέλειωτες ὥρες
 τοῦ πολέμου
 Ὅ,τι πλατάγισε πανέμορφο στὸν νοῦ μας
 πέθανε στὰ χεῖλη μας
 τὸ ξαφνικὸ πρωὶ
 Παγωμένα ὄσα μᾶς ἄφησε ἡ πυρὰ
 ἄνθη νεκρὰ
 Ἀπάτητα τὰ χαμένα ἰχνηλατοῦμε
 κυνηγημένοι κυνηγημένοι
 Ἄχρηστα μᾶς περίσσεψαν
 τὰ λίγα ὄπλα
 μύρτα καὶ κλάδοι ἐλιᾶς
 καὶ ἡ ψυχὴ μας ψυχὴ τῶν ἀνέμων
 ὁμως ἡ καρδιά μας
 δὲν ρυμουλκεῖται σ' ἄλλες θάλασσες
 τὸ πατημένο χῶμα πονεῖ
 μᾶς πῆραν τὸ νερὸ
 καὶ τὸ αἷμα μας πλημμύρισε τὸ φῶς
 ἄλλοτριοφάγοι ἀλύπητα μᾶς ἀνακόπτουν
 καὶ ἡ ἄνοιξη τῆς προσδοκίας μας
 ἀλλεπάλληλα πετροβατεῖ καὶ ποντίζεται·
 θάνατος μαυροσταυρῶνει τοῦ ἥλιου τὸ μέτωπο
 παραθαλάσσια συντροφεύουμε τὲς σκιὲς τῶν δένδρων
 καὶ στὸ παιγνίδι τῶν παιδιῶν
 ποὺ διασώζουμε
 πλατύστομα γέλια χαράσσουμε στὰ ἄνθη.

Καθημερινὰ ἓνας σεμνὸς κυπαρισσῶνας τόση χάρη
 στὴν σοβαρότητα τῆς θάλασσας ὀκνὸς
 βραδιάζει στὸ φῶς δυναμωμένος

καὶ πληγώνει ἡ
 ἀποκλεισμένη ἀδελφολογία ὑποταγμένη
 ἡ δίαιτα συναισθημάτων καὶ ὁ
 ἀνείπωτος ἀδελφοκτόνος κενὸς φθόνος
 μωρολόγων
 Ἔνας ὀκνὸς κυπαρισσώνας
 καὶ βραδιάζει τὸ φῶς δυναμωμένο
 ἴσκιος ζωντανὸς μὲ σκοτωμένους.

Σιταράτη μνήμη
 γάμους ἀνυμνεῖς, ἀφροὺς ἀφθονίες
 ἀγγέλισσες χαρὲς
 ἓνα φέγγος λυπημάτα γνέθεις
 φημισμένες δωρεές ἐλπίσματα
 Ἐναλογεῖσαι πόθους
 μεγαλώνεις βουνὸ
 ἀνθολογεῖς ἀστρων νοήματα
 καὶ κρίνων μυστικὰ
 ἀποστάξεις.

Πυροβολισμοὶ στό φῶς
 πυροβολισμοὶ στόν ὕπνο
 στά πρόβατα πυροβολισμοὶ στόν ἥλιο τὰ λόγια
 Ἦλιος οἱ κινήσεις
 λόγια, λόγια σκοτεινὰ
 μελαγχολία λαλητῆ
 φῶς σκληρό, φυγή
 φυγή καὶ ψυχαπάτη.

Ἄρχει ψαλμὸς
 καὶ ὑπάρχει πόνος ἄλλος
 ρίζωμα πότισμα καὶ ἀνάληψη
 τὸ τραγούδι τῶν νερῶν ἐκεῖ
 ἡ ὀλάνθιστη πολυχρονία ἱερῆ
 πικρόκαρπη παρμένη
 ἔλιά.

ΓΙΑ ΝΑ ΣΕ ΘΥΜΑΜΑΙ

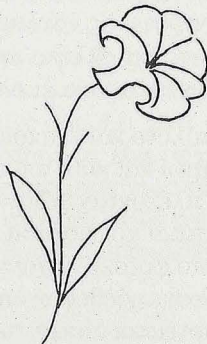
Έφυγες πατέρα.
Έρημο, άφωνο το σπίτι.
Άνθρωπος ο τόπος.

Αίφνης, μ' Αρχαγγέλου νεύμα
έμεινε μπροστά μου
ξέπνοο, ταλαίπωρο το σώμα.
Ταξίδι στ' ουρανού τα χάη
με την εκπνοή
αθάνατο ξεκίνησε το Πνεύμα.

Τι άραγε να πήρα
και τι άραγε να θυμάμαι από σένα;

Τη θέληση, το πείσμα για ζωή
[όλη εκείνην τη συμμαζεμένη πείρα],
αλλά και το τραγούδι,
[όλη εκείνην τη χαρά που είχες μέχρι
και τα ενενήντα δυο σου χρόνια]
μαζί με την ευχή σου
φυλακτό μου πήρα
για να σε θυμάμαι.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΟΥΣΗΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Η ΛΕΜΟΝΙΑ

Τέλη του Νιόβρη κι η Λεμονιά μαζί με την Ξαδέλφη της τη Μανταρινιά ήταν φορτωμένες με τα κίτρινα και τα πρασινοπορτοκαλιά παιδιά τους. Α, όλα κι όλα! Δεν τους επέτρεπαν μήτε ζηλόφθονες ή περιγελαστικές συγκρίσεις μήτε και ρατσιστικά αλληλοπειράγματα, που συνήθιζαν επιπόλαια να αλληλοεκτοξεύουν μεταξύ τους άλλα συγγενικά ή γειτονικά δέντρα και που εξ αντιγραφής κληροδοτούσαν στα καρπόπαιδιά τους: «απ' τη ζήλεια σου κιτρίνισες κακόχυμο άνυδρο ξινολέμονο».

«Και συ μίξερο άμοιρο 'κοκκονιάρικο' μανταρινάκι, που θα πέσεις, πριν σε κόψουνε, με το πρώτο φύσημα του αγέρα!». «Άντε να μη σου πω για τη φύτρα του σογιού σου», περνούσε στην αντεπίθεση το μεγαλύτερο λεμόνι κιτρινίζοντας πιο πολύ όχι απ' τη ζήλεια που του καταλόγιζε ένα απ' τα πιο αλαζονικά κι αυθάδικα μανταρινία, μα απ' τη βίαη έκρηξη του θυμού του.

«Δεν ντρεπόσατε και τα δυο να μαλλώνετε, πρωτοξάδελφα που είσατε και που ολόένα πάτε να κολλήσετε απ' το βρισίδι των ανθρώπινων παιδιών, κι ο ιός της βρισιάς λες κι είναι μεταδοτικός απ' το ανθρώπινο στο 'δενδρικό' γένος. Κι εξάλλου δεν καταλάβατε ότι κρατάτε απ' την ίδια πανάρχαιη γενιά των Εσπερίδων; Ένα εσπεριδοειδές δηλαδή σαν και σένα, παιδί μου, δεν πρέπει να προσβάλλει με τέτοιες κουταμάρες την ευγενή καταγωγή του».

«Και για σένα τα λείη η θεία Λεμονιά, μανταρινί γλυκό μου. Τ' άκουσες;» Και δεν έβρισκε τίποτ' άλλο να προσθέσει μες στην ανεμελιά της αδιαφορίας και της κοκεταρίας της η φουντωτή Μανταρινιά, που ήταν κατά πέντε χρόνια νεότερη και κατά πολύ χαμηλότερή της. Οι δυο τους, καθώς είχαν σφιχτοπλεγμένα τα κλαδιά του αριστερού και δεξιού τους βραχίονα σχηματίζοντας μια σκιερή πρασινωπή ασίδα, δεν θυμούνται να είχαν μαλλώσει ποτέ μα κι ούτε να είχαν ανταλλάξει παραπάνω από μια δωδεκάδα κουβέντες το πολύ μέχρι τότε. Εκτός απ' τη «διακλαδική» επαφή λόγω στενής, ασφυκτικής γειτνίασης, το μόνο που τις έδενε ήταν η ευθύνη της διατήρησης της φυσικής ανέξοδης πέροκλας, που είχαν δημιουργήσει με τα φυλλαράκια και τα χλωρόλιγνα ευλύγιστα κλώνια τους. Λες κι ο δεντρόφιλος «αυλάρχης» τούς είχε αναθέσει την ανειλημμένη υποχρέωση να φτιάχνουν το κατάλληλο μικροκλίμα για τα ζαρζαβατικά και τα εποχιακά λουλούδια, που φύτευε ολόχρονα κι ολοτρόγυρα στη λεκάνη τους.

Έτσι, δεν μπορούσαν κατ' απόλυτο και εξακριβωμένο τρόπο να ξέρουν αν οι φιλοφρονητικές περιποιήσεις κάθε πρωί και κάθε απόγευμα ήταν γι' αυτές τις ίδιες ή για τα χθαμαλόφυτα χορταρικά, που πλέκονταν ξεδιάντροπα μες στις ρίζες τους. Σίγουρα θα παρασυρόταν από τα μεθυστικά χρώματα κι αρώματά τους, καθώς κι από την ωφέλεια της υγιεινής διατροφής από φρέσκα λαχανικά, απαλλαγμένα ορμονών, φυτοφαρμάκων, συντηρητικών και άλλων πρόσθετων δηλητηριωδών συστατικών. Αυτά κι αν συνιστούσαν την πράσινη Μεσογειακή διαίτα της σωστής χορτοφαγίας. Ή μήπως, στ' αλήθεια, ήταν η καλή συνήθεια της φυτοκαλλιέργειας ενός αργόσχολου συνταξιού-

χου, ο οποίος είχε αυτοαναγορευθεί μέγας κηπουρός της περιοχής, παρασημοφορεθεί ως αρχικλαδευτής της γειτονιάς και αυτοχρισθεί ο πιο ονομαστός περιβολάρης της ενορίας ενισχύοντας τον καλπασμό της φαντασίας του μ' ένα εμβληματικό οικόσημο στο ανώφλι της εξώθυράς του. Κι αν ήμασταν στον παλιό καλό καιρό, όπου γείτονες, πλανόδιοι και περαστικοί γνωρίζονταν μεταξύ τους ξέροντας ο ένας του άλλου τις δεξιότητες, τα ειδικά ενδιαφέροντα και τα «χούγια», θα του ζητούσαν οπωσδήποτε τις πολύτιμες συμβουλές του για τον κήπο ή το χωραφάκι τους. Αλλά τώρα πού κήπος της προκοπής και πού περιβολάκι παραδεισένιο, εκτός από καμιά πλαστική ή έστω κεραμική ογκώδη γλάστρα ή την πολυτέλεια κάποιας επιδεικτικής πρασιάς στην είσοδο της πολυκατοικίας.

«Κάπως έτσι θα τα σκεφτόταν τα πράγματα και θα τα μελετούσε», σιγομουρμούρισε ανάμεσα στην πυκνή φυλλωσιά της η κυρά Λεμονιά κι έφερε αστραπιαία μπροστά της την αυστηρή μορφή του σπιτονοικοκύρη της. Όσο για την ξαδέλφη της τη Μανταρινιά, θα τα περνούσε όλα στο ντούκου. Όχι, θα καθόταν να σκάσει με τις σχολαστικές φιλοσοφίες της ξαδέλφης, που με τα πιο λεπτά κλαδάκια της τα 'πλεκε όλα φιλοβελονιά και τα ξόμπλιαζε, για να μην αναλογίζεται τις κακασχήμιες και τις ευτελείς κατωτερότητες του «ανώτερου» κόσμου πικραίνοντας ακόμα πιο πολύ και τα λεμονοπαίδια της, από τα μεγαλύτερα ως τα μικρότερα. Όπως ένοιωσε κάποτε ξεχωριστή πίκρα για 'κείνα που διάβασε στα *Πικρολέμονα* εκείνου του περιβόητου Άγγλου συγγραφέα...

Ας τ' άφηνε λοιπόν αυτά να μεγαλώσουν απερίσκεπτα κι ανεπηρέαστα θρέφοντάς τα μόνο με τη θετική ενέργεια της τρυφερότητας και της στοργής της. Γιατί, κακά τα ψέματα, η Λεμονιά φιλοδοξούσε να τα δει όχι μόνο σπιμμένα στη χύτρα ή στο πιάτο των ένθεν και ένθεν του πλέγματος νοικοκυραίων κι ύστερα πεταγμένες λεμονόκουπτες σε κάλαθο αχρήστων. Επιθυμία και έγνοια της ήταν να τα καμαρώσει εύγευστο δροσερό χυμό σε μια απ' τις καλλιτεχνικές φιάλες ή στον κρυστάλλινο βάζο με το κροσσωτό δαντελένιο σκέπασμα και των δυο, γιατί όχι, οικοδόσποιων.

Όλα τα προγραμματίζε, όλα τα σπουδαιολογούσε και τα διαισθανόταν η αρχόντισσα η Λεμονιά με το αλάθητο ένστικτο και τη γυναικεία διαίσθηση της όσφρησής της. Κι άλλα τόσα ακόμα προέβλεπε προφητικά στο εγγύς ή στο απώτερο μέλλον μέσα απ' το μαγικό αχτιδωτό κάτοπτρο του αφέντη του ήλιου, που μπαινόβγαίνει παιχνιδιάρικα ανάμεσα στα λεμονόφυλλα αναζωογονώντας τα βλαστάρια της με το βιταμινούχο φως του. Ειδικά τον τελευταίο καιρό που το είχαν περισσότερο ανάγκη, αφού υποκαθιστούσε και την απουσία της κυρά βροχής σε 'κείνο τον δύσμοιρο τόπο της αιώνιας ξηρασίας. Η κοκόνια η Λεμονιά λοιπόν, καθώς θα την προσφωνούσαν σε αλλοτινούς καιρούς χαμένων τόπων, είχε αδράξει κάτι από τις μυστικόπαθες ενδόμυχες σκέψεις των δυο «σύνοικων στοιχείων» κι είχε αρχίσει να συνταιριάζει μέσα της τα κομμάτια του παζλ ή καλύτερα, επιστρατεύοντας τους κανόνες του παιγνιδιού τους, τις συνειρμικές της εικόνες, γιατί στο λεξιλόγιό της δεν άρεσε η παρείσφρηση ξένων λέξεων, έστω κι αν δεν αποδίδονταν τέλεια στη γλώσσα της.

Ένθεν και ένθεν του μεταλλικού φαιόχρωμου κηκλιδώματος, που χώριζε την πλαϊνή και την πίσω αυλή των δυο παρακείμενων σπιτιών αντίστοιχα, συνέχιζαν να μετακινούν τη ζωή τους οι δυο γείτονες στο μαγανοπήγαδο του χρόνου από ώρα σε

ώρα κι από μέρα σε μέρα με ανόμοιους, βέβαια, ρυθμούς και διαφορετικές ταχύτητες. Τα μόνα τους κοινά σημεία συνάντησης, εκτός απ' το κγκλίδωμα του διαχωρισμού τους, ήταν οι λιγοστές τυπικές κουβέντες κανενός μεταπιαίου συναπαντήματος, ο «αναθρώσκων» καπνός από το ψήσιμο της σουβλας και ο συναγωνισμός στις γαρδένιες και τις ορτάνσιες. Αλλά επιπλέον κατά τα τελευταία χρόνια και κάτι πολύ σημαντικό έως νευραλγικό και προβληματικό.

Ήταν τα δυο σκανδαλιάρικα διαβολομένα δέντρα που ολοένα τα χαμηλότερα κλαδιά τους στριμώνχονταν και τρύπωναν από τις τετράγωνες σκονισμένες οπές του καγκελότοιχου και τα ψηλότερα έγερναν και λύγιζαν σε μια θεαματική υπόκλιση προς τη διπλανή μαρμαρωμένη βεράντα, λες κι η ανθοφορία, το γεννοβόλημα και το μέστωμα του καρπίσματός τους προορίζονταν για τον γείτονα. Τα φύτεψε ο ίδιος με τα δυο του άξια χέρια και τα δυο, για να τα επωφελείται αυτός;

Δεν θα τολμούσε να προσφέρει στη σκέψη του «μονάχα αυτός», γιατί κι ο ίδιος είχε το μερτικό του απ' τ' αγαθά τους; του σκίαζαν τα δυο αλουμινένια παραθύρια του το καλοκαίρι – αν και τον χειμώνα του 'κρυβαν ζηλότυπα τον ήλιο – και λειτουργούσαν εκτός από πράσινες φυλλοειδείς κουρτίνες παραπετάσματος και ως θερμοκήπιο για τα κηπευτικά και μερικά από τα τροπικά του άνθη που ευφραίνονταν να λούζονται στη σκιά παρά στο καυτό ηλιοκαμίνι. Ήταν ακόμα κι ο εξωτικός παράδεισος της πιο ναζιάρας από τις δυο τους γάτες που τη φώναζε Σταχτοπούτα, για να την «παραμυθιάξει».

Ο γείτονας, ωστόσο, είχε κι αυτός τα εύλογα παράπονά του, αλλά ευχαριστιόταν κιάλας που τα ισοστάθμιζε με το όφελος της ανταπόδοσης, δικαιώνοντας το ρητό «ουδέν κακόν αμιγές καλού». Γιατί αφενός εκνευριζόταν όχι σπάνιες φορές με τη «φυλλόπτωση» ή μάλλον τη «φυλλοροή» και κυρίως και κατ' εξοχήν με τη «λεμονορύπανση», αφού είχε να φτναρίζει ολόχρονα φύλλα, υποκίτρινους ανθούς και λερωμένα έως σάπια λεμόνια, που άφηναν στα ξεθωριασμένα μωσαϊκά το γκριζοπράσινο χρώμα της μούχλας ή ένα μελανοκίτρινο ανεξίτηλο χρώμα, ανάλογα με την ώρα ή τη διάθεση της μέρας που τα 'βλεπε κανείς. Μέχρι και αποξηραμένα κοκκαλιάρικα λεμονομπαλάκια του μπικ μπογκ, σκληρά σαν καύκαλο χελώνας και με ζαρωμένη σταφιδιασμένη φλούδα σαν γέρικη στρογγυλή φαλάκρα ήταν υποχρεωμένος να μαζεύει ο άνθρωπος, σωστός οδοκαθαριστής. Μόνο που δεν κυλούσε εκείνο το ξεχασμένο βαρελωτό αμαξάκι των παλιών σκουπιδιάρηδων του δήμου, παρά μόνο γέμιζε ένα ολόκληρο πλαστικό μαυροσάκουλο. Εκτός όμως από αυτό το συγκεκριμένο είδος της δενδροοχληρίας, η αποξημίωση ήταν ορατή και άμεση, εφόσον τα τρία τέταρτα ή, για να μην είμαστε υπερβολικοί, τα τρία πέμπτα τουλάχιστον της ετήσιας παραγωγής λεμονιών και μαυταρινιών πρώτης διαλογής του 'πέφταν στο ριζικό της αυλής του.

«Να, λοιπόν!», φιλοσοφούσε με περίσκεψη η Λεμονιά, «που το μάτι της δικαιοσύνης τα βλέπει όλα να εξισορροπούν αρμονικά». Και τα λόγια της έμπαιναν μέσα απ' τους τροφαντούς στρογγυλεμένους οφαλούς των λεμονοπαιδιών της, θέλοντας να τα δασκαλέψει έμπρακτα σε κάποιες άγραφες αρχές θείας Δικαιοσύνης.

Δεν έπαυε όμως να ψυχανεμίζεται και σκύβοντας ν' αφουγκράζεται τις έντονες διαμαρτυρίες και τις πονηρές συνωμοσίες του νόμιμου δενδροϊδιοκτήτη με τη γυναίκα του. Αλλά μήπως κι ο άλλος που τον προτιμούσαν ολοφάνερα κι αποδεδειγμένα τα

δυο δέντρα ήταν παράνομος; «Όχι, όχι... Είναι όλωσδιόλου άδικο. Θα πρέπει εξάπαντως να θεσπιστεί σχετικός κανονισμός. Κι όσο δεν ψηφίζεται από τη Βουλή τέτοιος νόμος, αυτός θα μας κόψει λίγο, λίγο τα λεμόνια μας. Πάει κι η φετινή σοδειά. Σάμπως κι αν υπήρχε και τα κατάφερνε να τα κόψει, θα του λέγαμε τίποτε ή θα του κάναμε μήνυση; Οι σχέσεις εν πάση περιπτώσει της καλής γειτονίας δεν θα το επέτρεπαν. Κι όταν σταματούσε ο άντρας, συνέχιζε με φόρα απ' εκεί που έμεινε η λαλίστατη γυναίκα του, παίρνοντας απνευστί τη σκυτάλη της κουβέντας.: «Να τα κόψουμε εμείς τα μεσάνυχτα ή αν θέλεις χαράματα, προτού μας πάρουν είδηση, κλαδεύοντας μαζί και τα κλαδιά και τιμωρώντας τα έτσι παραδειγματικά για τη λιποταξία τους. Θα δείχναμε, υποτίθεται, και στους γείτονες φέτος πως θέλουμε να τους απαλλάξουμε από την ανεπιθύμητη φασαρία των περσμένων λεμονιών και των φύλλων. Αυτό, πιστεύω, θά 'ταν προτιμότερο με το να τους πούμε, κόψτε τα εσείς και δώστε τα σε μας μερικά από τα λεμόνια μας ή «ό,τι προαιρείστε» σαν να ζητιανεύουμε κι από πάντα». «Κι επειδή», τη διέκοψε εκεί ο όχι παντού και πάντοτε υποτακτικός της σύζυγος, «τα εποφθαλμιούν μια ζωή τα δίχωρα ζουμερά λεμόνια μας, δεν νομίζω πως θα καλόβλεπαν μια τέτοια αναξιοπρεπή πρόταση εκ μέρους μας. Γιατί να μην ζητήσουμε εμείς φανερά κι απροκάλυπτα να περάσουμε στην αυλή τους και να τα κόψουμε με την υπόσχεση να τους δώσουμε τα μισά;» «Μα ανταλλάγματα και συναλλαγές θ' αρχίσουμε μαζί τους; Από πού κι ως πού; Εγώ λέω να ξεθαρρευτούμε και να τους πούμε στα ίσια πως σήμερα, αύριο θα 'χουμε κόψει τα λεμόνια μας της αυλής τους...» Διεφώνησε η γυναίκα του μαζί του υποδεικνύοντάς του μια άλλη πρόταση, που λάνθανε εξ υπαρχής στο υποσυνείδητό της. Κι ο ανθοκόμος περιβολάρης σύζυγός της που είχε μέσα του, όσο κι αν το καταχώνιαζε, το αίσθημα του δικαίου αλλά κι ένα είδος αντρικού φιλότιμου και μπέσας, της υπενθύμισε μισοαυστηρά μισοαστεία «Πρόσεξε τι είπες; Τα λεμόνια μας της αυλής τους!» Και συμπλήρωσε αποφθεγματικά: «Γλώσσα λανθάνουσα τ' αληθή λέγει». «Ούψ! Μπάφιασα». Είχε πονοκεφαλιάσει η καύμενη η Λεμονιά με τα ακατάσχετα κατεβατά των προσχεδίων και των υποθετικών σεναρίων, που αράδιαζε με άγχος και με τη λαχτάρα γρήγορης αίσιας έκβασης το μυαλό των δυο νοικοκυραίων.

Μα και του άλλου αντρόγυνου οι σκέψεις δεν τον κούραζαν λιγότερο τον μεγαλύτερο και υψιπέτη νου και προπάντων της γυναίκας, που έσπρωχνε επίμονα και πιεστικά τον άντρα της να κόβει δυο δυο ή τρία-τρία τα λεμόνια, για να μη γίνει αισθητά αντιληπτή η μείωσή τους. Διότι η αργοσχολία του κατόχου του θα του υπαγόρευε όχι απλώς την περιοδική τους καταμέτρηση αλλά τη συστηματική ενδεχομένως απαρίθμησή τους. «Και γιατί να μην τα κόψετε όλα, όσα πέφτουν στη μεριά μας, κλαδεύοντας μαζί και τα θνησιγενή τους φύλλα, για να τους το κάμετε επιτέλους ξεκάθαρο μια κι έξω ότι είσατε συνιδιοκτήτες και ότι τα δέντρα σας ανήκουν εξ αδιαιρέτου; Κι αφού εσάς προτιμούν στην ουσία, για να σας προτείνουν προκλητικά την πρραμάτεια τους, είναι κρίμα να τους τη χαρραμίζετε», επενέβαινε η πεθερά, μιας και στο σπίτι του πεθερόπληκτου γείτονα τον πρώτο και τελευταίο λόγο τον είχε η αυταρχική και τελεσιδικη απόφασή της. Η αποτελεσματική της, βέβαια, κατά την ίδια, παρέμβαση σε δύσκολα και δυσεπίλυτα προβλήματα συνέβαινε, όταν ευκαιρούσε από το μανιακό διάβασμα βιβλίων, που ήταν η μοναδική και αποκλειστική της ενασχόληση.

«Μακάρι ποτέ να μην τα είχες φυτέψει», μουρμούριζε ξάφνου μέσα απ' το φράγμα της ξένης οδοντοστοιχίας της η αυλάρχισσα κι έπαιρνε ευθύς πίσω τη μεταμέλεια

της όψιμης ευχής της. «Δεν τα κόβουν τα παλιόδεντρα να ησυχάσουμε», μονολογούσε απαξιωτικά η γειτόνισσά της.

«Κι έτσι θα 'παυαν να προβληματίζονται, να μηχανορραφούν, να χάνουν τον ύπνο τους, αλλά και να μας πονοκεφαλιάζουν παίζοντας με τα νεύρα μας», συμπέρανε μ' ένα αυθόρμητο καταληκτικό σχόλιο η Λεμονιά. «Αφού εξακολουθούμε όμως να υπάρχουμε ακόμα και να φυτοζωούμε, ας δούμε τι μας μέλλεται να πάθουμε».

Και δεν άργησε στ' αλήθεια να συμβεί το μοιραίο κι αναπότρεπτο πάθημά της το άλλο πρωί.

Η Λεμονιά ίσα που έστεκε κατακρεουργημένη στον διχαλωτό πληγιασμένο κορμό της, τεντώνοντας μ' απόγνωση τα λιγιστά κλαδιά της, τα απορραπισμένα. Μισολιπόθυμη ένοιωσε στα τρίςβαθα φυλλοκάρδια της μian απέραντη, ανομολόγητη απογοήτευση για την αχαριστία, τη στενομυαλιά και την ασυνεννοησία των ανθρώπων. Ούτε ένα πράσινο λεμόνι δεν της είχαν αφήσει οι ασύστολοι κι ανάγλητοι σαν στερονοπαίδι παρηγοριάς κι ελπίδας. Κι ούτε που γύρευε να την παρηγορήσει η αμίλητη Μανταρινιά, που ζούσε ανυποψίαστη στον κόσμο της. Λίγο-πολύ τη νοοτροπία και την ψυχολογία της την ήξερε. Θα 'θελε σίγουρα να ζήσει μόνη της τον βίαιο και υποχθόνιο επιάλτη του ακρωτηριασμού της, αλλά και να θρηνήσει πάλι μόνη της τις σχέσεις της κακής γειτονίας. Μεσ στο ξέπνοο αναφιλητό της δεν είχε κουράγιο πια να προβλέψει την τύχη των μανταρινιών που λικνίζονταν δελεαστικά, χωρίς να πέφτουν από το χειμερινό τσουχτερό αεράκι. Τα πιο πολλά, αν και φαίνονταν εξωτερικά ώριμα, από μέσα ήταν άγουρα κι ανώριμα, για να καταλάβουν και να συνειδητοποιήσουν τις βουλές των ανθρώπων.

Και μια γλαρομάτα γάτα, που μάξευε εκείνη τη στιγμή τη ναχελική γούνα της ουράς της στο στέγαστρο της τέντας του αυτοσχέδιου γκαράζ, ένωσε το παραπονιάρικο ναούρισμα της με το διακριτικό θρόισμα του αναστεναγμού της Λεμονιάς.

Πήρε να ψιχαλίζει καθαρίζοντας τα θολά της δάκρυα κι ο Δεκέμβρης να δηλώνει την επίσημη έναρξη της παρουσίας του. Τι θα 'φερναν άραγε τα φεινά Χριστούγεννα;

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ

ΝΥΧΤΕΡΙΝΟ

*Έναστρος ούρανός
στο σκοτάδι τής νύχτας
πού κρύβει τὰ χρώματα·
στον πόνο τής καρδιάς
πού άκούει τὸ τραγούδι
δίχως πιά μελωδία.*

VITTORIA DELLA ROCCA
(μετάφρ. Γ. Χατζηκωστής)

ΣΤΟΧΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΣΠΑΡΑΓΜΟΣ

«ΠΡΑΣΙΝΗ» ΓΡΑΜΜΗ... «ΑΝΟΙΚΤΑ» ΟΔΟΦΡΑΓΜΑΤΑ

Συγυρίζοντας το δωμάτιο του νεαρού γιου μου, το βλέμμα μου έπεσε σε κάποιες κόλλες, που ήταν σκορπισμένες στο γραφείο του. Προσπαθώντας να τις συμμαζέψω, διαπίστωσα ότι επρόκειτο για επιστολή –προφανώς πρόχειρα γραμμένη – γιατί θυμήθηκα ότι χθες το πρωί, φεύγοντας για το σχολείο, μου είχε δώσει μια επιστολή και με παρακάλεσε να την ταχυδρομήσω.

Στην αρχή προβληματίστηκα αν θά 'πρεπε να διαβάσω τις σκέψεις του γιου μου... 'Υστερα σκέφτηκα πως, αν το παιδί μου δεν θά 'θελε να τις δω, θα προσπαθούσε να τις κρύψει.

Έβαλα τις σελίδες σε μια σειρά και άρχισα να διαβάζω:

Αγαπητέ μου φίλε,

Άρχισα ν' απαντήσω στο γράμμα σου, γιατί εδώ στην Κύπρο συνέβησαν πολλά. Βέβαια επικοινωνούμε με τα κινητά και τα μηνύματα, όμως τι να γράψεις σε πέντε-έξι γραμμές; Πώς να περιγράψεις τα συναισθήματα που πλημμυρίζουν την καρδιά σου; Πού να χωρέσουν σε μερικές αράδες οι πίκρες της ψυχής σου; Άλλωστε το ν' ανταλλάξουμε τις σκέψεις μας και τους προβληματισμούς μας στο χαρτί, ήταν δική σου ιδέα κι εγώ τη βρήκα πολύ καλή, κυρίως τώρα που είμαστε στην εφηβεία.

Κατ' αρχήν θά 'θελα να σ' ενημερώσω για μερικά πράγματα τα οποία, πιστεύω, πως εκεί στη μακρινή πατρίδα σου, τη Φινλανδία, ίσως ν' ακούγονται και να φαίνονται διαφορετικά.

Λυπάμαι που θα σε απογοητεύσω και θα κόψω τον ενθουσιασμό σου, αλλά πρέπει να ξέρεις την αλήθεια. Μου γράφεις ότι χαιρέσαι που έμαθες πως, επιτέλους, έπεςαν τα οδοφράγματα κι εμείς οι Ελληνοκύπριοι μπορούμε όποτε θέλουμε να επισκεπτόμαστε τα μέρη μας. Αυτό το ...«επισκεπτόμαστε» πολύ ορθά το έθεσες, αλλά δεν ξέρω κατά πόσο το έχεις συνειδητοποιήσει. Αν κρίνω όμως από τον ενθουσιασμό σου μάλλον δεν θα έχεις κατανοήσει τη σημασία της λέξης.

Φίλε μου, μπορεί να φαίνεται ότι η Κύπρος δεν έχει πια γραμμή και οδοφράγματα, αλλά ουσιαστικά είναι πάλι μοιρασμένη. Δυστυχώς το όνειρό μας για μια Κύπρο ελεύθερη, όπως εμείς τη θέλουμε και όπως το δίκαιο ορίζει, ίσως παραμείνει για πάντα ένα απατηλό όνειρο. Λέω «ίσως» γιατί από τη μέρα που πήγα απ' εκεί και είδα τι έχει συμβεί, άρχισα ν' αμφιβάλλω...

Η βόρεια Κύπρος μας έγινε τούρκικη. Όλα έχουν τουρκέψει. Μέσα σε τριάντα χρόνια αφάνισαν κάθε τι το ελληνικό. Γεννήθηκαν παιδιά τουρκάκια, που σήμερα είναι νέοι σαν κι εμάς και θεωρούν πατρίδα τους την Κερύνεια.

Είναι πολύ δύσκολα τα πράγματα, φίλε μου.

Ο παππούς όμως, λέει πως η γη είναι δική μας, το χώμα που έθρεψε τόσες γενιές είναι ελληνικό και κανείς δεν μπορεί να μας το πάρει...

Όταν ακούω τον παππού να μιλάει έτσι, με τόση ελπίδα και τόση δύναμη στην ψυχή, όλες οι αμφιβολίες μου διαλύονται με μιας και τότε χτυπάω με δύναμη τη γροθιά μου και φωνάζω:

«Είναι η γη μου, είναι η πατρίδα μου!»
 Η στιγμή διαστέλλεται και γίνεται αιωνιότητα,
 λαξεύει τους καιρούς και βρίσκει το χρέος.

Χρέος μου είναι να διώξω τους αλλόθρησκους από την πατρίδα μου. Πρέπει ν' αγωνιστώ, και θ' αγωνιστώ με νύχια και με δόντια για να την πάρω πίσω. Δεν είναι μόνο η ελπίδα, είναι μια δύναμη που σαρώνει τα πάντα μέσα μου, που γίνεται πεποίθηση και βεβαιότητα!

Φίλε μου, με συγχωρείς που παρασύρθηκα και ξέφυγα από το θέμα μας. Λοιπόν, η Κύπρος συνεχίζει να είναι μοιρασμένη. Δηλαδή απ' εδώ οι Έλληνες και απ' εκεί οι Τούρκοι με διαχωριστική γραμμή. Με τη διαφορά ότι αυτοί μπορούν να έρχονται, σαν επισκέπτες, στις δικές μας περιοχές, να τυγχάνουν ιατρικής περίθαλψης στα νοσοκομεία μας, να ψωνίζουν από τα καταστήματά μας, να παρακολουθούν την πολιτιστική μας ζωή και να φεύγουν ικανοποιημένοι από ένα μέρος εντελώς άγνωστο σ' εκείνους. Αυτό δεν είναι, βέβαια, κακό, άλλωστε είναι μέσα στα πλαίσια της ελληνοτουρκικής φιλίας, που τόσο πολύ προωθούμε εμείς οι νέοι.

Αλλά τι γίνεται με μας τους Ελληνοκύπριους;

Ναι, τα οδοφράγματα «άνοιξαν», στην ουσία όμως υπάρχουν... Εκεί, εμείς οι Έλληνες πρέπει να περάσουμε από έλεγχο, να δείξουμε το διαβατήριό μας, για να μας επιτρέψουν οι Τούρκοι να εισέλθουμε στο «δικό τους» μέρος.

Θα σου διηγηθώ, με κάθε λεπτομέρεια, την πρώτη και τελευταία «επίσκεψή» μου στα δικά μας μέρη και είμαι σίγουρος ότι θα καταλάβεις...

Ξέρεις, όταν ήμουνα μικρός, δεν μπορούσα να καταλάβω μερικά πράγματα, και όλο ρωτούσα: «Πές μου, μάνα, τι υπάρχει πέρα από το συρματόπλεγμα»; Εκείνη κουνούσε δακρυσμένη το κεφάλι και μου έλεγε: «Είναι η πατρίδα, γιε μου...»

Λοιπόν, φίλε, επιτέλους ήρθε η ώρα να γνωρίσω κι εγώ αυτή την... πολυπόθητη πατρίδα!

Ξεκινήσαμε πρωί με το αυτοκίνητο του πατέρα. Μπροστά η μάνα μου, που ήταν μόλις δέκα χρονών όταν έφυγαν, πίσω εγώ, ο παππούς και η γιαγιά. Μετά τις απαραίτητες διαδικασίες και τον έλεγχο των Τούρκων στο οδόφραγμα του Λήδρα Πάλας, περάσαμε...

Μπαίνοντας, ανατρίχιασα! Μια πελώρια πινακίδα, σε σχήμα αφίδας, γραμμένη στην τουρκική γλώσσα, με καλωσόριζε στην πατρίδα μου!

Προχωρήσαμε. Όλοι οι δρόμοι γραμμένοι στα τουρκικά, το ίδιο και όλα τα κτίρια. Οι εκκλησιές μας έρημες, χωρίς σταυρούς και καμπαναριά, χωρίς εικόνες, δίχως καντήλι ικεσίας, δίχως χελιδονοφωλιές...

Κανείς δεν μιλούσε. Μόνο η γιαγιά ψιθύριζε κάποιους στίχους:

*Χώμα, θεμέλιο της πατρίδας μου,
θεμέλιο του σώματος, του νου και της ψυχής μου.
Στο χώμα τούτο ρίζωσε το σπίτι μου,
περπάτησαν οι πρόγονοί μου,
αφήνοντας την ψυχή τους μέσα στους τοίχους των σπιτιών,
μέσα στις πέτρες και τα δέντρα, μες στον αγέρα,
στη σιωπή και σ' όλους τους ήχους...*

Ο χάρτης που πήρε ο πατέρας από το οδόφραγμα, ήταν γραμμένος στην τουρκική γλώσσα και δεν μπορούσαμε να ξεχωρίσουμε τα ονόματα των χωριών μας, που άλλαξαν ονομασία, που στέκονταν λυπημένα και μας καλωσόριζαν, μαζί με τις φωνές και τις κραυγές που έβγαζαν τα τουρκάκια, κατά μήκος του δρόμου, στην προσπάθειά τους να μας πουλήσουν κυκλάμινα και φρέσκα αγριόχορτα.

«Ν' αγοράσω τα κυκλάμινα της γης μου, που μάζευα τραγουδώντας, πλέκοντας τα όνειρά μου»; μουρμούριζε η μάνα μου.

Στο δρόμο προς την Κερύνεια, άρχισε να φαίνεται η εξέλιξη. Νέα κτίρια, πολυκατοικίες, ξενοδοχεία, καφετέριες...

Καθώς προχωρούσαμε προς το χωριό μας, τη Λάπηθο, η γιαγιά αναγνώριζε ένα-ένα τα χωριά μας, που άλλαξαν όνομα και μας έλεγε με λαχτάρα. «Να ο Άγιος Γεώργιος! Να ο Καραβάς!»

Ύστερα, όταν μπαίναμε μέσα στα χωριά και βλέπαμε την ερήμωση και τις Τουρκάλες να κάθονται στις αυλές, η γιαγιά σιωπούσε. Το ίδιο και η μητέρα. Κοιτούσαν και οι δυο βουρκαωμένες με μια παγερή σιωπή που μονάχα ο παππούς μπορούσε να καταλάβει...

*Αισθήματα λύτρωσης...
Μα τα δάκρυα δεν είναι της χαράς.
Ξεπλένουν το μαύρο της ψυχής σου,
μ' αφήνουν ρωγμές...
Επισκέπτης στη γη που σε γέννησε...*

Φτάσαμε, επιτέλους, στη Λάπηθό μας!

Κοίταξα την έκφραση της γιαγιάς και προσπαθούσα να μαντέψω τις σκέψεις της. Αδύνατον! Ξαν να είχε μαρμαρώσει... Μακάρι να μπορούσα να δω την έκφραση της μητέρας μου, αλλά αυτό δεν ήταν εφικτό, γιατί καθόταν στο μπροστινό κάθισμα. Τι να σκεφτόταν άραγε εκείνη τη στιγμή; Και καθώς αναρωτιόμουν, το βλέμμα μου έπεσε στο καθρεφτάκι του αυτοκινήτου. Ίσα-Ίσα που χωρούσε δυο πελώρια μάτια, γεμάτα έκπληξη και δάκρυα...

Παράξενη αίσθηση ονείρου...

Να μοιάζει τόσο ξένη η πατρώα γη.

Τίποτα να μη θυμίζει ό,τι άφησες

κι όμως όλα να είναι εκεί...

Το παλάτι των παιδικών σου χρόνων
 να μοιάζει με καλύβι...
 Οι τεράστιες αλάνες των παιχνιδιών της αθωότητας,
 να 'ναι δυο μέτρα γη.
 Ο αέρας που πρωτογέμισε τα στήθια σου,
 τώρα να σε πνίγει,
 να γίνεται κόμπος στο λαιμό
 και μετά λυγμός...

«Πάμε να δούμε το σπίτι μας», είπε δακρυσμένη η γιαγιά.

«Προτιμώ να περάσουμε πρώτα από το σχολείο, να δούμε κι εκείνο το χωραφάκι που είχαμε δίπλα», εισηγήθηκε ο παππούς.

Πήραμε τον ανηφορικό δρόμο που έβγαζε στο σχολείο.

Έβλεπα τα πολυάριθμα κτίρια στην παραλία που έγραφαν: ΚΑΖΙΝΟ! Δεν ρώτησα τίποτε, γιατί κατάλαβα ότι αυτά ανήκαν στα καινούρια αποκτήματα της... πατρίδας μου.

Σαν φτάσαμε σ' ένα ύψωμα, αντίκρισα ένα τεράστιο κτίριο που κάτι έγραφε στα Τουρκικά. Ο παππούς μετέφρασε ότι σήμαινε Ξενοδοχείο ΑΦΡΟΔΙΤΗ! Φαντάστηκα τη θεά Αφροδίτη Τουρκάλα, και κατσούφιασα...

«Πού είναι το σχολείο, παππού;» ρώτησα, αλλά δεν πήρα καμιά απάντηση.

«Το σχολείο που έμαθα τα πρώτα μου γράμματα...», ψιθύριζε αναστατωμένη η γιαγιά.

Ο παππούς μονολογούσε: «Η αυλή που παίζαμε σαν ήμασταν παιδιά, έγινε... πι-σίνα»!

Τότε κατάλαβα. Το σχολείο της Λαπήθου είχε μετατραπεί σε ξενοδοχείο και... μάλιστα με όνομα Ελληνικό: ΑΦΡΟΔΙΤΗ!

Για το χωραφάκι του παππού, ούτε λόγος...

«Η εκκλησία της Αγίας Αναστασίας...», μουρμούριζε η γιαγιά.

Γύρισα κατά κει και είδα ένα ... τζαμί!

«Αυτή είναι η πατρίδα»; αναρωτιόμουν.

«Θέλω να δω το σπίτι μου», ανυπομονούσε η γιαγιά.

Επιτέλους ήρθε κι εκείνη η στιγμή!

Ήταν όμορφο το σπίτι μας! Αρκετά μεγάλο με βεράντες και πολλά παράθυρα.

Σταθήκαμε και το καμαρώναμε από μακριά.

«Δεν έχει αλλάξει καθόλου», ψέλλισε με συγκίνηση η γιαγιά. «Όλα είν' εδώ όπως τ' αφήσαμε... Ας λένε πως ο χρόνος χύνει της λήθης το νερό... Δεν είναι αλήθεια! Κοίτα το καλντερίμι που χτύπησες μικρή, κοίτα την αυλή που αντηχούσε κάποτε το γέλιο σου...», έλεγε στη μάνα μου, που δε μιλούσε, χαμένη στις δικές της σκέψεις.

Είναι παρθένο το δάσος των αναμνήσεων.

Το περπατήσανε μόνο όσοι πονέσανε.

Οι άλλοι έμειναν εκεί στο ξέφωτο,
γυμνοί από την αλήθεια, χωρίς ελπίδα
και δίχως τη χαρά κάποιου γυρισμού.

Ένα παρθένο δάσος η ψυχή μου,
γεμάτη από αλλόκοτες σκέψεις...

Προχωρώντας στον κήπο, ο παππούς αναγνώριζε ένα-ένα τα δέντρα που είχε φυτέψει. «Πόσο πολύ μεγάλωσε η αχλαδιά...»

«Το γασεμί δεν υπάρχει», μουρμούρισε η γιαγιά, ανεβαίνοντας τα τέσσερα σκαλοπάτια του σπιτιού της...

Είχε ήδη ανέβει το τρίτο σκαλοπάτι, όταν άνοιξε η πόρτα και μια... ευτραφής Τουρκάλα γέμισε την είσοδο.

«Δεν μπορείτε να μπείτε μέσα... Άντρας μου είναι τώρα καφενέ, θα στείλω γιο μου να αρωτήσει αν γίνεται... αν επιτρέπει...», προσπαθούσε να μας εξηγήσει με τα σπασμένα Ελληνικά της.

Ένας γδούπος ακούστηκε ξαφνικά!

Η γιαγιά είχε πέσει...

Ο Τούρκος γιατρός, που ήρθε μετά από αρκετή ώρα, διαπίστωσε τον θάνατο! Έμφραγμα του μυοκαρδίου.

Θα σου φανεί περίεργο, φίλε μου, αλλά τώρα που σου γράφω, σκέφτομαι πως ήταν ό,τι καλύτερο για τη γιαγιά, που δεν πρόλαβε να μπει μέσα... να δει..., που έμεινε εκεί, στο τρίτο σκαλοπάτι του σπιτιού της.

Σ' αφήνω τώρα. Ελπίζω την άλλη φορά που θα σου γράψω να έχω ευχάριστα νέα...

Εύχομαι σύντομα να πραγματοποιηθεί το όνειρο του παππού μου. Ξέρεις, ο παππούς λέει πως όταν θα πάμε πίσω στην πατρίδα, θα κατεδαφίσουμε τα σπίτια που τα μαγάρισαν οι Τούρκοι και θα χτίσουμε καινούρια...

Το δικό μας θα το φτιάξουμε διώροφο, να βλέπει στη θάλασσα, για ν' ατενίζουμε λεύτεροι τον ανοιχτό ορίζοντα!

Έτσι, όπως ήθελε η γιαγιά...

Γειά σου φίλε,
σε φιλώ,
Πράξανδρος.

ΜΕΛΕΤΕΣ

ΘΕΟΔΟΣΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ: ΠΤΥΧΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ

Τον Φεβρουάριο του προσεχούς έτους θα έχει κλείσει μια πενταετία από την εκδημία και το δυσαναπλήρωτο κενό, που άφησε φεύγοντας πίσω του ο αείμνηστος Θεοδόσης Νικολάου, ο πολυαγάπητος σε όλους μας φίλος Σάκης. Οδυνηρή η απώλεια για όσους τον έζησαν από κοντά και για όσους μαθήτευσαν στον φιλοσοφημένο ανθρωποκεντρικό λόγο της αφειδώλετης παιδαγωγούσας προσφοράς του. Κι όμως! Μας περισσεύουν από τότε και αρκετά και πολύτιμα πηγήματα χρυσού από 'κείνη την προσφορά: όσα ακριβά τιμαφή διαφυλάξαμε στην καρδιά και στο νου, για να τα παραδώσουμε ως σκντάλη στο αύριο. Γιατί η έντονη παρουσία της προσωπικότητας και της ψυχικής απαστράπτουσας ομορφιάς του εξακολουθεί αξεθώριαστη κι αγέραστη να μας γοητεύει. Η ζεστασιά της πνοής του μένει ακόμα αισθαντική να μας εμπνέει, να μας εμπυχνώνει και να μας γυρίζει πίσω στη βασιλεύουσά μας πόλη μέσα από των κειμένων του τους νοσταλγικούς δρόμους επιστροφής. Αντηχούν σαν νά 'ταν χτες τα στέρεα βήματα-αχνάρια σημαδιακά μιας σημαντικής πορείας στα σκαλοπάτια της αρχαιοπρεπούς εισόδου του Α' Γυμνασίου Αρρένων Αμμοχώστου κι η χαμηλότονη λαλιά της ορμήνιας και της διδαχής, που έδενε αρμονικά στη στοχαστική θωριά του μεγάλου δασκάλου στοιχειώνει από τότε ολδζώντανη τις αίθουσες διδασκαλίας του.

Ένα ανεξόφλητο χρέος ελάχιστης ανταπόδοσης, αγάπης και τιμής στη θαλερή του μνήμη ας είναι τούτη η σύντομη εκδήλωση, που το Λύκειό μας του αφιερώνει. Θα θέλαμε να πούμε πολλά, αν είχαμε τον χρόνο για το πολυσχιδές εκπαιδευτικό, πνευματικό, συγγραφικό και ευρύτερο πολιτισμικό του έργο. Να μιλήσουμε για το μοναδικό και απαρομοιάστο ήθος του δασκάλου, που άνοιξε καινούργιους δρόμους και χάραξε του καλού τη στράτα σε δύσκολες εποχές και σε ολάκερες γενιές. Να αναφερθούμε στις πολύ ενδιαφέρουσες και μεστές περιεχομένου μονογραφίες, πραγματείες και φιλολογικές του μελέτες, στη σωρεία των σκόρπιων τεχνοκριτικών και εικαστικών άρθρων, επίλεκτων βιβλιοπαρουσιάσεων και ποικίλων άλλων δημοσιεύσεων, οι πλείστες των οποίων έχουν ευτυχώς συγκεντρωθεί εσχάτως στο επίτομο έργο υπό τον τίτλο *Θεοδόσης Νικολάου-Φιλολογικά και Κριτικά Κείμενα*, όπως τα επιμελήθηκε ο Νεοελληνιστής Λευτέρης Παπαλεοντίου, ύστερα από την πρόθυμη ανταπόκριση της συζύγου του κ. Αντρης Νικολάου για πρόσβαση και αξιοποίηση του αρχαιοθετημένου από την ίδια πλούσιου συγγραφικού υλικού.

Θα θέλαμε πραγματικά, αν είχαμε τον χρόνο, να μεταδώσουμε έστω και κάτι ενδεικτικό των προσωπικών σκέψεων, των στοχαστικών αναλύσεων, των πρωτότυπων ερμηνευτικών προσεγγίσεων και των λεπταίσθητων παρατηρήσεων, που με τη σμίλη της αριστοτεχνικής του γραφίδας ψηφιδώνουν το πολύχρωμο μωσαϊκό των συγγραφικών δημιουργικών του επιτευγμάτων. Έκτοτε, δεν παύουμε να κρατούμε ονόματα και τίτλους από εκείνες τις εμβριθείς και εμπεριστατωμένες μελέτες, καθώς και χρήσιμα παραθέματα ενδεδεχούς τεκμηρίωσης και ρήσεις διαχρονικά αποφθεγματικές. Για τη νοηματική περιεκτικότητα και την αυθεντική διαφορετικότητα της φιλολογικής κρι-

τικής άποψης, έγκριτοι μελετητές παραπέμπουν πολύ συχνά στα βαθυστόχαστα φιλολογικά του δοκίμια γύρω από τον Ρωμανό τον Μελωδό, τον Κάλβο, τον Σολωμό, τον Παπαδιαμάντη, τον Καβάφη, τον Τ.Σ. Eliot, τον Ελύτη, τον Βασίλη Μιχαηλίδη, τον Φώτη Κόντογλου, τον Γ.Π. Σαββίδη, τους Κύπριους διαλεκτικούς ποιητές, τον Κώστα Μόντη, τον Παντελή Μηχανικό, τον Γιώργο Φάνο, τον Θεόδωρο Μαρσέλο, τον Κυριάκο Χατζηγιάννου, τον Κυριάκο Χαραλαμπίδη, την Κλαίρη Αγγελίδου κ.ά.

Εμείς οι φιλόλογοι του παλιού καιρού ιδίως είχαμε πάντα στο σκευοφυλάκιο των σχολικών μας βοηθημάτων ένα ωφέλιμο και χρηστικό εγχειρίδιο, που μας καθοδηγούσε ως χρυσός οδηγός ή τουλάχιστον ως μια καλή πυξίδα στο πέλαγος της ανάλυσης των υπό διδασκαλία ποιημάτων. *Πώς αναλύουμε αισθητικά ένα ποίημα* ήταν ο χαρακτηριστικός του τίτλος και το επικαλούμασταν συστηματικά διαφοροποιώντας ή εμπλουτίζοντας τις μεθοδολογικές θεωρητικές μας γνώσεις και πρακτικές εφαρμογές. Πολύ χρήσιμη επίσης μας στάθηκε η συγκροτημένη μελέτη του για την Κυπριακή ποίηση όχι μόνο από γραμματολογική ή διδακτική άποψη, αλλά και ως έναυσμα για ν' αρχίσουμε να γνωρίζουμε και να μελετούμε καλύτερα τους ποιητές μας. Ιδού τι αναφέρει επιγραμματικά για τους δυο σημαντικούς ποιητές μας της τρίτης περιόδου (1945-1960), τον Κύπρο Χρυσάνθη και τον Κώστα Μόντη:

«Ο Κύπρος Χρυσάνθης, πολυγραφότατος, ξεκινώντας από ποιήματα που θυμίζουν χορικά αρχαίων τραγωδιών, με το πέρασμα των χρόνων θα απλώσει τη δημιουργία του σ' όλο το πλάτος της ζωής. Θα τραγουδήσει τους ήρωες του απελευθερωτικού αγώνα, θα κλάψει για όλες τις συμφορές που βρήκαν το νησί, για όλες τις ευτυχισμένες στιγμές, θα μετατρέψει σε λόγο μουσικά και ζωγραφικά έργα».

«Ο Κώστας Μόντης παρουσιάζει μια ποίηση που εμπνέεται από την καθημερινή ζωή, και μάλιστα από τις ασήμαντες λεπτομέρειες της καθημερινότητας. Στιχουργεί την τραγικότητα του εφήμερου, που μέσ' από αυτό υπογραμμίζεται όλη η τραγικότητα της ύπαρξης. Δεν είναι τυχαία η επιγραμματικότητα που χαρακτηρίζει την ποίησή του, που έφτασε αργότερα στις *Στιγμές*».

Διαπιστώνουμε, ωστόσο, ότι πιο πάνω απ' όλες τις λογοτεχνικές και φιλολογικές καταγραφές και πέρα από τις όποιες γραμματολογικές εντροφήσεις και δημιουργικές ενασχολήσεις αγαπούσε πίοτερο την ποίηση, που την υπηρέτησε συστηματικά με τα χαρακτηριστικά και ευλογημένα σύνεργα μιας πιστής διακονίας. Γιατί και όταν συνέγραφε επίσης στο πεζό είδος συνθέτοντας τα αριστουργηματικά λιγιστά διηγήματά του *Ρίζες στο χώμα*, κατά τα πρώτα νεανικά χρόνια της δημιουργικότητάς του, μια επιδέξια γραφίδα εμπότιζε τα γραφόμενά του από πυκνόρευστη μελίρροη ποιητική ουσία εμβαπτίζοντάς την σε 'κείνο το περιπόθητο ελιξήριο της μαγείας και του ονείρου, της μυσταγωγικής έκστασης και του θείου έρωτα της ποίησης. Γιατί ποιητική ήταν η ψυχή που φτερούγιζε μέσα του σαν «το ντροπαλό αηδόνι μες στον ανασασμό των φύλλων» ή το δικό του «κρυφό αηδόνι», το ταπεινό σπουργίτι της καρδιάς του ή ακόμα το πέταγμα των «αγγέλων και των αρχαγγέλων» από τα δώματα τ' ουρανού ως τα κρῶσπεδα της γης. Δεν είναι τυχαίο που ξέμεινε ένας απ' αυτούς ν' αργυρνεύει πλάι στην ωραία και αθάνατη εικόνα της φωτογραφίας του στη συζυγική του εστία.

Σε κάποιους λοιπόν από τους ποιητικούς λειμώνες και σε μερικά ξεχωριστά το-

πία της ποιητικότητάς του προτείνω να περιδιαβάσουμε αυτή την ώρα, για να χαρούμε τα χρώματα και τα αρώματα των σπάνιων λουλουδιών τους. «Εις οσμήν ευωδίας πνευματικής» «ανθέων ευλαβείας» ας κάμουμε τούτη την περιδιάβαση παρακαλώντας τον αξέχαστο μεγάλο μας ποιητή να μας υποδείξει ο ίδιος εύκολους δρόμους και βατά μονοπάτια προσπέλασης του ποιητικού του έργου.

Ξεφυλλίζοντας κατ' αρχή τα *Πεπραγμένα*, την πρώτη συλλογή ποιημάτων του, τον συναντούμε με την «Επαγγελία» κομιστή «του πρώτου θαύματος», να «ζει στο κρᾶσπεδο της ζωής με χαμηλή φωνή» μέσα από τις «Περιηγήσεις» του, ανάμεσα σ' «άλλους που γύρευαν τον ήλιο», με το «μαρτύριο του έρωτα», «ένα ποτάμι κουρασμένο» της «Βιογραφίας» του, χωρίς «έναν κήπο για την ώρα της αγωνίας» του, να φιλοτεχνεί «Εικόνες του Καλοκαιριού», ν' αναστοχάζεται με περισυλλογή πάνω στην «Εργασία του Ποιητή» «ευδαίμονα μέσα στην άβυσσο της αγνωσίας του να χαμογελά», «ντυμένο το σχήμα των Ασωμάτων» κάτω από «έναν άλλο ουρανό/πεποικιλμένο με χρωματιστά άστρα» μέσα από «τόση πάλη/τόσους συμβιβασμούς τόσες υποχωρήσεις», «να αγρυπνά και να δέεται στον Κύριο και Θεό του». Κι ύστερα, στην «δεύτερη σειρά» των *Πεπραγμένων* του με έκδηλη υπαρξιακή αγωνία ν' αδημονεί ειδοποιώντας μέσα από τραγικούς απολογισμούς ανάγλυφων περιγραφών, αλλά και να τεχνουργεί νηφάλια προφητεύοντας και υποδουλίζοντας τις υπνώττους και κοιμισμένες συνειδήσεις. Έτσι «ζυγίζει το ειδικό βάρος των λέξεων και το βάρος της ψυχής του» μέσα από εκείνα τα ποιήματα με τόνους θα 'λεγε κανείς καθαφικούς και πινελιές σεφερικές, που εμβολιάζουν όμως γόνιμα και αυθύπαρκτα τη δική του φυσιογνωμική ανθοφορία σαν την «ξερολιθιά του τόπου <του που> ανθοφορεί την άνοιξη/και τραγουδά με χίλια χρώματα».

Η δεύτερη ποιητική του συλλογή του 1988 υπό τον τίτλο *Εικόνες* διαπνέεται από παρόμοια φιλοσοφική διάθεση, που αποτυπώνει τους ώριμους και εύχymους καρπούς στοχαστικών σκέψεων, διαλεκτικών συνειρμών και έντονων εσωτερικών συναισθηματικών κραδασμών σε μια επιγραμματική αποφθεγματικότητα αγιογραφικής εικονοπλασίας. Ας σταχυολογήσουμε και εδώ κάποιους από τους σημαντικούς του στίχους. Οι αλληγορικοί συμβολισμοί και η πολυσημία των ερμηνευτικών τους προεκτάσεων είναι δικοί σας: «Η γνώση διδάσκει την ταπείνωση/κρούοντας αθέατες χορδές». «Για να εκτιμήσουμε το μέγεθος του φωτός/πρέπει στον άλλο δίσκο της ζυγαριάς να βάλουμε την ίδια ποσότητα του σκότους». «Κι όμως μονάχα μια διάτρητη καρδιά/μπορεί να γεμίσει από αγάπη». «Και η ποίηση;/Και η ποίηση ίσως δεν είναι μήτε ο κύκνος/αλλά η σιγή που επιβάλλει προχωρώντας το νερό του ποταμού/ ή μπορεί μονάχα ένα φτερό/από τη συντετριμμένη ομορφιά του». Με τους τελευταίους στίχους επανέρχεται μέσα από τη δική του ποιητική στο μεγάλο θέμα της ποίησης, που ως το μεγαλύτερο κεφάλαιο της ζωής του τον απασχολεί διαχρονικά και βαθύτατα. Η υπαινικτική αυτή θεωρητική αποτίμηση της ποίησης αλλά εναργής και κρυστάλλινη όπως τα καθάρια νερά του ποταμού, όπου δροσίζει την κουρασμένη του ψυχή ο ποιητής, με τα δικά του ποιητικά μέτρα μιας αφαιρετικής δωρικής λιτότητας και μιας ελλειπτικής πληρότητας μας δίνει το μέτρο της αληθινής ποίησης: μιας φιλοσοφούσας γνωμικής ποίησης, που σιγομιλεί διακριτικά αλλά και συνομιλεί ευδιάκριτα με ευαίσθητους δέκτες και υποψιασμένους αποδέκτες «κρούοντας <τις> αθέατες χορδές» ενός εκ των ένδον πάλλοντος λυρισμού σαν τα υπόγεια ρεύματα του ίδιου ποταμού. Ποιος ξέρει, μπορεί να ξεκινά

κι από την αγαπημένη του θάλασσα της Αμμοχώστου κουβαλώντας μέσα του πακτωλούς τους ανεκτίμητους θησαυρούς της και το βιος της πολύτιμης πραμάτειας της. Η ποίηση κοντολογίς του Θεοδόση Νικολάου, παρότι ενίοτε μέσα από αθόρυβους λυγμικούς στόνους εκφράζει τον «μνησιπήμονα πόνο» ενός ατέλειωτου καΐμου για τη μοίρα του ανθρώπου ανάμεσα στις συμπληγάδες της ζωής και του θανάτου, δεν καταλήγει ωστόσο σε θρηνωδίες τραγικών κομμών μήτε εκπέμπει τους ελεγειακούς τόνους κανενός κύκνειου άσματος, παρά καταλαγιάζει τα παλιρροιακά κύματα με το πάλλευκο φτερό της ποιητικής του γραφίδας.

Αν επιχειρήσουμε ν' αναγνώσουμε προσεκτικά «το ταχυδρομικό του δελτάριο» μέσα από τις *Εικόνες* θα σταματήσουμε ξάφνου σε μια συγκλονιστική μεταφορά, για να μελετήσουμε την τραγικότητα μα και την αποκαλυπτική αισιοδοξία της εικόνας, που οι στίχοι μας υποβάλλουν με την πειθώ του χαμηλότονου αλλά ταυτόχρονα του τόσο εμφαντικού μελωδικού και πολυτονικού τους λόγου. «Α τα σπίτια μας, τα σπίτια μας.../φίδια φαρμακερά χιλιάδες χρόνια/τα πολιορκούν μα δεν μπορούν να τα πατήσουν/...Τότε όλοι μαζί αρχίζουν τη φυτεία μες στο χώμα/που τα δάκρυα των ανθρώπων των γενεών που έχουν περάσει/και των άλλων που θα 'ρθουν το μαλακώνουν/Σίγουροι πια την ώρα της συγκομιδής για την καρποφορία». Οι ποιητικές τούτες διατυπώσεις μπορούν άμεσα να μας συνδέσουν με την μακρόπνοη αριστουργηματική του σύνθεση *Το σπίτι*, το τελευταίο ποιητικό του πόνημα του 2002, που συναρθρώνεται σε εννιά επί μέρους ενότητες και υποστηρίζεται από διευκρινιστικές σημειώσεις, όπως και το προηγούμενό του βιβλίο.

Μέσα σ' ένα σπίτι, όπως επιστεγαστικά επιγράφει την τελευταία μνημειώδη γραπτή προσφορά του ο ποιητής κινούνται ως αλλοτινές σκιές και σκηνικές αναπαραστάσεις τα όσα βιωματικά και ποιητικά έζησε. Αυτά αναπλάθει στη δική του Σωκρατική Απολογία και μετουσιώνει μέσα από συμβολισμούς και μεταφορές αλληγορικών σχημάτων, αλλά πάντα με τη λεκτική αμεσότητα της αλήθειας ενός στέρεου φιλοσοφημένου λόγου. Ενός λόγου χωρίς επιτηδεύσεις και εξεζητημένα ψιμύθια. Το σπίτι, μπορεί να είναι η ίδια η ψυχή του, οι ανεξίτηλες μνήμες της ζωής, η καταφυγή της ύπαρξης, των ονείρων και των οραμάτων του, φτιαγμένο από τα ίδια φυσιογνωμικά υλικά, που υπόκεινται ωστόσο στη φθορά και στο θάνατο σε μια άنيση μάχη αντίστασης στον χρόνο: «Αυτό που αρχίζει σε κάποια στιγμή/σε κάποια στιγμή θα τελειώσει», μας εξομολογείται με συμπιλιωτική συγκατάνευση και στωική καρτερικότητα αναμονής του τέλους. Αλλά και συνεχίζει με αισθαντικά νοηματισμένους στίχους, που καταφάσκουν τη ζωή και καταναγάζουν την πεμπτουςία της. Θα ήθελα να κλείσω μ' αυτούς από την η' ενότητα του βιβλίου, τελειώνοντας και την ασθματικά βιαστική και φευγαλέα επίσκεψή μου στο φιλόξενο αρχοντόσπιτο του αείμνηστου και αγαπημένου φίλου Θεοδόση Νικολάου. Κι ας μην προλάβαμε λόγω χρόνου ασφυκτικού να βρεθούμε παρά μόνο στην είσοδο του ωραίου τούτου ποιητικού σπιτιού. Από όλες ωστόσο τις μυστικές του κόχες και τις ηλιοφώτιστες γωνιές του ακούγεται να ζωντανεύει ευτυχισμένος ο απόηχος της γνώριμης φωνής του:

«*Η κτίση έλαμψε
Σαν το άστρο που βγαίνει δροσερό από τη θάλασσα
Ο τρόμος και η φρίκη παραμέρισαν*»

*Και περνά με τα λευκά της μάτια
 όλη φως
 όλη μουσική
 Η ζωή, η ωραία κι αγαπημένη».*

ΧΡΥΣΟΘΕΜΙΣ ΧΑΤΖΗΠΑΝΑΓΗ

[Ομιλία που δόθηκε στις 12.11.2008 στα πλαίσια εκδήλωσης του Λυκείου Ελληνίδων Αμμοχώστου-Κλάδος Λευκωσίας, αφιερωμένης στη μνήμη του αξέχαστου Θεοδόση Νικολάου].

ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΗΣ ΣΤΗ ΦΑΤΝΗ ΣΟΥ

*Σαρκώθηκες Χριστέ μου στη Σπηλιά Σου,
 βαθεία πηγή φωτός η αγκαλιά Σου.
 Στης απιστίας τ' άσβηστο καμίνι
 κρυφός ανθός στη Γη η Έλπίδα ας μείνει.*

*Μέσ' στο πυκνό σκοτάδι της βραδιάς
 γιομάτος ρύπους ο χιτώνας της καρδιάς.
 Σβηστό τ' αχνό κεράκι του παιδιού
 π' αναζητεί το θάλπος του χαδιού.*

*Στη χέρσα την ψυχή, τη στείρα
 το μήνυμά Σου λαμπερή πλημμύρα.
 Με τ' ανθισμένο αγιόκλημα τ' ονείρου
 μοσκοβολούν τα σύνορα τ' απείρου.*

*Τα πάθη εντός μου έστησαν αμάχη
 κι' εθέριεψαν της μετανοίας το στομάχι.
 Άγνότητας, δεν έχω, ιμάτιο να φορέσω
 τις ενοχές μου εμπρός Σου ν' αποθέσω.*

*Της Βηθλεέμ τ' αστέρι, έλα, ν' ανάψεις
 και τα σπαρτά της άρνησης να κάψεις.
 Η θεϊκή Σου Χάρη φωτεινή νεφέλη
 ας την κρατούν στον ουρανό οι αγγέλοι...*

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΝΔΡΙΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΝΑ ΓΝΩΡΙΖΩΜΕΝ
ΔΙΑ ΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ ΚΑΙ ΤΑ ΣΚΟΠΙΑ

Τὸ ὡς ἄνω θέμα εἶναι ὑψίστης σημασίας καὶ πάρα πολὺ εὐαίσθητον ἀπὸ Ἐθνικῆς ἀπόψεως, δι' αὐτὸ δὲ καὶ βλέπομεν ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις προστατεύουσα, ὡς ὀφείλει, τὴν Ἐθνικὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν, δίδει μίαν μεγάλην μάχην πρὸς τὰ Σκόπια καὶ κυρίως τοὺς φανεροὺς ἀλλὰ καὶ κρυφίους ὑποστηρικτάς των ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὑφαρπασθὲν Ἑλληνικὸν ὄνομα Μακεδονία, τὸ ὁποῖον οὗτοι ἐπιδιώκουν λυσσῶδῶς νὰ ἐπικυρώσουν διεθνῶς πρὸς ὄφελός των. Ἡ ἀπαίτησις τῆς Ἑλλάδος ὅπως τοῦλάχιστον ἡ ὀνομασία τοῦ κράτους τῶν Σκοπίων εἶναι σύνθετος, ἀποτελεῖ τὴν τελευταίαν δυνατὴν Ἑλληνικὴν παραχώρησιν καὶ τὸ πλέον ἀκραῖον σημεῖον ὑποχωρητικότητος καὶ ἐλαστικότητος εἰς τὸ ὁποῖον δύνανται οἱ Ἕλληνες νὰ φθάσωσι.

Ἐὰν ἡ Ἑλλάς δὲν ἐπέμενεν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ, δηλ. τῆς συνθέτου ὀνομασίας, θὰ ἐγένετο ἡ ἴδια κατ' ἀσυγχώρητον τρόπον συνεργὸς εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἀλλοιώσεως καὶ εἰς τὴν διαστρέβλωσιν τῆς μακροαιῶνος καὶ ἐνδόξου Ἱστορίας τῆς, ἀφοῦ θὰ ἀπεδέχτο ὅτι μία γειτνιάζουσα ἄσχετος πρὸς τὴν Ἱστορίαν τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων καὶ τῆς Ἑλλάδος περιοχὴ τῶν Βαλκανίων, θὰ ἀνεγνωρίζετο ἐπισήμως καὶ διεθνῶς ὡς ἡ Μακεδονία καὶ τὸ λίκνον τοῦ Μακεδονικοῦ λαοῦ καὶ τῶν Μακεδόνων Βασιλέων, τῶν δημιουργῶν μᾶς τῶν ἐνδοξοτέρων περιόδων καὶ σελίδων ὄχι μόνον τῆς Ἑλλάδος ἀλλὰ καὶ ὀλοκλήρου τῆς παγκοσμίου Ἱστορίας.

Διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν καλύτερον τὸ θέμα αὐτὸ τῆς Μακεδονίας καὶ τῶν Σκοπίων πρέπει νὰ ἀνατρέξωμεν ἐν συντομίᾳ εἰς τὴν Ἱστορίαν, ἀφ' ἑνὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ φύλου τῶν Μακεδόνων ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τοὺς Σκοπιανούς.

* Ἄς ἴδωμεν πρῶτον ποία ἦτο ἡ καταγωγὴ τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων:

Ὡς εἶναι γνωστόν, οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἀπεκαλοῦντο Πελασγοί. Ἀπὸ τὴν προϊστορίαν γνωρίζομεν ὅτι πλὴν τῶν αὐτοχθόνων Ἑλλήνων ὑπῆρξαν κάθοδοι διαφόρων Ἑλληνικῶν φύλων μὲ πρῶτους τοὺς Ἀχαιοὺς, οἱ ὁποῖοι ἄλλοι μὲν παρέμειναν εἰς τὰς βορείας τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὰς περὶ τὸν Ὀλυμπον περιοχάς (Μακεδονία, Θεσσαλία, Ἡπειρος), ἄλλοι δὲ ἐπροχώρησαν νοτιώτερον καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς ἠπιωτέρας περιοχάς τῆς νοτίου Ἑλλάδος, κτίζοντες νέας πόλεις, ὡς εἰς τὸ Ἄργος, τὴν Κόρινθον, τὰς Μυκῆνας κ.ἄ.

Τὴν πρώτην κάθοδον τῶν Ἀχαιῶν ἀκολουθεῖ νέον κῆμα Ἑλληνικοῦ φύλου, οἱ Δωριεῖς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν τραχύτεροι καὶ ὀρεσιβιώτεροι τῶν πρώτων ἐγκατασταθέντες καὶ αὐτοὶ κατ' ἀρχάς εἰς τὴν βορείαν τοῦ Ὀλύμπου τραχεῖαν περιοχὴν τῆς Ἑλλάδος. Σταδιακῶς ἤρχισαν καὶ αὐτοὶ νὰ μετακινῶνται νοτιώτερον φθάνοντες εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ὁ ἴδρυτής τοῦ Μακεδονικοῦ Κράτους καὶ πρῶτος βασιλεὺς τοῦ ὑπῆρξεν ὁ Περδικκας, ὁ ὁποῖος μὲ τοὺς ἀδελφούς του ἐγκατέλειψαν τὴν πόλιν των, τὸ Ἄργος (δηλ.

τήν Πελοπόννησον), και κατηθύνθησαν πρὸς βορρᾶν. Σημειωτέον ὅτι οἱ πρῶτοι ἰδρυταὶ τοῦ Ἄργου ἦτο ἡ οἰκογένεια τῶν Ἡρακλειδῶν. Ὁ Περδίκκας ἦτο υἱὸς τοῦ Ἡρακλείδου Τημένου. Δι' αὐτὸ οἱ Μακεδόνες ἦσαν πάντοτε ὑπερήφανοι διὰ τὴν Ἑλληνικὴν καταγωγὴν των καὶ μάλιστα καταγόμενοι ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν Ἡρακλειδῶν-Τημενιδῶν, ἦτοι τῶν Πελασγῶν-Ἀχαιῶν καὶ ἰδρυτῶν τῆς Ἀχαιϊκῆς πόλεως τοῦ Ἄργου.

Εἰς τὰς «Ἰκέτιδας» τοῦ Αἰσχύλου ἐμφανίζεται ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἄργου Πελασγός, ὅστις ὑπερηφανεύεται ὅτι τὸ γένος τοῦ ἄρχει καὶ πέραν τῆς Πίνδου καὶ τῶν Δωδωναίων ὄρεων μέχρι τῶν ὑδάτων τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ, δηλ. συμπεριλαμβάνει εὐκρινῶς καὶ τὴν Μακεδονίαν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν χῶρον.

Ἄς ἐξετάσωμεν ὁμῶς τὸ θέμα τῆς Ἑλληνικότητος τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος συγκεντρωνόμενοι ἐπὶ πλέον συγκεκριμένων ἱστορικῶν στοιχείων καὶ γεγονότων:

α) Ὡς ἀπεδείχθη πέραν πάσης ἀμφιβολίας κατὰ τὰς ἐνδελεχεῖς ἀνασκαφὰς πρὸ 40ετίας περίπου, γενομένης ὑπὸ τῶν μεγάλων Ἑλλήνων Ἀρχαιολόγων Κ.Α. Ρωμαίου καὶ Μανώλη Ἀνδρονίκου εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Βεργίνας (ἀρχαῖα Αἰγαί - πρώτη πρωτεύουσα τοῦ Μακεδονικοῦ Βασιλείου), ὅλα τὰ ἀνευρεθέντα κειμήλια εἰς τοὺς ἀνασκαφέντας τάφους, τόσον τῶν βασιλέων ὅσον καὶ τῶν λαϊκῶν, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἄλλας οἰκίας, πάντα τὰ ἀνευρεθέντα ἦσαν καθαρῶς Ἑλληνικῆς τέχνης καὶ νοοτροπίας. Ἐπίσης αἱ ἀνευρεθεῖσαι ἐπιγραφαὶ ἦσαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἀναφερόμενα ὀνόματα καὶ τοπωνύμια εἰς ὅλους τοὺς ἀνασκαφέντας ἀρχαίους τάφους ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἦσαν ἐπίσης γεγραμμένα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω εἶναι ὀλοφάνερον καὶ αὐταπόδεικτον, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Μακεδόνες ἦσαν Ἕλληνες καὶ ὅτι ἡ Γλῶσσα των ἦτο ἡ Ἑλληνική.

β) Ἐμβαθύνοντες εἰς τὸ θέμα τῆς Ἑλληνικότητος τῆς ἀρχαίας Μακεδονίας καὶ τῶν Μακεδόνων καὶ ὅτι δηλ. οὐδεμίαν σχέσιν εἶχον μετὰ τοὺς βορείους γείτονάς των, θὰ ἤθελον νὰ ἀναφέρω καὶ τὰ κάτωθι ἐπίσης ἀδιαμφισβήτητα ἱστορικὰ γεγονότα, τῶν ὁποίων οἱ σημερινοὶ ἀπανταχοῦ Ἕλληνες πρέπει νὰ ἔχωμεν πλήρη καὶ βαθεῖαν γνῶσιν καὶ νὰ εἴμεθα ὑπερήφανοι διὰ τὸν Ἑλληνικὸν αὐτὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του εἰς τὰ βόρεια σύνορα τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξε πάντοτε προμαχῶν τῶν Ἑλλήνων. Εἶναι χαρακτηριστικὸν τὸ ἀπόσπασμα τοῦ λόγου τοῦ πρέσβευος τῶν Ἀκαρνάνων Λυκίσκου πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, ὁ ὁποῖος ἀνέφερε τοὺς ἀδιαλείπτους ἀγῶνας τῶν Μακεδόνων Ἑλλήνων κατὰ τῶν βαρβάρων «ὑπὲρ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἀσφαλείας» καὶ «ὑπενθύμιζε τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους θὰ διέτρεχεν ὁ λοιπὸς ἑλληνικὸς κόσμος, ἐὰν οἱ Μακεδόνες ἀνὰ τοὺς αἰῶνας δὲν ἐχρησίμευον ὡς πρόφραγμα».

γ) Ὄταν ὁ Μακεδὼν Βασιλεὺς Ἀλέξανδρος Α', ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ ἀθλητὴς, ἠθέλησε νὰ λάβῃ μέρος εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, κάποιος ἐκεῖ, ὡς μᾶς ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος, ἔφερον ἔνστασιν, διότι ἦτο Μακεδὼν μὴ καταγόμενος ἐκ τῆς νοτίου Ἑλλάδος. Ὁ Ἀλέξανδρος Α' ἀπέδειξε τότε ὑπερηφάνως, ὅτι ἡ καταγωγή του ἦτο ἐξ Ἄργου ἐκ τῆς ἀρχαίας Βασιλικῆς οἰκογενείας τῶν Ἡρακλειδῶν-Τημενιδῶν καὶ ἀμέσως τοῦ ἐπετράπη νὰ λάβῃ μέρος. Ὄταν δὲ εἰς τὸ ἄθλημά του ἐνίκησεν, ἡ νίκη του ἐπαγγυρίσθη ὑφ' ὄλου τοῦ λαοῦ καὶ ὁ μέγας ποιητὴς Πίνδαρος «συνέθεσεν εἰδικὴν ᾠδὴν καὶ ὕμνον τῆς νίκης τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων».

δ) Ἡ γλῶσσα τῶν Μακεδόνων ἦτο ἡ Ἑλληνική, ὁμιλούντων τὴν Δωρικὴν διάλεκτον. Πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος, νοτίου, βορείου, κεντρικῆς καὶ νησιωτικῆς, παρ' ὅλας τὰς διαλέκτους, τὰς ὁποίας ὠμίλουν ὡς ἐκ τῆς ἀρχικῆς Ἑλληνικῆς καταγωγῆς των, ὡς τὴν Δωρικὴν, Ἀχαϊκὴν, Ἰωνικὴν, Αἰολικὴν κ.ἄ., περιήρχοντο ἐλευθέρως τὸν Ἑλληνικὸν χώρον συνεννοούμενοι ἄριστα μεταξύ των χωρὶς νὰ χρειάζωνται διερμηνεῖς. Ἦσαν δὲ πάντες ὑπερήφανοι διὰ τὴν κοινὴν Ἑλληνικὴν καταγωγὴν των. Εἰς οὐδὲν ἀρχαῖον ἱστορικὸν ἢ ἄλλο σύγγραμμα ἀναφέρεται ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐχρειάζοντο διερμηνεῖς μετακινούμενοι ἀπὸ τὸν ἓνα τόπον εἰς τὸν ἄλλον. Τοῦναντίον κατὰ τοὺς πολέμους τῶν Μακεδόνων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων πρὸς τοὺς βορείους καὶ ἄλλους ἀνατολικούς βαρβαρικούς λαούς, ὡς ἀναφέρεται εἰς πλείστα συγγράμματα, ἐχρειάζοντο «ἐρμηνεῖς» διὰ νὰ ἐξηγηθῶσι π.χ. μὲ τοὺς Ἰλλυριοὺς, τοὺς Παίονας, τὰ Θρακικὰ φύλα καὶ τοὺς μικρασιατικούς λαούς.

ε) Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς κυρίως τοῦ Βασιλέως Ἀρχελαοῦ ἡ Μακεδονία ἀρχίζει νὰ ἀναπτύσσεται καὶ πολιτιστικῶς καὶ ἔτσι νὰ γίνηται κέντρον καλλιέργειας καὶ διαδόσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ πνεύματος. Ἐκεῖ μετέβη καὶ ἔζησεν ὁ τραγωδὸς Εὐριπίδης, ὁ ποιητὴς Ἀγάθων, ὁ μουσικὸς Τιμόθεος, ὁ ζωγράφος Ζεῦξις καὶ πλείστοι ἄλλοι ἐπιφανεῖς ἄνθρωποι τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων. Ἐξέχουσαν θέσιν ἔχει βεβαίως ὁ Ἀριστοτέλης, εἷς τῶν μεγαλυτέρων φιλοσόφων τῆς ἀρχαιότητος, ὅστις παρέμεινεν ἱκανὸν χρονικὸν διάστημα εἰς Μακεδονίαν, γενόμενος καὶ διδάσκαλος τοῦ διαδόχου τοῦ Μακεδονικοῦ θρόνου, τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὡς εἰς τὸν νότιον Ἑλληνισμόν, διοργανώοντο ἐπίσης λαμπρότατοι Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες πρὸς τιμὴν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς καὶ τῶν Μουσῶν. Πάντα τὰ ὡς ἄνω ἀποδεικνύουσι περιτράνωσιν καὶ ἀπὸ πολιτιστικῆς ἀπόψεως τὴν Ἑλληνικότητα τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων.

Ὡς ὀρθῶς ἐλέχθη, ἐὰν οἱ Μακεδόνες δὲν ἦσαν Ἕλληνες, πῶς θὰ ἠδύνατο α) νὰ παρακολουθῆ καὶ ἀντιλαμβάνηται ὁ λαὸς τὰς παρουσιαζομένας ἀρχαίας τραγωδίας καὶ τὰ βαθέα νοήματα τὰ ὁποῖα αὐταὶ ἐμπεριείχον καὶ β) πῶς θὰ ἠνεύχοντο ταύτας τόσον ὁ Μακεδονικὸς λαὸς ὅσον καὶ οἱ Μακεδόνες Βασιλεῖς, π.χ. τὴν «Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι», ὅπου ὁ Εὐριπίδης καθαρῶς διαχωρίζει τοὺς Ἕλληνας καὶ τὴν πνευματικὴν ἀνωτερότητα των ἀπὸ τοὺς μὴ Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους ἀποκαλεῖ ἄνευ περιστροφῶν «βαρβάρους» καὶ θεωρεῖ «δοῦλους».

«Βαρβάρων δ' Ἕλληνας ἄρχεν εἰκὸς - ἄλλ' οὐ βαρβάρους, μῆτερ, Ἑλλήνων - τὸ μὲν γὰρ ἔστι δοῦλον - τὸ δ' ἐλεύθερον...»

Ἐὰν οἱ Μακεδόνες δὲν ἦσαν Ἕλληνες, ἡ ἀντίδρασίς των ὅταν ἦκουον τοὺς λόγους τούτους, θὰ ἦτο τὸ ὀλιγώτερον τὸ «λυντσαρίσμα» καὶ ἡ ἄμεσος ἀπέλασις τοῦ Εὐριπίδου ἐπὶ ἐξυβρίσει.

στ) Ὁ Φίλιππος, μετὰ τὴν ἐπιτευχθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ ἔνωσιν τῶν διαφόρων Ἑλληνικῶν πόλεων καὶ βασιλείων, συνεκάλεσε τῷ 338 π.χ. εἰς Κόρινθον μεγαλοπρεπὲς πανελλήνιον συνέδριον, τὸ ὁποῖον ἀπεφάσισε τὴν γενικὴν συμφιλίωσιν τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἀνάληψιν ἀγῶνος κατὰ τῶν Περσῶν. Ὁ Φίλιππος ἀνεκηρύχθη εἰς ἀνώτατον ἀρχηγόν καὶ ἡγήτην ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν δυνάμεων.

Μετὰ τὸν βίαιον θάνατον τούτου ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν υἱὸς του Μέγας Ἀλέξανδρος ἐπανήνωσε καὶ πάλιν τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις. Συνεκλήθη καὶ νέον Πανελλήνιον

Συνέδριον εἰς Κόρινθον τῷ 336 π.Χ., ὅπου οἱ πανέλληνες τὸν ἀνεκλήρουσαν «Ἡγέτην Στρατηλάτην» διὰ τὴν ἐκστρατείαν καὶ συντριβὴν τοῦ προαιωνίου ἐχθροῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν Ἀσιατῶν βαρβάρων, δι' ὅσα εἶχον διαπράξει κατὰ τοὺς Μηδικοὺς πολέμους εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Συμφώνως πρὸς τὸν Φλάβιον Ἀρριανόν, τὸν ἐκ Νικομηδείας ἱστορικὸν τῶν ἐκστρατειῶν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, εἰς τὸ «Περὶ Ἀναβάσεως Ἀλεξάνδρου» ἔργον του, ὁ Δαρεῖος μετὰ τὴν ταπεινωτικὴν ἥττάν του κατὰ τὴν ἐν Ἴσῳ μάχην ἀπέστειλεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον παραπονούμενος διατὶ μὲ τόσον μένος ὁ Ἀλέξανδρος ἐμάχετο ἐναντίον τῶν Περσῶν, ἐνῶ ὁ Δαρεῖος δὲν προὔκαλεσε τὸν Ἀλέξανδρον οὔτε καὶ τὸν πατέρα του Φίλιππον. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀπήντησεν ἐκ μέρους ὄλων τῶν Ἑλλήνων ὡς ἑξῆς:

«Οἱ ὑμέτεροι πρόγονοι ἐλθόντες εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην Ἑλλάδα, κακῶς ἐποίησαν ἡμᾶς, οὐδὲν προηδικημένοι, ἐγὼ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἡγεμῶν κατασταθεὶς καὶ τιμωρήσασθαι βουλόμενος Πέρσας, διέβην εἰς τὴν Ἀσίαν, ὑπαρξάντων ὑμῶν...»

ζ) Ὁ Ἀλέξανδρος διὰ τῶν κατακτήσεών του μετέφερε καὶ διέδωσε ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς τότε Ἀνατολῆς μέχρι καὶ τῶν Ἰνδιῶν τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Γλῶσσαν. Ἀπὸ τοῦτο καὶ μόνον φαίνεται πόσον γελοῖοι εἶναι οἱ ὑφαρπασταὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ τοῦ ἐνδόξου Μακεδονικοῦ ὀνόματος, ὅταν ἰσχυρίζονται ὅτι οἱ Μακεδόνες δὲν ἦσαν Ἑλληνες! Ὑπάρχει οἰοσδήποτε λαός, ὁ ὅποιος νὰ προέβη εἰς τόσους ἐκτενεῖς πολέμους καὶ ἀπεράντους θυσίας καὶ ἀντὶ νὰ μεταδώσῃ εἰς τὰς κατακτηθείσας χώρας τὴν ἰδίαν του γλῶσσαν καὶ πολιτισμὸν, αὐτὸς νὰ διέδωκε μίαν «ξένην» γλῶσσαν καὶ ἓνα «ξένον» πρὸς αὐτὸν πολιτισμὸν; Καὶ μόνον ἀπὸ τὸν συλλογισμὸν αὐτὸν βλέπομεν πῶς καταρρίπτεται ὁ ἰσχυρισμὸς τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Σκοπιανῶν περὶ μὴ Ἑλληνικότητος τῶν Μακεδόνων καὶ τῆς Μακεδονίας.

Ἄς ἐλθωμεν ὁμῶς εἰς τοὺς βορείους γείτονας τῶν ἀρχαίων Μακεδόνων. Οὗτοι ἦσαν πολεμοχαρεῖς βαρβαρικοὶ λαοί: βορειοδυτικῶς οἱ Ἰλλυριοὶ (πρόγονοι τῶν σημερινῶν Ἀλβανῶν), βορείως οἱ Παῖονες (σημερινὴ περιοχὴ Σκοπίων - Νοτιοσλαβίας) καὶ βορειοανατολικῶς διάφορα ἐξ ἴσου τραχέα θρακικὰ φύλα. (Τριβαλλοί, Γέται κτλ.). Ἐναντίον πάντων τούτων, ἐπανειλημμένως οἱ Μακεδόνες ἦλθαν εἰς σφοδρὰς πολεμικὰς συγκρούσεις. Τοὺς λαοὺς αὐτοὺς, παρ' ὄλην τὴν βαρβαρικὴν προέλευσίν των, οἱ Μακεδόνες πάντοτε τοὺς ἐνίκων, διότι ἦσαν πολεμισταὶ καλύτερον καὶ σκληρότερον γυμνασμένοι μὲ ἐξαίρετον στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν καὶ ἀνωτέραν κατάρτισιν ἔλκοντες, ὡς ἀνεφέρομεν, τὴν καταγωγὴν ἐκ σκληροτραχήλων Ἑλληνικῶν φύλων - τῶν Δωριέων καὶ Ἀχαιῶν.

Ἡ βορείως τῆς Μακεδονίας περιοχὴ ὠνομάζετο Παιονία καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Παιονίας καὶ οὐδεμίαν σχέσιν εἶχον μὲ τοὺς Ἑλληνας, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐθεώρουν ὡς βαρβάρους, δηλ. μὴ Ἑλληνας.

Ἄς σημειωθῇ ἐδῶ ὅτι, ὡς ἀναφέρει ὁ Ὅμηρος, κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον, οἱ Παῖονες μὴ ὄντες οὔτε καὶ αἰσθανόμενοι ὡς Ἑλληνες, ὅταν σύσσωμος ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος τότε συνήπηξε μεγάλην στρατιάν καὶ ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Τροίας, οὗτοι, οἱ Παῖονες, ἐβοήθησαν τοὺς Τρῶας καὶ ἐπολέμησαν παρὰ τὸν πλευρὸν των. Ὁ Ἡρόδο-

τος τούς χαρακτηρίζει ως Ἀσιατοφρυγικὸν λαόν, ὡς ἀκριβῶς ἦσαν καὶ οἱ Τρῶες. Ἐκτὸς τοῦ Ἀσιατοφρυγικοῦ στοιχείου ὑπῆρχαν εἰς αὐτοὺς καὶ ἰλλυρικὸν καὶ θρακικὸν αἷμα.

Σὺν τῷ χρόνῳ μὲ τὴν ἀρξαμένην συνεχῆ κáθοδον τῶν Σλαυικῶν φύλων πρὸς τὴν Βαλκανικὴν οἱ Παίονες ἤρχισαν σταδιακῶς νὰ ἐκσλαυίζονται μέχρις ὅτου ἐξεσλαυίσθησαν πλήρως. Δι' αὐτὸ δὲ καὶ ἀπετέλεσαν μέρος τῆς νεωτέρας Γιουγκοσλαβίας ἢ Νοτιοσλαβίας. Ἡ περιοχὴ τῶν ὠνομάζετο Διοικητικὴ Περιφέρεια τοῦ Βαρδάρη. Αὐτὴ ἦτο ἡ κατάσταση εἰς τὴν περιοχὴν μέχρι τὸ τέλος τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου ὁ Πρόεδρος τῆς Γιουγκοσλαβίας Τίτο συλλαμβάνει μίαν πραγματικῶς διαβολικὴν ἰδέαν - νὰ μετονομάσῃ τὴν περιφέρειαν αὐτὴν ἀπὸ Βαρδάρη εἰς «Δημοκρατίαν τῆς Μακεδονίας!» καὶ τοὺς Σλάβους κατοίκους τῆς (ἀνάμειξις Βουλγάρων, Σέρβων καὶ Τούρκων-Ἰθωμανῶν) εἰς Μακεδόνας! Παίρνει καὶ τὸ ἐκτρωματικὸν ἀνάμεικτον ἰδίωμα (ὄχι γλῶσσαν) τὸ ὁποῖον ὠμίλουν εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Σκοπίων καὶ τὸ ὀνομάζει «Μακεδονικὴν Γλῶσσαν!» Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ Τίτο ἔδιδε εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν μίαν νέαν ἐπεκτατικὴν διάστασιν παρουσιάζων τὸ νότιον μέρος ταύτης ὡς τὴν ἀρχαίαν Μακεδονίαν καὶ τὴν συνέχειαν ταύτης! Ταῦτοχρόνως ἀνατολικῶς ἔθετε φραγμὸν πρὸς τὴν Βουλγαρίαν, ἡ ὁποία, εἶχεν ἀπαιτήσεις ἐπὶ τῆς περιοχῆς τῶν Σκοπίων ὡς περιοχῆς ἡ ὁποία τῆς ἀνῆκε ἀφοῦ τὸ Βουλγαρικὸν στοιχεῖον ἐπεκράτει, ἐνῶ πρὸς νότον δηλ. πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐφ' ὅσον ἡ περιοχὴ ἀπεκλήθη «Μακεδονία» καὶ οἱ κάτοικοί της «Μακεδόνας» ἔθετε τὰς βάσεις μελλοντικῆς ἐπεκτάσεώς του.

Βεβαίως ἡ πλεκτάνη αὕτη οὐδόλως δύναται νὰ εὐσταθήσῃ ὅσον καὶ ἐὰν κάποιοι χῶροι πρὸς ἴδια συμφέροντα, ὡς ἐξηγήσαμεν ἀνωτέρω, κλείουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ δημιουργηθὲν ἐκτρωματικὸν «κράτος», διὰ τὸν ἀπλουστάτον λόγον ὅτι οὔτε οἱ ἀρχαῖοι ἀκαλλιέργητοι Παίονες οὔτε καὶ οἱ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους Σλαῦοι κάτοικοι τῆς περιοχῆς εἶχον καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Ἑλληνας Μακεδόνας. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἀρχαία Μακεδονία εἶχεν ὡς πρωτεύουσας τὰς Αἰγὰς (*Ἐδεσσαν) καὶ Πέλλαν καὶ ἡ σημερινὴ Μακεδονία ἔχει τὴν Θεσσαλονικὴν, δηλ. περιοχὰς οὐδεμίαν ἀπολύτως σχέσιν ἐχούσας μὲ τὰ Σκόπια καὶ τὴν περιοχὴν των. Οὔτε βεβαίως εἶχον ὡς γλῶσσαν τὴν Ἑλληνικὴν τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων Ἑλλήνων Μακεδόνων.

Ἐν σχέσει πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν Σκοπίων ὁ Γλωσσολόγος-Ἀκαδημαϊκὸς Γεώργιος Μπαμπινιώτης εἰς ἐμβριθῆ μελέτην καὶ ἀνάλυσίν του τῆς γλώσσης ταύτης, τὴν ὁποίαν οἱ Σκοπιανοὶ αὐθαρέτως ὠνόμασαν «Μακεδονικὴν!» ἀποδεικνύει ὅτι αὕτη δὲν ἀποτελεῖ γλῶσσαν ἔχουσαν οἰανδήποτε διαμόρφωσιν καὶ παράδοσιν μὲ λαϊκὸν γλωσσικὸν ὑπόβαθρον, ἀλλὰ εἶναι ἀπλῶς ἐν γλωσσικὸν ἰδίωμα ὀμιλούμενον εἰς μίαν μικρὰν περιοχὴν τῶν Σκοπίων καὶ ἀποτελούμενον ἀπὸ ἐν συννοθύλευμα βουλγαρικῶν, σερβικῶν, τουρκικῶν ὡς καὶ Ἑλληνικῶν λέξεων. Κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ ἰδίωμα αὐτὸ ὑπερίσχυον κυρίως αἱ Βουλγαρικαὶ λέξεις, μετὰ δὲ τὴν κρατικὴν ἐπέμβασιν ἐπ' αὐτοῦ εἰς τὴν προσπάθειάν των νὰ μετατρέψωσιν τὸ ἰδίωμα εἰς γλῶσσαν μὲ δομὴν (γραμματικὴν, σύνταξιν κτλ.) ἥλλαξαν πλείστας λέξεις καὶ καταλήξεις πρὸς τὸ Σερβικώτερον! Ἐν ἀπλοῦν παράδειγμα: αἱ καταλήξεις τῶν ὀνομάτων τῶν ληγόντων εἰς -ef καὶ -of (κατὰ τὰς Βουλγαρικὰς καταλήξεις), τὰς ἥλλαξαν εἰς -efski καὶ -ofski! Αὐταὶ αἱ ἀλλαγαὶ εἰς τὸ ἰδίωμα τῶν ἐξηγοῦνται εἰς τὸ ὅτι τὰ Σκόπια ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τοῦ

Τίτο ὡς κράτος με πολιτικούς ὑπολογισμούς καὶ ὑστεροβουλίας. Τοιοῦτοτρόπως διὰ τῆς ἐπεμβάσεως ἐπὶ τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος ἠμπόδιζον κατὰ τινα τρόπον τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τοῦ νὰ ἔχῃσι βλέψεις ἐπὶ τῆς περιοχῆς αὐτῆς καὶ τοῦ λαοῦ τῆς, ἀφοῦ τώρα ἡ γλῶσσα ἦτο διαφοροετικὴ μετὰ τὴν ἀλλαγὴν πλείστων στοιχείων τοῦ ἀναμεικτοῦ γλωσσικοῦ αὐτοῦ ιδιώματος ἀπὸ τὸ Βουλγαρικώτερον πρὸς τὸ Σερβικώτερον!...

Εἶναι βεβαίως φυσικὸν εἰς αὐτὸ τὸ γλωσσικὸν ιδιωματοικὸν συννοθύλευμα νὰ ὑπεισῆλθον καὶ ἐκσλαυίσθεισαι Τουρκικαὶ καὶ Ἑλληνικαὶ λέξεις. Αἱ πρῶται λόγῳ τῆς κατοχῆς τῆς περιοχῆς ὑπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς Ἀυτοκρατορίας, αἱ δευτέραι λόγῳ τῆς γειτονίας των πρὸς τὴν Ἑλλάδα, τῶν πολλῶν πολέμων καὶ κατακτήσεων των ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τοῦ ὅτι ἡ ἐπίσημος γλῶσσα ἡ ὁποία ἐπεβλήθη ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου ἦτο ἡ Ἑλληνικὴ καὶ ἐπίσης λόγῳ τοῦ ἐκχριστιανισμοῦ των ὑπὸ τῶν ἱεραποστόλων Μεθοδίου καὶ Κυρίλλου, ὅστις ἔγινε κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Τὸ λυπηρότερον πάντων, κατὰ τὴν ἀποψίν μου, εἰς τὸ ὅλον θέμα τῶν Σκοπίων, διὰ νὰ μὴ χρησιμοποιοῦμαι καὶ τὰς λέξεις τὸ ἐγκληματικώτερον καὶ πλέον ἀξιοθρήνητον, εἶναι ὅτι αἱ κυβερνήσεις κάποιων χωρῶν, διὰ νὰ ἐξυπηρετήσωσι ἐπίκαιρα συμφέροντά των, ἀντὶ νὰ θέσωσιν ἀμέσως τέρμα εἰς αὐτὴν τὴν αἰσχρὰν διαστρέβλωσιν, φαλκιδευσιν καὶ κοροϊδίαν τῆς Ἱστορίας, δυστυχῶς ὑποθάλλουσι καὶ κρυφίως ὑποστηρίζουσι τὰς σχιζοφρενικὰς θέσεις τῶν Σκοπίων, ἀφ' ἐνὸς πιστεύουσαι ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συνεχίζουσι ἀκόμη τὴν τιμωρίαν τῆς ἐν τῷ μεταξὺ κατακερματισθείσης παλαιᾶς Γιουγκοσλαυΐας, ἀφ' ἑτέρου δὲ πιστεύουσιν ὅτι ὑποστηρίζουσι τοὺς σημερινοὺς εὐρύτερους στρατιωτικοὺς καὶ ἄλλους γεω-πολιτικοὺς σκοποὺς των.

Ὅμως ὀφείλουσι πάντες οἱ ξένοι, ἀνεξαρτήτως τῶν σκοτεινῶν σχεδιασμῶν καὶ συμφερόντων των, νὰ σέβωνται τὴν Ἱστορίαν, ὄχι ἀπλῶς τὴν Ἑλληνικὴν, ἀλλὰ τὴν Παγκόσμιον, πολὺ δὲ περισσώτερον τὴν Ἱστορίαν ἐνὸς μεγάλου Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, τοῦ Μακεδονικοῦ, καὶ τὴν πατρίδα ἐνὸς ἐπιφανεστάτου ἀνδρός, τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος διὰ τῶν ἀνδραγαθιμάτων καὶ ἐκστρατειῶν του διέδωκε τὸν Ἑλληνικὸν Πολιτισμὸν, δηλ. τὸν Δυτικὸν Πολιτισμὸν, εἰς τὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης.

Πιστεύω δὲ ἀκραδάντως ὅτι οἱ ἀπανταχοῦ Ἕλληνες πρέπει νὰ γνωρίζωμεν καλῶς καὶ εἰς βάθος τὴν ἔνδοξον ἱστορίαν μας καὶ νὰ ἐπαγρυπνώμεν κατὰ τῶν σκοτεινῶν καὶ ἐπιβούλων σχεδίων κατὰ τῆς Ἱστορίας μας καὶ νὰ μὴ παύωμεν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν νὰ προασπίζωμεν καὶ διαλαλῶμεν πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν καὶ εἰς πάντας τοὺς ἐγκληματικῶς ἀδαεῖς διαστρεβλωτὰς τῆς Ἱστορικῆς Ἀληθείας, ἡ ὁποία ἐν τελευταία ἀναλύσει συνοψίζεται εἰς τὴν κάτωθι ἀπλὴν θέσιν: «Τὸ ἔνδοξον Βασίλειον τῆς Μακεδονίας καὶ ὁ Μακεδονικὸς Λαὸς ἦσαν Ἕλληνες μέχρι μυελοῦ ὀστέων, εἶναι δὲ ἀσέλγεια καὶ ἐγκλημα κατὰ τῆς Ἱστορίας ἡ ὑπόθαλψις καὶ ἐμφάνισις, κατὰ τεχνητὸν τρόπον, ἀσχέτων ἀρχαίων ἀπολιτίστων λαῶν ὡς καὶ συγχρόνων Σλαυϊκῶν λαῶν ὡς «Ἑλλήνων Μακεδόνων»!

ΛΑΜΠΗΣ Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

Υ.Γ. Εἰς τὸ παρὸν ἄρθρον ὁ γράφων ἀνεφέρθη εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἑλλάδος φύλα ὡς «βαρβαρικά». Τοῦτο ἔγινεν εἰς ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὸν γνήσιον Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν. Οὐδόλως δὲ λόγῳ φυλετικῆς ἐχθρότητος ἢ ὑπεροψίας, διότι ὁ κάθε λαὸς ἀνεξαρτήτως προελεύσεως πρέπει νὰ τυγχάνη σεβα-

μοῦ. Ὅμως καὶ αὐτός, ὀφείλει νὰ συμπεριφέρηται ἐντὸς τῶν Ἱστορικῶν πλαισίων καὶ δυνατοτήτων του καὶ νὰ μὴν ὑπερβαίνει τὰ ἐπιτρεπτά ὄρια Ἱστορικῆς ἀνοχῆς προβάλλων ἀνιστορήτους θέσεις καὶ ἀπατησίες.

ΚΥΜΑΤΑ ΤΟΝ ΦΕΡΝΟΥΝ

Ο γνωστός τοῖς Κυπρίοις ἀριστος ναυπηγός
κ. Μιχαήλ Νικόλα Αγκριούδι ἐκ Σύμης, ευρισκόμενος
νυν ἐν Κυρηνεία, ἀγγέλλει εἰς το κοινόν ὅτι ἀναλαμ-
βάνει τὴν ναυπήγησιν φορτηγίδων (μαγούνων), λέμ-
βων καὶ ἄλλων παρομοίων σκαφῶν.

Φωνή τῆς Κύπρου 13) 26 Φεβρ. 1910

Κύματα τον ταξιδεύουν, δεν τον βυθίζουν,
μ' αρχαίο άγγιγμα η Τέχνη του και τα μαδέρια αγέραστα,
μανδύας του λιοπύρι και αλμύρα,
η ανάσα του μελτέμια,
αργολάμνει,
χαράγματα στο Αιγαίο δεν βρίσκει,
βράχοι σπαρμένοι τα νησιά,
στ' άστρα το βλέμμα καρφωμένο,
ο ήλιος στην ανατολή παράθυρο ολοστρόγγυλο,
προσευχή του ο Αρχάγγελος Μιχαήλ,
του Μεγαλέξανδρου η γοργόνα στα κουπιά του,
κύματα τον φέρνουν σ' αγκαλιά λιμάνι,
φωνές καλοσυνάτες, στέρεες λέξεις ακούει,
την Τέχνη του «αγγέλλει εἰς το κοινόν»
μαούνες, βάρκες, και μια βαρκοῦλα χάρτινη ναυπηγεί,
γεμίζει το λιμάνι,
τη θάλασσα θωρεί ο Μιχαήλ Νικόλα Αγκριούδι ἐκ Σύμης,
με τον Τουρκομίχαλο, τον καπτάν Παναή, τον Πατέρα, τον Παοντή,
τον Χαραλάμπη, τον Χριστάκη τον Κελέση, τον Κιάμηλο,
τη θάλασσα θωρούν το δείλις την εἰμαρμένη τους
στου Αντωνή του Βράχα το καφενείο,
ψωμί του Κώστα του Συμιού, ἐλιές τῆς καπετάνισσας ο μεζές τους,
την Κερύνεια μ' ευθύβολη ματιά θωρούν μέρα και νύχτα,
την πόλη τους,
και ζουν για πάντα.

ΣΤΕΛΛΑ ΣΠΥΡΟΥ

ΣΕΛΙΔΕΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΥΠΡΟ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ ΚΥΠΡΟΥ ΣΤΟ ΤΙΜΗΤΙΚΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΤΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Είναι με ιδιαίτερη χαρά και συγκίνηση που η Ε.Ε.Ε.Λ.Κ. μετέχει σε συγκεντρώσεις τιμητικής μνείας του τέως Προέδρου της, μεγάλου πνευματικού δημιουργού, μακαριστού Κύπρου Χρυσάνθη. Ένα ανεξάντλητο κεφάλαιο, ένα αδαπάνητο πνευματικό θησαυρό, ένα σπάνιο πρότυπο δράσης και προσφοράς υποβάλλει το πέρασμά του ανάμεσά μας. Γιατί ο μακαριστός Κύπρος Χρυσάνθης δεν έκρυψε το μεγάλο και πολύπλευρο τάλαντό του στη γη σαν τον πονηρό δούλο του Ευαγγελίου παρά με την εργατικότητα, τον πνευματικό του αγώνα και την πίστη του στον άνθρωπο το ανέδειξε, κληροδοτώντας μας ένα έργο πολύπλευρο, πλούσιο, υποδειγματικό, πρωτοπόρο. Πολυγραφότατος συγγραφέας θεράπευσε όλα τα λογοτεχνικά είδη: ποίηση, πεζογραφία, θέατρο, παιδική λογοτεχνία, μετάφραση.

Ελληνοκεντρικός, με μια βαθιά αγάπη για την πατρίδα και τον άνθρωπο ξεδίπλωνε ακατάπαυστα τον πλούσιο εσωτερικό του κόσμο χειραγωγώντας, προβληματίζοντας, τέρποντας, παιδαγωγώντας.

Δεν υπήρξε όμως ο μακαριστός Κύπρος Χρυσάνθης μόνον ένας θεωρητικός δημιουργός, ένας άνθρωπος του γραφείου. Αλλά και ένας πρωτεργάτης κοινωνικής δράσης και πολιτιστικής κίνησης ανταποκρινόμενος ενεργά σε κάθε αίτημα του καιρού του η δράση κι η προσφορά του υπήρξαν εκπληκτικά μεγάλες, τόσο που ν' αναρωτιέται κανένας πώς μπόρεσαν να χωρέσουν σε μια ζωή. Άριστος επιστήμων, έδρασε ως προϊστάμενος σχολικών Υπηρεσιών Λευκωσίας, ως καθηγητής Υγιεινής στο Παγκύπριο Γυμνάσιο και την Παιδαγωγική Ακαδημία Κύπρου, ως αντιπρόεδρος της Εταιρίας Ψυχικής Υγιεινής, ως ιατρός συνεργάτης του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας, ως διευθυντής έκδοσης πολλών ιατρικών περιοδικών. Πρωτοστάτησε ακόμη στην έκδοση λογοτεχνικών περιοδικών και υπήρξε Πρόεδρος των πιο αξιόλογων πνευματικών σωματείων εγκαθιστώντας την τέχνη του λόγου στη ζωή μας ως βίωμα καθημερινό κι όχι ως είδος σπάνιο, πολυτελές και μακρινό. Εμείς λοιπόν που ζήσαμε την ευλογημένη παρουσία του ανάμεσά μας, που παιδιά παίξαμε στα θεατρικά, παιδικά του έργα, που έφηβοι τραγουδήσαμε τους στίχους του στον Ύμνο του Παγκυπρίου Γυμνασίου, που ώριμοι χαρήκαμε το συναρπαστικό λυρικό του λόγο και τις σοφές συμβουλές του πάντα θα τον μακαρίζουμε και θα τον ευγνωμονούμε.

Καθολικός λοιπόν και πληθωρικός δημιουργός ο μακαριστός Κύπρος Χρυσάνθης, πρωτοπόρος οραματιστής της Προόδου πλούτισε κι ανέδειξε την κυπριακή λογοτεχνία στο Πανελλήνιο και παγκοσμίως, αφού έργα του μεταφράστηκαν σε πολλές ξένες γλώσσες.

Αγαπητή κυρία Χρυσάνθη, αγαπητοί φίλοι, η Ε.Ε.Ε.Λ.Κ., το πνευματικό σωματείο που για χρόνια υπηρέτησε και λάμπρυνε με το λόγο και τη δράση του ο ιατροφι-

λόσοφος Κύπρος Χρυσάνθης νιώθει ιδιαίτερη χαρά κι ικανοποίηση τούτη την ώρα που σύσσωμος ο πνευματικός κόσμος τον μνημονεύει τιμητικά, πιστεύοντας πως η πνευματική του παρουσία θα μένει πάντα ζωντανή, φωτεινή, παραδειγματική στις ψυχές των ανθρώπων.

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ

Παρέμεινα
 Έσώκλειστη γραφή
 Για σās.
 Δεν αποτύπωσα τή φωνή μου
 Στους γνώριμους δρόμους.
 Πολύ πριν ανοίξουν διάπλατα οί πόρτες
 Κάρφωσα τὰ χέρια μου
 Άνάμεσά σας.

Όταν έφτασα στις πύλες τής έξοδου,
 Η ασύνορη άγκαλιά της
 Μέ τράβηξε μέσα.
 Καθώς οί λυχνοστάτες τής θύμησης·
 Έσταξαν τὸ κερὶ πάνω στὰ δάχτυλα:
 Κλάμα ζεστό ἀπὸ τὰ χρόνια πὸν έφυγα...

Κι όμως.
 Ακόμα και τώρα.
 Τὰ ὄνειρά μου
 – Πράγματα ἐκτὸς συναλλαγῆς γιὰ σās–
 Παρέμειναν ἀλαβάστρινα....

Άκολουθοῦσαν τόσοι ἄνθρωποι
 Μέσα μου·
 Κάθησαν μερόνυχτα δίπλα μου
 Νὰ τοὺς γνωρίσω ἀπ' τὴν ἀρχή
 Μαθαίνοντάς με νὰ 'μαι ἕνα ἀκόμη παιδί τους
 Ὡς μάνα καρδιάς·

Έτσι
 Καλύφθηκε ἡ σκιά μου με τὰ χρόνια...

MARIANNA BLACHOU-KARAMBALI

ΑΝΑΠΟΛΩΝΤΑΣ ΜΕ ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ ΤΟΝ ΚΥΠΡΟ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Πρὶν δέκα χρόνια ἔπαψε νὰ χτυπᾶ ἡ ἀπλόχερη καρδιά τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη καὶ ἡ Κύπρος ἔχασε τὸν μοναδικὸ φωτεινὸ της βάρδο κι ἐγὼ ἕναν εἰλικρινῆ φίλο. Μ' ἔδεσαν μ' αὐτὸν εἰκοσιτέσσερα χρόνια ἀμοιβαίας ἐκτιμῆσεως καὶ ἀνιδιοτελοῦς φιλίας. Ἀρχὴ καὶ πηγὴ της ὑπῆρξε ἕνα διήγημά του ποὺ διάβασα τυχαῖα στὴν Ἀνθολογία ἑλληνικοῦ διηγήματος τοῦ καθηγητῆ Ζώρα καὶ τὴ στερέωσε σὲ λίγο ἡ ἀνάγνωση καὶ ἀνάλυση ἐκ μέρους μου τοῦ μυθιστορηματὸς του Ἐπὶ τὸ ἡμερολόγιο ἐνὸς γιατροῦ (*Πνευματικὴ Κύπρος*, τεῦχος 161, σσ. 124-126). Μὲ αὐτὴ τὴ βιβλιοκρισία ἄρχισα νὰ συνεργάζομαι στὸ περίφημο καὶ μακρόβιο περιοδικό, ποὺ μαρτυρεῖ τὸ πνεῦμα πρωτοβουλίας τοῦ ἴδρυτῆ του καὶ ποὺ σήμερα συνεχίζει νὰ μαρτυρεῖ τὸν κυπριακὸ πολιτισμὸ χάρις στὴν κυρία Λούλλα Χρυσάνθη. Ἡ συνεργασία μου χρονολογεῖται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ 1974, στὸ καλοκαίρι τοῦ ὁποῖου οἱ βάρβαροι, τὰ τουρκικὰ δηλαδὴ στρατεύματα, εἰσέβαλαν στὸ Νησί καταστρέφοντας πόλεις καὶ χωριὰ καὶ κατασφάζοντας γέροντες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ. Ὅφειλω εὐγνωμοσύνη στὸν Χρυσάνθη καί, χάρις σ' αὐτόν, στὴν Κύπρο καὶ στὸν βασανισμένον λαὸ της. Μπόρεσα ἔτσι νὰ βελτιώσω τὴ δική μου ἑλληνομάθεια καὶ εἶχα σειρὰ ἐπαφῶν μὲ ἄλλους κυπρίους ἐπισήμους στὸν χῶρο τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ κατὰ καιροὺς εἶχα τὴν τιμὴ νὰ γνωριστῶ μὲ ὀρισμένες προσωπικότητες τοῦ κυπριακοῦ πολιτικοῦ κόσμου.

Ἀπερίγραπτο καὶ συνάμα θαυμάσιο ὅ,τι ὀφείλω σ' αὐτόν τὸν ἐξαιρετὸ ἑλληνα ἀπὸ τὴν Κύπρο, στὸ αἷμα τοῦ ὁποῖου, γιὰ νὰ παραφράσουμε ἕνα *Προσωπικὸ* του στίχο, περπατοῦσε παντοτινὰ ἡ Λευκωσία, ἡ ἐλεύθερη πολιορκημένη πόλη, ἡ ὁποία, ὅπως ἔγραφε ὁ ἴδιος, ἀπαριθμοῦσε στ' ἀριθμητήριό της τίς πράξεις του καὶ τίς δράσεις του. Αὐτὲς, στὸ πλαίσιο τοῦ πολὺπλοκου Κυπριακοῦ, ὑπῆρξαν, ὅπως ξαίρει κανεὶς, πολλές καὶ συχνὰ καὶ τολμηρές, τόσο ποὺ χάρις σ' αὐτὲς ἔγινε περίφημος στὸ Πανελλήνιο καὶ θεωρεῖται στὴν πατρίδα του καὶ ἔξω ὑψηλότατος ποιητής, ποὺ μὲ τὸν μεγάλο Βασίλη Μιχαηλίδη σὰν ἀΐτιος πετάει πιὸ πάνω ἀπ' ὄλους. Ὡς παράδειγμα τοῦ λυρισμοῦ του ἐπιθυμῶ νὰ παραθέσω ἐδῶ τὸ ἐξῆς πολὺ ἐκφραστικὸ κι ὠραῖο ποίημα, μὲ τὸ ὁποῖο ὁ συγγραφέας, περιαντολογώντας μὲ τὴ μεγαλοφροσύνη τῶν μεγάλων, δίνει καὶ δεῖγμα τοῦ νεανικοῦ του σφρίγους σὲ φωτεινὸ ὕφος:

*Τὴν ἀνοιξη ἔχω στὴν καρδιά καὶ στὸ μυαλό
τὴν ἀνοιξη τῆς ὁμορφιάς καὶ τῆς χαρᾶς
μὲ τὰ μαλλιά τῶν νεανικῶν μου χρόνων.
Τὴν χαιρετῶ ἀπὸ τὴ γωνία.
Τὶ ἐξάισιο τὸ ποδάρι της στὶς μαργαρίτες
στὸν ὄμο της οἱ παπαροῦνες
καὶ στὰ ξανθά της τὰ μαλλιά ἡ σημαία
τῶν Ἑλληνικῶν δίστιχων τὴν ὥρα
ποὺ ὁ ἥλιος βασιλεύει στὸ νησί τῆς Κύπρου.*

Πρόκειται γιὰ τὸ σφρίγος, πού, ἀπὸ τὸν πρῶτο στίχο μέχρι τὸν τελευταῖο, ζωηρεύει τὸ ὠραῖο του βιβλίον *Μὲ τὸ βιολὶ τῶν εἴκοσι χρόνων*, ποὺ μετέφρασα στὰ ἰταλικά. Σ' αὐτό, ὅπως σὲ κάθε ἄλλο του ἔργο, ἡ Ἑλλάδα εἶναι τὸ κέντρο τῆς δημιουργίας μαζί

μέ την αγαπημένη Πατρίδα, ἔδρα τοῦ τελευταίου Ἑλληνισμοῦ, ὅπως ἔγραψε σέ μιὰ ὥρα ἀποθάρρυνσης ἀπὸ ἀφορμὴ τοῦ Κυπριακοῦ, στὸ ὁποῖο τὰ πράγματα ἔχουν πολὺ περιπλεχθεῖ.

Μοναδικὸς ἄνθρωπος, διαπρεπὴς ἐπιστήμονας καὶ ἐπιτυχημένος λογοτέχνης, γιὰ καλὴ του τύχη εἶχε, κατὰ τὰ χρόνια τοῦ γυμνασίου, δυὸ δασκάλους πρώτης τάξεως. Τὸν Κ. Σπυριδάκι, ἔγκυρο καθηγητὴ τῶν ἐλληνικῶν, καὶ τὸν Γ. Παπαχαλαράμπους, τὸν καθηγητὴ ποὺ λάτρευε τὴ λαογραφία, ὅπως μιὰ μέρα σ' ἓνα συμπόσιο εἶπε ὁ ἴδιος ὁ Ποιητὴς, παίρνοντας τὸ μικρόφωνο γιὰ νὰ μιλήσει στοὺς παρόντες πάνω στὸ ἔργο του. Ὁ πρῶτος ἔσπρωξε τὸν ἀνήσυχο μαθητᾶκο τῆς τρίτης γυμνασίου νὰ ἐκφραστεῖ λογοτεχνικὰ καὶ τοῦ ἄναψε τὸ πάθος γιὰ τὴ μόρφωση καὶ τὴν προσωπικὴ δημιουργία. Ὁ δεῦτερος τὸν ἔσπρωξε στὸν κλάδο τῆς λαογραφίας καὶ φρόντισε μαζὶ μὲ τὸν πρῶτο νὰ μπεῖ ὁ νεαρὸς στὰ μέλη τῶν *Κυπριακῶν Σπουδῶν*. Καμμιὰ ἔκπληξη λοιπὸν ἂν, ἀγόρι ἀκόμα, στὸ ὁποῖο ἡ φύση εἶχε χαρίσει ἄφθονα ἐξαιρετικὲς ιδιότητες καὶ ἰκανότητες, σταδιοδρόμησε μὲ πολυμέρεια στὸν λογοτεχνικὸ καὶ τὸν ἐπιστημονικὸ τομέα.

Παιδιάτρος στὸ ἐπάγγελμα, ἀσχολήθηκε σὰν λίγοι μὲ ὅλα τὰ λογοτεχνικὰ εἶδη: τὸ θέατρο, τὸ διήγημα, τὸ μυθιστόρημα, τὴν ποίηση, τὴ λαογραφία, τὴν ἰατρικὴ, τὴν ὑγιεινὴ καὶ ἄλλα, χωρὶς νὰ λησμονήσουμε τὴ μουσικὴ καὶ τὴ δημοσιογραφία. Τὰ καλλιέργησε ὅλα μὲ τὸ πάθος ἑνός, ποῦ, σὲ ἀπίστευτο βαθμὸ καὶ ἀπὸ κάθε πλευρά, ἀγαπᾷ ἕξ ἴσου τὸ τέλειο, τὸ ὠραῖο, τὸ δίκαιο καὶ τὴν ἀλήθεια. Ἀλλὰ προτίμησε τὴν ποίηση, μὲ τὴν ὁποία, ὅπως ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος στὸ ποίημα *Γιὰ τὴν ποίηση*, εἶχε ἰδιαίτερες σχέσεις καὶ μὲ τὶς δυὸ ταυτόχρονα ιδιότητες, τοῦ τυραννισμένου καὶ τοῦ τυράννου:

Εἶπα ἀπ' τὴν ποίηση ν' ἀπαλλαγῶ, συχνὰ τὸ σκέφτηκα.

Πολὺ μὲ τυραννᾷ, πολὺ τὴν τυραννῶ.

Ἔλα ποῦ φτάνει δίχως νὰ χτυπήσει τὸ κουδούνι

σὰν ἐπισκέπτης ποῦ γνωρίζει κάθε κατατόπι!

Καὶ μένω ἀναποφάσιτος καὶ μένω ἐπιρροεπὴς

σὰν τὴν πλαγιὰ τοῦ βράχου πρὸς τὴ θάλασσα...

Γενναϊόφρονας καὶ ἀφεντάνθρωπος ἔκανε χαρακτηριστικὸ του καὶ πρόγραμμα τῆς ζωῆς του τὴν ἀγάπη πρὸς τὴ φιλία, ποῦ τὴν ὑμνεῖ στὸ ποίημα *Καὶ θ' ἀγαπῶ*, ἓνα εἶδος πνευματικὴ διαθήκη, μὲ ἔντονο τρόπο καὶ μὲ πλαστικὲς καὶ ζωηρὲς εὐτυχημένες εἰκόνες:

Ὅσο χτυποῦν τὴν πόρτα μου οἱ φιλίες θὰ συλλαβίζω

εὐχαριστίες στῆς ποίησης τὸ Θεό,

θὰ παίρνω τὴν καρέκλα μου στὸν ἴσκιο τῆς κληματαριᾶς

μὲ τὸ βιβλίο στὸ χέρι νὰ διαβάζω

τὰ θαύματα τῆς γῆς καὶ τ' οὐρανοῦ, νὰ χαιρετῶ τὰ ἐργόχειρα

τοῦ ἀνέμου ποῦ τὰ πλέκει μὲς στὰ φύλλα

καὶ θὰ καλῶ τὸ παρελθὸν νὰ μὲ κερνᾷ σὲ πῆλινα δοχεῖα

τῶν εἴκοσι μου χρόνων τὸ κρασί,

ἐπάργυρους θὰ γράφω στίχους

καὶ θ' ἀγαπῶ καὶ θ' ἀγαπῶ καὶ θ' ἀγαπῶ

ὅσο χτυποῦν τὴν πόρτα μου οἱ φιλίες.

Ἄπ' αὐτὸν μοῦ δόθηκε καί, χάρις σ' αὐτόν, ἐπίσης ἀπὸ τὴν Κύπρο ἡ εὐκαιρία νὰ πάρω γιὰ πάντα καὶ ὅπωςδήποτε περισσότερα ἀπ' ὅσα τοὺς ἔδωσα. Ταπεινὸ καὶ ἀφιλοκερδὲς ἀντιχάρισμά μου ὑπῆρξε ἡ εἰλικρινὴς μου φιλία πρὸς ἓνα τόσο διαπρεπῆ ἄνθρωπο καὶ συνάμα ἡ ἔντονη μου ἀγάπη πρὸς τὴ διχοτομημένη Κύπρο, τὸν πολιτισμὸ τῆς καὶ τὸν λαὸ τῆς. Μὲ τὰ γραπτὰ μου καὶ προπαντὸς μὲ τὶς μεταφράσεις μου στὰ ἰταλικά, κυρίως ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ μακαρίτη. Μὰ καὶ σὲ τοῦτο ἡ ἀγαθὴ μου τύχη, ὅπως εἶπα, ἔκανε νὰ μοῦ δοθεῖ περισσότερο ἀπ' ὅσο ἔδωσα, γιὰ τὴν ἔργα του ποὺ μετέφρασα, *Ἡλέκτρα, Ποιητικὰ λουλούδια ἀπὸ τὸ νησί τῆς Ἀφροδίτης, Μὲ τὸ βιολί τῶν εἰκοσι χρονῶν*, μιὰ ἐλεύθερη συλλογὴ μὲ τὸν τίτλο *Poesie (Ποιήματα)* ἀπὸ διάφορα ποιητικὰ του ἔργα, *Τραγοῦδια γιὰ τὸν ἔγγονό, Συνομιλία μὲ τὸν δεῦτερο ἔγγονό, Περιδέραια στίξι ἐγγονές μου Ἐλεονώρα καὶ Θάλεια Μαρία*, γιὰ μένα ὑπῆρξαν τὴν κάθε φορὰ κρυσταλλένια πηγὴ μεγάλης ἀπόλαυσης. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα του ποὺ διάβασα μονάχα, καὶ κατὰ καιροὺς ἔκαμα θέματα βιβλιοκρισίας, μοῦ χάρισαν μεγάλη καὶ ἀνείπωτη χαρὰ. Σὲ ὅλα βρῆκα προπαντὸς τὸν Ποιητὴ μὲ φλέβα λυρική καὶ γλαφυρὸ ὕφος, ποὺ μισεῖ τὴν ἀδικία καὶ τοὺς ἀδίκους, λατρεῖ τὸν Θεὸ καὶ ἀγαπᾷ, πέρα ἀπὸ τὴ φιλία, τὴν οἰκογένεια, τὴν Κύπρο, τὴν πατρίδα του, ὅπως καὶ τὴν Ἑλλάδα, τὴν ἰδανικὴ Πατρίδα του, τὴ ρωμιοσύνη, τὴ φύση καὶ τὴ ζωὴ.

Ἄν ἤμουνα ζωγράφος ἀπὸ τοὺς πιὸ τρανοὺς, θὰ ζωγράφιζα τὸν Ποιητὴ ὅπως ὁ ἴδιος σχεδιάζει τὴν αὐτοπροσωπογραφία του στὸ *Προχωρημένα χρόνια*, γεμάτο ἀπὸ ζηλευτὴ ἑλληνικὴ σοφία σὲ ἀέρινο ὕφος, στὸ ὁποῖο αὐτὸς, γέρος πιά, αὐτοπαρουσιάζεται ἐκφράζοντας τὸ πρόγραμμα τῆς ζωῆς ποὺ λαχτάριζε, μὲ πλαστικὲς εἰκόνες καὶ συνάμα μὲ μελαγχολικὸ τόνο, γιὰ τὴν πολιτικὴν κατάσταση, στὴν ὁποία ἡ Κύπρος βρισκότανε, καὶ δυστυχῶς βρίσκεται καὶ τώρα, τὸν ἀνησυχοῦσε τρομερά:

*Ὡραῖο νὰ καρτερᾷς τὸ θάνατο μ' ὀλάνοιχτο πονκάμισο,
νὰ πίνεις τὸν καφέ σου ξέγνοιαστος γιὰ τὴν ποτεύεις σ' ἓνα κάτι,
τοὺς τίτλους μόνον νὰ διαβάξεις τῆς ἐφημερίδας,
νὰ χαίρεσαι τὴν καλημέρα τοῦ περαστικοῦ,
καμμιά φορὰ νὰ παίρνεις ἓνα ὑπνάκο ποὺ σὲ πᾶει
σὰν τὸ χαρταετὸ στὸν οὐρανό,
καὶ νάρχεται τὸ βράδυ νὰ σοῦ στρώνει
σεντόνια ἑαρινὰ καὶ μαξιλάρια φιλικὰ,
ὄσπου νὰ φέξει ἡ ἐπόμενη πρωτῆ
λίγο ζεστούτσικη, χωρὶς ἀνησυχίες...*

Ὁ Χρυσάνθης, ὁ καλύτερος μάστορας στὴ μητρικὴ του γλῶσσα, ὑπῆρξε καὶ ἐπιδέξιος γλωσσοπλάστης. Φωτεινὸ παράδειγμα εἶναι τὸ ποίημα *Ἄροδαφνοῦσα* (ἡ λυρική ἀποψη), ἡ ὁποία, μὲ κάθε πιθανότητα, ἔχει ξεπεράσει σὲ λυρισμὸ τοὺς περισσότερους κύπριους συγγραφεῖς.* Μ' αὐτὸ τὸ ποίημα ὁ Χρυσάνθης ἐπιβεβαιώνεται καὶ ὡς ποιητῆς ποὺ κατέχει γλυκὸ ρυθμὸ μέσα του, ὅπως στὸ μαγικὸ βιβλίο του *Μὲ τὸ βιολί τῶν εἰκοσι χρονῶν*, στὸ ὁποῖο ἀποδεικνύεται αὐθεντικὸς χρυσοχὸς τοῦ στίχου.

* Γιὰ τοῦτο σκόπευα πέρσι νὰ χτενίσω τὴν ἀκατέργαστη μορφή τῆς ἰταλικῆς μετάφρασης τῆς *Ἄροδαφνοῦσας*, ποὺ ἀπὸ καιρὸ βρίσκεται στὸ συρτάρι μου, γιὰ νὰ ἐκδοθεῖ φέτος στὴν Ἰταλία, ἀλλὰ ἄλλα ὄρισε ἡ τύχη. Ἐνα διπλὸ κάταγμα τὸν περασμένο Ἰανουάριο μὲ κράτησε δυὸ μῆνες στὸ νοσοκομεῖο καὶ ἀκολούθησαν ἄλλοι ἀτέλειωτοι μῆνες φυσιοθεραπείας καὶ τὰ βάσανά μου δὲν ἔχουν ἀκόμα τελειώσει.

ΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Μικρές προσευχές θα μπορούσε κανείς να χαρακτηρίσει τὰ μικρὰ κυρίως ποιήματα τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη ὅπου προέχουν κυρίως οἱ ἐξομολογητικοὶ τόνοι, ἡ συντριβὴ καὶ ἡ ἐκδήλωση μιᾶς ἄδολης θρησκευτικότητας ποὺ διέπει τοὺς στίχους του. Μιὰ πίστη ζῶσα καὶ ἐνεργή, ποὺ δὲν ἐξαντλεῖται σὲ ἀπλὲς ἐκμυστηρεύσεις καὶ διαπιστωτικὲς καταγραφὲς ἀλλ' ἀντίθετα ἔχει σκοπὸ καὶ στόχο νὰ διεγείρει τὶς ναρκωμένες συνειδήσεις ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ νὰ ἐκφράσει τὶς βαθύτατες εὐχαριστίες του καὶ ἔκφραση βοήθειας γιὰ τὴν ἀποτίναξη τοῦ ζυγοῦ:

*Κύριε, τὸν τόπο ἐτοῦτο, σκλάβοι ἢ λεύτεροι,
δέσμες καιρῶν, δέσμες γενιῶν Μὲ ἰδρώα τὸν πλουτίσαμε πρὸς δόξαν σου.
Σκέπε λοιπὸν τὴ λευτεριά μας ἐν εἰρήνῃ καὶ ἁρμονίᾳ
τώρα καὶ πάντα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων.*

Ὁ ποιητὴς γνωρίζει βαθύτατα τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ εἶναι πλουσιότατο τὸ λεξιλόγιο ποὺ χρησιμοποιοῦ ἐνῶ κατέχει καλὰ νὰ παρεμβάλεῖ λέξεις τῆς καθαρεύουσας μὲ εἰδικὸ βάρος καὶ νόημα ποὺ φορτίζουν τὸ ποίημα ἢ τὸ «εἰπενδύουν μουσικά» καὶ τὸ διαγράφουν καὶ τὸ σηματοδοτοῦν:

*ἐγκάρδιος στίχος ποὺ ἀνυψώνει ὡς κορυθαλλὸς
στὴν καθαρὴ πρωΐα...*

Ἄλλη κατηγορία μικρῶν ποιημάτων εἶναι αὐτὰ ποὺ εἶναι γραμμένα μὲ μιὰ φιλοσοφικὴ διάθεση καὶ ρέμβη ἢ μὲ μιὰ διατύπωση γνώμης ὄχι ἀναγκαῖα ἀφοπλιστικὴ ἀλλὰ μᾶλλον προδίδουσα ἀγωνιστικὸς παλμοὺς καὶ στάση ζωῆς:

*Μὴν ὑποκύπτεις στὰ τριαντάφυλλα τῆς ρητορείας.
Τὰ μυστικὰ καλέσματα γυμνὰ περιπολοῦν
ἀρκεῖ νὰ δέχῃσαι τὶς ἀνεπαίσθητες πνοές τους.*

Στὰ ἀφιερωματικὰ του ποιήματα, ὁ ποιητὴς σκιαγραφεῖ μὲ μικρὰ χαρακτηριστικὰ γεγονότα ἢ στοιχεῖα τοῦ χαρακτήρα τοῦ ἰδιαίτερου αὐτοῦ ὅπου δημιουργεῖ «ἰδίαν ταυτότητα καὶ πρωτοτυπία» ὅπως στὰ «ἐπιγραμματικὰ» ξεχωριστὴ κατηγορία (ἀναφέρομε τὸ ἐπίγραμμα στὸν Εὐαγόρα Παπαχριστοφόρου):

*Τῆς λευτεριάς ὑπέρμαχος
καὶ τῆς πατρίδας πρωτοστάτης ἄγγελος
παρέδωσε τὸ πνεῦμα στὸν Θεὸ
Μὲ ἑλληνικὴ συνείδηση.*

Σὲ ἄλλα του ποιήματα αὐτῆς τῆς κατηγορίας, ἐνῶ στοὺς πρώτους δυὸ στίχους ἀναφέρεται προσωπικὰ στὸν ποιητὴ, στοὺς ἐπόμενους προβαίνει σὲ μιὰν εὐρύτερη προσωπικὴ θέαση καὶ ἀποψη ποὺ δείχνει πὼς ἔπιασε τόπο ἢ θυσία του. Ἀναφερόμαστε στὸν Λευτέρη Γιαννίδη:

*Κι ἂν ἔγραψες τὸ βῆμα σου στὴν ἄμμο
ὁ μπάτης δὲν τὸ σάρωσε.*

*Ἡ ποίηση καὶ στὴν ἄμμο ἀκόμα
φεγγοβολεῖ παντοτινά»!*

Ἰδιαίτερα θ' ἀναφεροῦμε στὸ ἐπίγραμμα ἀφιερωμένο «Εἰς Ἐγγονόπουλον» ὅπου ἐδῶ, ἀποδεικνύεται ἡ βαθιὰ μελέτη τοῦ ποιητῆ καὶ ἰδίως τῆς προσωπικῆς ἰδιόζουσας λεκτικῆς του ἔκφρασης ἀλλὰ καὶ τοῦ μέτρου ὅπου μὲ χαρακτηριστικὰ ὀνόματα γεγονότα καὶ στιγμότυπα – σύμβολα τοῦ Ἐγγονόπουλου προχωρεῖ σὲ μιὰ ἔμπληξη πάθους σκιαγράφησής του· τὸ παραθέτουμε:

*Ἡ κλειδοκυμβαλίστρια τῆς πάνω γειτονιάς
ἔφτά καράβια ἐφόρεσε
ἐγγοπουλικά,
κι ἐγὼ κρατῶ τὴν πέννα τῆς ἀπὸ τὴν τραχηλιά
κι ἐφτά Ὀδυσσεῖς καρφώνω κι ἓνα
Παῦλο Μελλά»!*

Ἄρκετὰ ποιήματά του κυρίως αὐτὰ τῆς τελευταίας περιόδου, εἶναι γραμμένα δίκην ἀπολογισμοῦ ἀλλὰ καὶ ἀπολογίας, στὰ ὁποῖα ἐντύπωση προκαλεῖ ἀκόμη καὶ ἡ ἔστω σὲ ἰντερμέδια φλόγα καὶ πάθος:

*Τὸ τελευταῖο παράθυρο μοῦ ἀποκαλύπτει
πόσο μικρὴ ἦταν ἡ γραμμὴ τοῦ βίου.
Ὡστόσο οἱ στιγμὲς τῶν θαλερῶν ἐρώτων,
αὐτὸ τὸ τέλειο ἔνδυμα τῆς ποίησης
τὴ φώτιζαν μ' ἓνα φεγγάρι θερινό»...*

Ὁ Κύπρος Χρυσάνθης φωτογραφίζει θὰ λέγαμε μὲ ἀφοπλιστικὰ ἀνεξίτηλα χρώματα στιγμὲς καὶ ἤχους καὶ χαρακτηριστικὰ στιγμότυπα, μ' ἓναν τρόπο προσωπικὸ δίκως νὰ ἐπιδιώκει τὴν ἀλάθητη ἐκδοχὴ στὰ τεκταινόμενα: ἀντίθετα, συλλειτουργεῖ καὶ μὲ ἄλλους ποιητές, ὅπως τὸν Ἐάνθο Λυσιώτη:

*Τοῦ ρέοντα λόγου ἐργάτες, συλλαβίζω τὴν εὐχή:
Στὴν αὐτοκρατορία τῆς ποίησης καλὸ παράδεισο στὸν
ἀδελφὸ μας
Ἐάνθο Λυσιώτη».*

Ὁ Κύπρος Χρυσάνθης κατορθώνει νὰ συνδέσει τὸ χρόνο (παρελθόν, παρὸν ἀλλὰ καὶ μέλλον πού τὸ προφητεύει) σ' ἓνα τεντωμένο σκοινὶ καὶ νὰ γράψει τὴν ἄλλη αἴσθησι καὶ ἀντίληψη χειροπιαστὴ τοῦ κόσμου «καὶ βλέπει ἓνα πανσέληνο μελλοντικὸ οὐρανὸ στὴν κεφαλή του»...

Ἡ νοσταλγία γὰρ τοὺς παλιοὺς συμμαθητὲς τοῦ γυμνασίου Ἀμμοχώστου δένεται μὲ τὸ «σταυρὸ τοῦ μαρτυρίου τὴν κάθε μέρα» ἀλλὰ καὶ τὸ μέτρημα τοῦ μέλλοντος χρόνου σὲ μιὰν ἄλλη διάσταση μὲ τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο νὰ ἐνώνει καὶ νὰ σφυρηλατεῖ μνήμες καὶ γεγονότα χῶρο καὶ χρόνο....

*... Εἶχε μιὰ θάλασσα ματιὰ πού πάντοτε
ταξίδευε μ' ἑλληνικὲς τριήρεις
στὴ ζηλευτὴ Μεσόγειο,*

*κοιτούσε απ' τὸ παράθυρο τὸ μέλλον
ὡς νὰ ἐρευνούσε τ' ἀρχιπέλαγο τοῦ χρόνου.*

Ἡ ὀρθοδοξία εἶναι γιὰ τὸν Κύπρο Χρυσάνθη ζῶσα, συμπαραστεκομένη καὶ ἀγωνιώσα, συμπίπτουσα μὲ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἀγρυπνη μνήμη ποῦ δὲν ξεχωρίζει ἀνθρώπους καὶ σχήματα κι ἀπλώνει τὸ χέρι στο δοκιμαζόμενο συνάνθρωπο, αἰμάσσουσα ἀλλὰ ἀνυποχώρητη:

*Τὴ μεταφέρανε τὰ χέρια τῆς ψυχῆς στὸ παρεκκλήσι
καὶ γέμισε μὲ ὠδὲς ἀγγέλων τὸ τοπίο.*

.....

*κι ἤρθε στὸ στόμα του ὁ Ἄκαθιστος σὰν ὄρκος
τῆς λεβεντιάς»....*

Ἄλλες πάλι φορές, ἡ θρησκευτικότητα δένεται ἀναπόσπαστα μὲ τὸ χῶρο καὶ τὸ θρύλο, σὲ μίαν ἀκατάλυτη σχέση:

ὅπου συναντᾶται τὸ στοιχεῖο τοῦ ἔρωτα, τοῦ ἐδαφικοῦ χώρου τῆς Κύπρου καὶ ἡ Παναγία μὲ παγανιστικὴ συμβολιστικὴ θέση, ἔτσι ὅπως τὴν περιγράφει ὁ Ἑλύτης μὲ τὸ ἀσήμωμα τῆς Παναγίας ποῦ ἔχουν τὴ νύχτα οἱ ἐρημιές τοῦ βάλτου. Διαβάζουμε τὸ σχετικὸ ποίημα τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη.

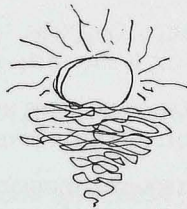
*Ἄν θὰ μπορέσει ὁ ἔρωτας νὰ στάξει μέσα μου
τὸ θρύλο τῆς ζωῆς καὶ τ' οὐρανοῦ,
Μιά Παναγιά μὲ γιασεμιά στὰ δλόξανθα μαλιά της
ἀξίζει νὰ προσφέρω τὰ στερνὰ φωνήεντά μου
σ' αὐτὸ τὸ ἀνύποπτο κεφάλαιο
ποῦ λέγεται νησὶ τῆς Κύπρου!*

Ἐδῶ ἡ ζωὴ καὶ ὁ ἐπερχόμενος θάνατος (τὰ στερνὰ φωνήεντά μου), ἐδῶ τὸ δέσιμο μὲ τὴν Κύπρο ἐδῶ ἡ φύση (γιασεμιά) ἐδῶ καὶ ἡ Παναγία σὰν σύμβολο καὶ κορυφογραμμὴ.

Ὁ Κύπρος Χρυσάνθης, μέσα σε φαινομενικὰ «ἀπλὰ ἐπεισόδια», καλὰ κατέχει νὰ ξαναπλάθει τὸν κόσμο ἀποξαρχῆς, νὰ σκιαγραφεῖ χαρακτῆρες καὶ νὰ καταθέτει πλούσιο τὸν ὄβολό του στὴν ἄγια τράπεζα τῆς ποίησης, μὲ καθαρότητα καὶ διαφάνεια, πλοῦτο καὶ φλόγα ψυχῆς:

«Πέτρωσε ὁ ἦχος ὅπου ἀγγίξανε τὰ δάχτυλα»!

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΚΑΡΑΜΒΑΛΗΣ

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ: «ΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΕΝΗΣ»

Η μακρά και εποικοδομητική, για μένα, φιλία με τον αείμνηστο Κύπρο Χρυσάνθη με οδήγησε στον θαυμασμό για το έργο του και στην εκτίμηση για το πρόσωπό του. Και, πραγματικά, ο θάνατός του υπήρξε πλήγμα για μένα. Κατά την διάρκεια της φιλίας μας αυτής ο Κύπρος Χρυσάνθης με ετίμησε με την αποστολή των λογοτεχνικών του πονημάτων στα οποία έκανα βιβλιοκριτική σε διάφορα περιοδικά. Εξ αυτών, λοιπόν, των βιβλίων επέλεξα να παρουσιάσω σ' αυτό το αφιέρωμα την ποιητική του συλλογή «Τα τραγούδια της Τριανταφυλλένης».

«Τα τραγούδια της Τριανταφυλλένης» εξεδόθησαν στην Λευκωσία το 1990 ως έκδοση του περιοδικού «Πνευματική Κύπρος» το οποίο επί πολλά χρόνια διηύθυνε. Αποτελείται από 48 σελίδες και τυπώθηκεν από την «Θέοπρες Λτδ» ένα από τα σπουδαιότερα κυπριακά τυπογραφεία. «Τα τραγούδια της Τριανταφυλλένης» περιλαμβάνουν τριάντα οκτώ ποιήματα.

Πριν ή προχωρήσουμε στα ποιήματα της παρούσης συλλογής ας σταματήσουμε στην αφιέρωσή της. Είναι αφιερωμένη στην σύζυγό του, την γλυκύτατη κυρία Λούλα, την Τριανταφυλλένη του, από την Αμμόχωστο. Σύζυγος και πόλη είναι οι κεντρικοί άξονες ενταύθα της θεματογραφίας του Κύπρου Χρυσάνθη.

«Η Μπαλλάντα της Τριανταφυλλένης» γεμάτη αισθαντικότητα και λυρισμό εκφράζει την αγάπη του ποιητή για την σύζυγό του και τις αναμνήσεις της κοινής ζωής τους. Και παρουσιάζει εναργέστατα τα δεινά της Τουρκικής εισβολής στην Κύπρο δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην προσφυγιά και σε κάποιες εκφάνσεις διατήρησης της Ελληνικότητας.

«Το σώμα της Κύπρου» ανατρέχει στην αρχαιότητα του νησιού με εκφραστική δύναμη. Αλλά και στο πρόσφατό του παρελθόν της εποχής του απελευθερωτικού αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α. «όταν την Κύπρο κυβερνούσε η χαμένη ιδέα», δηλαδή ο πόθος της Ένωσης. Ο οποίος, αν και σιγοκαίει τις ψυχές των Κυπρίων, δεν είναι δυνατόν να εκφραστεί υπό τις παρούσες διεθνείς συγκυρίες.

«Η θάλασσα της Αμμοχώστου» είναι ύμνος και αίνος για την εν θέματι θάλασσα με αναγωγές στο ευτυχισμένο παρελθόν και στην ελληνικότητα της πόλης. Και εδώ ο Κύπρος Χρυσάνθης αναπολεί την εποχή της λευτεριάς της Αμμοχώστου. Τώρα που το καταγάλανο, η ελληνική ιδέα, πολεμά το κόκκινο, την τουρκική βία. Ανατρέχει δε ο ποιητής στην αρχαιότητα και πάλι για να τονίσει την συγγένεια και τις πανάρχαιες σχέσεις των Κυπρίων και των Ελλήνων. Που το Αιγαίο ένωνε και αδελφοποιούσε.

Στο «Μ' ένα έφηβο θεό» ο ποιητής εκφράζει την θλίψη του, κατά τον πλέον ευρηματικό τρόπο για την (ημι)κατοχή της Κύπρου προσδοκώντας λευτεριά και Ένωση.

Το «Άνεμο Δυτικέ» παρουσιάζει στιγμές της καθημερινής ζωής της Λευκωσίας με φόντο τις αναμνήσεις καιρών αλλοτινών και την αγάπη της Τριανταφυλλένης.

Στο «Άγγελε των χαμένων αστεριών» προσεύχεται για ωραιότερους καιρούς και καλύτερη οδοιπορία στον τόπο του μ' ένα εκπληκτικό λυρικό κρεσέντο.

Το «Με την Ειρήνη στα μαλλιά» αναφέρεται στο άγος της διχοτομημένης Λευκωσίας και στον πόθο του για λευτεριά και ειρήνη. Ποίημα που εντυπωσιάζει για τους απαλούς του τόνους.

«Τα εύκολα δειλινά» είναι ένα εύλογον ερώτημα του Χρυσάνθη φιλοσοφικού περιεχομένου και εσωτερικής αναζήτησης.

«Στους άλλους ουρανοί» ο Κύπρος Χρυσάνθης μέσα από περίτεχνες ερωτήσεις δίνει την δική του μεταφυσική ανησυχία.

«Η Αμμόχωστος», πάλι, με τρόπον αναιρετικό και υπαινικτικό παρουσιάζει την φθορά και την εγκατάλειψη της πόλεως, που οι κάτοικοί της έγιναν πρόσφυγες από την τουρκική λαίλαπα.

«Το Μέσα Σύμβολο», αναφερόμενο στην Κύπρο και την σύζυγό του, στέκεται με έμφαση στην ελευθερία και στην ιδέα της ελληνικότητας με μια ιδιαίτερη συμβολιστική διάθεση που μας θυμίζει Γιώργο Σεφέρη.

Στο «Διώξε τη λύπη σου» ο ποιητής με αισθαντικότητα και μεγάλη μαστοριά ανακαλεί στην μνήμη του ευτυχισμένες στιγμές του παρελθόντος. Ενώ εδώ τον διακρίνει μια έντονη φιλοσοφική διάθεση.

Το «Αν το μπορούσα» είναι και αυτό ποίημα επιστροφής στη νιότη που κάνει λόγο για την διχοτομημένη, και κατά το ήμισυ δουλωμένη, Λευκωσία. Ποίημα άκρως συγκινητικό.

«Ο δρόμος της αγάπης» από μια σειρά ευτυχισμένες μνήμες που ξεκινά καταλήγει στην διεκτραγώδηση της προσφυγιάς και της καταστροφής μ' ένα άκρως ευρηματικό τρόπο.

Το «Ένας μικρούλης στίχος» είναι ένα τρυφερό επτάστιχο που μας φανερώνει γιατί ο Κύπρος Χρυσάνθης είναι μεγάλος ποιητής.

«Της Λευτεριάς το λεωφορείο» ανατρέχει στον αγώνα της Ε.Ο.Κ.Α. Στον αγώνα των απλών ανθρώπων του χθες που σήμερα, επώνυμοι πια, βλέπουν να χάνεται η ελευθερία τους αδιάφοροι. Οι υψιπετείς στίχοι αυτού του ποιήματος σταλάζουν άφατη πίκρα.

«Οι σημαίες των υποσχέσεων» κάνουν λόγο για την ελληνική συνείδηση των Κυπρίων που όχι μόνον δεν έγινε σεβαστή από τις Μεγάλες Δυνάμεις αλλά και την εκαπληεύτηκαν με αποτέλεσμα τα γεγονότα του 1974. Ποίημα δυνατό και άξιον ιδιαίτερας μνείας.

Το «Μη μ' ενοχλείτε τώρα...» είναι ποίημα εσωτερικού σπαραγμού και πικρής αυτογνωσίας που διακρίνεται για την επιγραμματικότητα και την καλλιπέειά του.

Ενώ το «Μη μου δολοφονείτε...» αναφέρεται στην αγάπη του ποιητή στην παλιά Λευκωσία και στην προσήλωσή του στις ιδέες του παρελθόντος. Και, ίσως, εκφράζει εναργέστατα τον Κύπρο Χρυσάνθη.

Το «Θα Σου κρατήσω!» είναι λυρικό και ιδιαίτερος ατμοσφαιρικό ποίημα της αγάπης.

Το «Άγγελε των μικρών ελπίδων» είναι μια ενδιαφέρουσα αντίθεση μεταξύ των αφανών ηρώων της Κύπρου και των επωνύμων της τουρκικής εισβολής και θρασύτη-

τος και του σχεδόν άοπλου Κύπριου στρατιώτη. Αντίθεση που εκφράζεται με παραστατικότητα. Ενώ δεν λείπει και το ρομαντικό στοιχείο όταν αναφέρεται στην Τριανταφυλλένη του.

Το «Καλοκαιρινό» είναι ένας καταγισμός ονειρικών εικόνων με Ελληνοκεντρική και Κυπροκεντρική αντίληψη.

Το «Καλοκαιράκι», με έντονη ερωτική διάθεση, κινείται, με πλούσια εκφραστικά μέσα, στα χνάρια του προηγούμενου ποιήματος.

Η «Μια Επιστροφή» είναι μια σύνθεση υψηλής αισθητικής επάνω στους ίδιους, γνωστούς, θεματολογικούς άξονες.

Ενώ «Η Μνήμη» αναφέρεται στους χαλεπούς καιρούς της τουρκικής ημικατοχής της Κύπρου εν αντιδιαστολή προς τους παλαιότερους που ήταν γεμάτοι με ελευθερία και Ορθοδοξία.

Το «Πρώτη Απριλίου 1989» με έντονη φυσιολατρεία κι αγαπημένες μνήμες του Χρυσάνθη, μέσα σ' ένα καταγισμό χρωμάτων και εικόνων, μας θυμίζει την τουρκική κατοχή της Σαλαμίνας.

Το «Τότε και τώρα» είναι η διαπίστωση του χρόνου που διάβηκε για πάντα με όλα τα συνακόλουθα στον ψυχισμό του ανθρώπου. Ξεχωρίζει για την ήρεμη μελαγχολία του.

Στο «Με τα φτερά του νου» γίνεται, και πάλι, μια αναδρομή στα χαμένα νεανικά χρόνια της Τριανταφυλλένης και ένα μνημόσυνο στη νεκρή πια Αμμόχωστο. Ποίημα γεμάτο νοσταλγία και γλυκύτητα που συγκινεί τον αναγνώστη.

«Στο δάσος των φιλιών» συναντάμε την ίδια θεματολογία με την προσθήκη ότι η Κύπρος ανήκει στην Ελλάδα.

Η «Πηγή φωτός» είναι ένα εξαιρετο δοξαστικό στην Τριανταφυλλένη και ένας έξοχος ύμνος στην υπόδουλη Σαλαμίνα των παιδικών ερώτων του ποιητή. Και διακρίνεται για τον καθαρό και λαγαρό της στίχο.

Το «Άγγελε του ύπνου», γεμάτο λυρικές εξάρσεις, σηματοδοτεί τον πόθο του ποιητή για απελευθέρωση των κατεχομένων και την επιστροφή των στην προ της εισβολής κατάσταση.

Η «Χαμένη μου πατρίδα» αναφέρεται, και πάλι, στον έρωτά του για την Τριανταφυλλένη και στις ενθυμήσεις του Κύπρου Χρυσάνθη από τα μέρη της κατεχόμενης πατρίδας του.

Με την ίδια θεματολογία και το ποίημα «Γυρίζεις...» που περιέχει και το αίτημα της ελευθερίας.

Το «Τραγούδησε μικρή Αφροδίτη» είναι ποταμός αισθημάτων, εικόνων και ποιητικών λέξεων που σηματοδοτούν μια ακόμη ευτυχησμένη ποιητική στιγμή του Κύπρου Χρυσάνθη.

Το «Πως ζει στους χάρτες» είναι ένα περίτεχνο οδοιπορικό στην Κυπριακή φύση και μια ερωτική ονειροφантаσία που καταλήγει στην Κυπριακή τραγωδία.

Το «Και θ' αγαπώ» είναι ένα πραγματικό μήνυμα αγάπης που διαχέεται μέσα από εξιδανικευμένες νοητικές διεργασίες και αγαπημένα ινδάλματα.

«Το νόημα της ζωής ενός κοινού θνητού» είναι ο απολογισμός της ζωής του ποιητού και οι προσδοκίες του για την μεταθάνατον ζωήν. Ποίημα που ξεχειλίζει από αγάπη για την Ελλάδα και από πίστη στην Ορθοδοξία.

Τέλος στην «Επιθυμία», που ίσως είναι ένα από τα καλλίτερα ποιήματα του Κύπρου Χρυσάνθη, εκφράζεται η ευχαρίστηση του ποιητή που έγεννήθη Ορθόδοξος Έλληνας της Κύπρου και που παντρεύτηκε την Τριανταφυλλένη. Και διατυπώνεται η ελπίδα, μετά τον θάνατό του, να τον καλωσορίσει στον Παράδεισο ο Θεός Ελληνικά.

Ο Κύπρος Χρυσάνθης, ως άνθρωπος, υπήρξε αληθινός κύριος και ως ποιητής εμπνευσμένος και καλλιπέστατος. Τις ποιητικές του αρετές φανερώνουν όλες του οι συλλογές μα, κυρίως, «Τα τραγούδια της Τριανταφυλλένης». Πολύγραφος και με εξαιρετική ποιότητα στα πάσης φύσεως έργα του στάθηκε ακρίτας και πρόμαχος των Ελληνικών γραμμάτων στην Κύπρο με διάρκεια και συνέπεια. Ας είναι η μνήμη του αιώνια.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΜΑΣ ΟΥΡΑΝΟΙ

*Οί τελευταίοι μας ουρανοί δέν έχουν την παλιάν ευαισθησία
Ἡ καθημερινή ένατένισή τους τοὺς ξεγύμνωσε.
Οί ἐπαναλήψεις τὸ μυαλὸ στεγνώνουν
καὶ τὴν καρδιά.*

*Ἄν ἔρθει κάποια ἀνθρώπινη ἀλλαγή μπορεῖ
ἕνα καινούργιο χρωμα νὰ δανείσει.
Ὅμως ἡ ἀνθρώπινη ἀλλαγή θ' ἀλλάζει γρήγορα μὲ μιὰ ἄλλη
ἀνθρώπινη ἀλλαγή.
Ἐπαναλήψεις.*

*Κάποτε παίζαμε μὲ αὐτοὺς τοὺς ουρανοὺς
στὰ νέφη τους σχεδιάζαμε παλάτια
μαντεύαμε τὸ γαλανὸ Θεὸ στὴν ἄπειρή του καλωσύνη.
Ἐλπίζαμε.
Οί τελευταίοι μας ουρανοί...!*

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΔΥΟ ΕΡΓΑ ΕΝΟΣ ΚΥΠΡΙΟΥ ΜΕΛΕΤΗΤΗ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Μέσα στο 2007 σημαντικά έκδοτικά γεγονότα που αφορούν στην ιταλική γλώσσα έχουν λάβει χώραν στη Λευκωσία, πρωτεύουσα της Κύπρου. Πρόκειται για δυο λεξικά: τὸ ἓνα, τὸ πῶς ὀγκῶδες, 680 σελίδων, ἔχει θέμα τὴν *Παρουσία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας στὴν ἰταλική* καὶ τὸ ἄλλο, 124 σελίδων, τὴν *Παρουσία τῆς ἰταλικῆς γλώσσας στὸ ἑλληνικὸ κυπριακὸ ἰδίωμα*.

Καὶ τὰ δυὸ καρπὸς τῆς ἀφοσίωσης ἑνὸς ἐκρηκτικοῦ φιλολόγου ἀπὸ τὴν Πάφο (1936-), τοῦ καθηγητῆ Γιώργου Χατζηκωστῆ, συγγραφέα φιλολογικῶν καὶ ἱστορικῶν μελετῶν στὴ γλώσσα του καθὼς καὶ ἐπιτυχημένων μεταφράσεων. Ἀνάμεσα σ' αὐτὲς πρῶτα πρῶτα ἡ *Pisanella*, τὴν ὁποία ὁ G. D' Annunzio, ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸν χρονολόγο Λεόντιο Μαχαιρᾶ, τοποθέτησε στὴν Κύπρο τῶν Λουζινιανῶν καὶ τὴ συνέθεσε στὴ γαλλικὴ, ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ Ettore Janni μετέφερε κατὰ τρόπο λαμπρὸ στὴν ἰταλική, σὲ βαθμὸ πού ὁ δύσκολος καὶ ἀπαιτητικὸς θεϊκὸς ποιητὴς μας τὴν ἀποδέχθηκε *μέ ὄλη του τὴν καρδιά* χωρὶς καμμιά ἀμφισβήτηση. Ἐπειτα δυὸ θεατρικὰ ἔργα τοῦ L. Pirandello καὶ τέλος *Σελίδες ἰταλικῆς ποίησης* (ἀπὸ τὸν Ἅγιο Φραγκίσκο τῆς Ἀσίζης μέχρι καὶ σὲ ποιητὴ βραβευμένο μὲ λογοτεχνικὸ Βραβεῖο τοῦ περιοδικοῦ *Silarus*), πράγματα πού τὸν κατέστησαν ἄξιο νὰ τιμηθεῖ μὲ τὸν τίτλο *Grande Ufficiale (I Classe) dell' Ordine della Stella della Solidarietà Italiana* ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς ἰταλικῆς Δημοκρατίας Ciampi.

Οἱ δυὸ τόμοι εἶδαν τὸ φῶς μέσα στὸν ἴδιο χρόνο ὄχι τυχαῖα. Πράγματι, στὸν πρόλογο τοῦ ἔργου *Ἡ παρουσία τῆς ἰταλικῆς γλώσσας στὸ ἑλληνικὸ κυπριακὸ ἰδίωμα*, ὁ συγγραφέας τονίζει ὅτι μ' αὐτὸ εἶχε σκοπὸ νὰ δείξει πόσα ἡ ἰταλική, πού ὀφείλει ἓνα μεγάλο μέρος τοῦ πλοῦτου τῆς στὴν ἑλληνική, ἔδωσε, ὡς ἀνταπόδοση, στὸν λαὸ μιᾶς χώρας μὲ γλώσσα ἑλληνική ἀπὸ χιλιετίες. Ἀποτελεῖ, κατὰ κάποιον τρόπο, ἓνα συμπληρωματικὸ τόμο στὸν ἄλλο, τὸν πῶς ἐπίμοχθο, μὲ τὸν ὁποῖο ἀντιμετώπισε τὴν *Παρουσία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας στὴν ἰταλική*, παρὰ τὶς ἰδιαιτερότητες τῶν δυὸ φαινομένων.

Μαθαίνομε λοιπὸν ὅτι τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῶν ἑλλήνων τῆς Κύπρου εἶχε ἤδη ἐνσωματώσει στὰ μεσαιωνικὰ χρόνια, μέσῳ τοῦ Βυζαντίου, ἓνα σημαντικὸ ἀριθμὸ λατινικῶν λέξεων, οἱ ὁποῖες ἐπαναβεβαιώθηκαν κατόπιν μὲ τὴν ἐπιρροή τῆς ἰταλικῆς, κύριας κληρονόμου τοῦ γλωσσικοῦ πλοῦτου τῆς Ρώμης. Ἀκολούθως, στὰ 380 χρόνια τῆς φραγκικῆς καὶ βενετικῆς κυριαρχίας, ἡ γλώσσα πού ἄσκησε μεγαλύτερη ἐπιρροή στὸ νησί ἦταν ἡ ἰταλική καὶ ὄχι ἡ γαλλικὴ. Κι αὐτὸ χάρις στίς στενὲς σχέσεις, στὸ ἐπίπεδο τῆς πρακτικῆς ζωῆς, τῶν κατοίκων τοῦ τόπου μὲ τὶς ἰταλικὲς παροικίες, πολυάριθμες καὶ δραστήριες ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς φραγκικῆς κυριαρχίας, καὶ εὐημεροῦσες μέχρις ὅτου οἱ Τοῦρκοι διαδέχθηκαν τὴ Γαληνότητα, ἀμαυρώνοντας τὰ πάντα, καθὼς καὶ στὸν περιορισμένο ἀριθμὸ τῶν φράγκων ἀπέναντι στὸν πολὺ μεγαλύτερο τῶν ἰταλῶν ὅπως καὶ στὸ γεγονὸς ὅτι οἱ τελευταῖοι, λόγῳ τῶν οικονομικῶν τους δραστηριοτήτων, βρίσκονταν σὲ συνεχῆ στενὴ καθημερινὴ σχέση μὲ τὸν λαὸ. Γι' αὐτὸ στὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῶν κυπρίων εἰσέδυσαν κυρίως ἰταλικά γλωσσικὰ στοιχεῖα τῆς καθημερινότητας, σχετικὰ μὲ τὸ ἐμπόριο, τὴ γεωργία, τὰ πρακτικὰ ἐπαγγέλματα, τὴν κοι-

νωνική ζωή, ενώ η γαλλική παρέμεινε γλώσσα του παλατιού, δηλαδή της βασιλικής αυλής, των δικαστηρίων και της διοίκησης.

Είναι προφανές ότι οι ιταλικές λέξεις μπήκαν στην τοπική γλωσσική παράδοση άλλοτε άθικτες και άλλοτε αλλοιωμένες φωνολογικά και μορφολογικά. Άκόμα και σήμερα, παρά το γεγονός ότι τρεις αιώνες τουρκοκρατίας έχουν οδηγήσει στη διείσδυση μεγάλου αριθμού τουρκικών λέξεων στην τοπική γλώσσα, τα δυο τρίτα των λέξεων που προέρχονται από την ιταλική χρησιμοποιούνται στην καθημερινή επικοινωνία και κοντά τους γύρω στα 160 όνόματα (π.χ. Άντωνιέττα, Βαλέρια, Έδμόνδος, Μένικος) και πάνω από 300 επίθετα ιταλικής προέλευσης (π.χ. Λεοντίνης, Σκαρλάτος, Σπίριτος). Και σ' αυτά προστίθενται συνεχώς, στον τομέα της διατροφής και της μόδας, νέες λέξεις, όπως *πίτσα, πιτσαρία, ταλιατέλλες, καφετηρία, πασαρέλλα κ.ά.*

Στην περίπτωση της παρουσίας της ελληνικής γλώσσας στην ιταλική, όπως υπογραμμίζεται στην εξαντλητική εισαγωγή του ογκώδους λεξικού, πρόδρομος του φαινομένου υπήρξε η κατάκτηση της Ελλάδας από τους Ρωμαίους, όταν όπως λέει ο Όρατιος, *ή Ελλάδα, μετά την κατάκτησή της, κατέκτησε τον άγριο νικητή και εισήγαγε τις τέχνες στο άξεστο Λάτιον*, μαζί με ένα σημαντικό λεξιλογικό πλούτο. Αυτός αργότερα πέρασε στην ιταλική, όπως σέ όλες τις νεολατινικές γλώσσες.

Άλλες πολυάριθμες λέξεις διεισέδυσαν στην ιταλική μετά την κατάκτηση και την άγρια λεηλασία της Ρώμης της ανατολής από τους Τούρκους, που ανάγκασαν πολλούς λόγιους να βρουν καταφύγιο για τους ίδιους και για πολλά πολύτιμα βιβλία στη Δύση. Κι' αυτό όταν ήδη είχε επικρατήσει η νεώτερη προφορά της ελληνικής, εξ αίτιας της οποίας, για παράδειγμα, το φωνήεν ε στη λέξη *pedagogia*, όρο που παραλήφθηκε από την ελληνική στο τέλος του δέκατου έκτου αιώνα, είναι το φωνητικό αποτέλεσμα του άλφα και του ιώτα, όπως και στους όρους που εισήχθησαν ή σχηματίστηκαν στη συνέχεια (π.χ. *pediàtra* (παιδιάτρος), που εισήχθη το 1841, και *pedodonzia* (παιδοδοντία), που σχηματίστηκε το 1984).

Η παρουσία αυτή της ελληνικής γλώσσας στην ιταλική, περιορισμένη όσον αφορά στην καθημερινή όμιλία, βρίσκεται, όπως σ' όλες τις άλλες γλώσσες, σέ συνεχή, σταθερή και θά 'λεγα φρενιτιώδη αύξηση, υπαγορευόμενη από την ανάγκη να ονομάσει νέα πράγματα και νέα νοήματα όφειλόμενα στην πρόοδο σέ κάθε πεδίο της τεχνολογίας και της γνώσης: από τη βιολογία στην ιατρική, από τις φυσιογνωστικές επιστήμες στη φυσική, από τα μαθηματικά στη φιλοσοφία, από την οικονομία στη γλωσσολογία, από την αρχαιολογία στην αρχιτεκτονική, από τη αστρονομία στη θεολογία (όλες λέξεις ελληνικές). Κι' αυτό χάρις στο γεγονός ότι δέν υπάρχει στον κόσμο γλώσσα πώ ιδανική να σχηματίζει νέες λέξεις που να εκφράζουν, όπως έχει ήδη λεχθεί, νέες ιδέες και να ονομάζει νέα δημιουργήματα της τεχνολογίας. Σέ σημείο που μάταια θά άναζητήσομε στα ελληνικά λεξικά πολλές από τις ιταλικές λέξεις που σχηματίστηκαν μέσα στον χρόνο από σοφούς γνώστες της γλώσσας του Όμήρου, όπως, για παράδειγμα την *pedodonzia* (παιδοδοντία), σχηματισμένη το 1984 από την ένωση δυό ελληνικών γλωσσικών στοιχείων, ενώ, αντίθετως βρισκόμε τη λέξη μας *fotosopia*, μιά λέξη ύβριδική κατασκευασμένη με την ένωση μιάς λέξης ελληνικής και μιάς ιταλικής, κανονικά καταχωρισμένη στο έμβριθε όσο και άριστα ένημερωμένο λεξικό του Μπαμπινιώτη και έγκυρο στον τομέα που άναφέρομε.

Όπως ο αναγνώστης θα έχει εξαγάγει από τα παραδείγματα, ο Χατζηκωστής σημειώνει σε κάθε λέξη τον αιώνα ή το έτος στο οποίο αυτή έκανε την είσοδό της στη γλώσσα μας, πράγμα που μ'ας δίνει το μέτρο της επιμέλειας και της ακρίβειας που κατέθεσε στη σύνθεση ενός έργου μοναδικού στο είδος του.

Τέλος τα δυο λεξικά καταγράφουν σε αλφαβητική σειρά αντιστοίχως, το μ'εν πρώτο τα ιταλικά κύρια ονόματα και επίθετα που υπάρχουν στην Κύπρο, το δε δεύτερο τις πολυάριθμες ύβριδικές λέξεις που σχηματίστηκαν από την ένωση στοιχείων ελληνικών και ιταλικών, όπως, για παράδειγμα *acriprète*, *quadripétalo*.

MICHELE IANNELLI

(Περιοδικό *Silarus*, τεύχος 259, Σεπτ. - Οκτ. 2008, σσ. 68-70)

(μετάφρ. Γ. Χατζηκωστής)

ΜΕ ΤΗ ΦΩΚΑ ΔΑΣΚΑΛΑ

*Δόξες, τιμές στους ήρωες στους νιους στα παληκάρια,
που σ'της ΕΟΚΑ τον καιρό παλεύουν σαν λιοντάρια.
Ήταν χρυσοί σταυραετοί είχαν φωλιές στα όρη,
και δεν φοβότανε ποτέ βοριά ή ξεροβόρι.*

*Είχαν φτερούγες διάπλατες τεράστιες πανώριες,
ήταν μεγάλες δυνατές απέραντες πελώριες.
Κάθε κορφή ή λημέρι τους κάθε βουνό φωλιά τους,
ήταν εκεί το σπίτι τους ο νους και η καρδιά τους.*

*Όνειρα κάνανε πολλά και σχέδια μεγάλα,
το πως θα βρουν την λευτεριά με την Φωκά δασκάλα.
Κύπρο να κάνουν όμορφη ελεύθερη και ωραία,
με μια ψυχή ελληνική αθάνατη γενναία.*

*Κι όλοι εσείς οι αετοί της Κύπρου οι λεβέντες,
νάστε πολύ περήφανοι του ουρανού αφέντες.
Κάντε κουράγιο αδελφοί και θάρθει άλλη μέρα,
που θ'άναι πιο καλύτερη με δροσερό αέρα.*

*Σ' όποια βρεθείτε γειτονιά και σε πλαγιά και βράχο,
εκεί θα δείτε πάνοπλο ένα γενναίο Δράκο.
Θάχει σημαία γαλανή τουφέκι στο πλευρό του
και με μεγάλο σεβασμό θα κάνει το σταυρό του.*

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΟΣΚΟΦΙΔΗΣ

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με την έκδοση του 420 τεύχους της «Πνευματικής Κύπρου» συμπληρώνονται δέκα χρόνια που ανέλαβα τη συνέχιση της έκδοσης του Περιοδικού εις μνήμην του αγαπημένου μου συζύγου και ιδρυτού του περιοδικού. Θέλω να ευχαριστήσω όλως ιδιαιτέρως τους κυρίους Νίκο Παναγιώτου, Γεώργιο Χατζηκωστή και Παύλο Χατζημάργκο που κράτησαν την υπόσχεση που δώσανε στον Κύπρο λίγο πριν τον θάνατό του να βοηθήσουν και να στηρίξουν τη συνέχιση της έκδοσης της «Πνευματικής Κύπρου» και που αποτελούν με την κ. Ανδρεανή Ηλιοφώτου και Μαρούλλα Βιολάρη Ιακωβίδου, την Επιτροπή εκδόσεως της.

Μνημονεύω και την αείμνηστη Νίκη Λαδάκη Φιλίππου που αποτελούσε μέλος της Επιτροπής με ανταποκρίσεις από την Αθήνα μέχρι το θάνατό της.

Ευχαριστώ και όλους όσους συνεργάστηκαν αυτά τα δέκα χρόνια με κείμενά τους, και που ανέρχονται σε 211 Κυπρίους και Ελλαδίτες συγγραφείς και 25 ξένους.

ΛΟΥΛΛΑ ΚΥΠΡΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΤΕΪΟ ΛΥΚΕΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΔΩΝ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ (ΤΜΗΜΑ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ) ΜΝΗΜΗ ΘΕΟΔΟΣΗ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Την Τετάρτη, 12 Νοεμβρίου και ώρα 5 μ.μ. το τμήμα Λευκωσίας του Λυκείου Ελληνίδων Αμμοχώστου παράρτημα Λευκωσίας οργάνωσε στο ξενοδοχείο Hilton-Park φιλολογικό τέϊο για να τιμήσει τη μνήμη του εκπαιδευτικού, ποιητή και συγγραφέα Θεοδόση Νικολάου, με τη συμπλήρωση πέντε χρόνων από το θάνατό του.

Κύρια ομιλήτρια της εκδήλωσης ήταν η γνωστή φιλόλογος και συγγραφέας Χρυσόθεμις Χατζηπαναγή που με το διεισδυτικό και βαθυστόχαστο λόγο της διέγραψε τις βασικές συντεταγμένες του έργου του αείμνηστου Θεοδόση Νικολάου επιμένοντας ιδιαίτερα στην ποιήσή του. Η ομιλία είχε τίτλο «Θεοδόσης Νικολάου: Πτυχές του έργου του».

Την όλη εκδήλωση προλόγισε η πρόεδρος του Λυκείου Ελληνίδων Αμμοχώστου (παράρτημα Λευκωσίας) κυρία Λούλλα Χρυσάνθη.

Μετά την ομιλία η κυρία Έλλη Λούπη απάγγειλε ποιήματα του τιμωμένου, ενώ η κυρία Άννα Μαρκουλίδου διάβασε ένα διήγημά του.

Η εκδήλωση, στην οποία παρέστη και η σύζυγος του ποιητή κυρία Άντρη Νικολάου, έκλεισε με μελοποιημένους στίχους του τη μουσική συνέθεσε ο ανεπιφύς του Χαρίλαος Παπαϊωάννου.

Στο τέϊον συγκεντρώθηκαν πολλές κυρίες, οι περισσότερες από την Αμμόχωστο και για να

τιμήσουν τον ξεχωριστό πνευματικό άνθρωπο Θεοδόση Νικολάου, αλλά και να αναπολήσουν την αγαπημένη τους πόλη.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΛΟΓΟΤΕΧΝΩΝ ΚΥΠΡΟΥ

Παγκόσμια Ημέρα Ποίησης

Εφέτος η Ε.Ε.Ε.Λ.Κ. γιόρτασε την Παγκόσμια Ημέρα Ποίησης (15 Οκτωβρίου) την Πέμπτη, 23 Οκτωβρίου στις 7.30 μ.μ. στο Πολιτιστικό Κέντρο της Marfin Λαϊκής Τράπεζας.

Στην εκδήλωση, ύστερα από σύντομο εισαγωγικό για την καθιέρωση και τη σημασία της Παγκόσμιας Ημέρας Ποίησης από τη Γραμματέα της Εταιρίας Ελλάδα Σοφοκλέους, το λόγο έλαβε η κύρια ομιλήτρια Άννα Κελεσίδου. Την ομιλήτρια μετεκάλεσε από την Αθήνα η Εταιρία ως εξέχουσα πνευματική μονάδα του Ελληνισμού, που έχει να επιδείξει σημαντικό και πλούσιο έργο ως καθηγήτρια φιλοσοφίας και ποιήτρια. Η κυρία Κελεσίδου ανέπτυξε με τρόπο απλό, φυσικό και εύληπτο, αλλά και ουσιαστικό το θέμα «Ποίηση και Γλώσσα».

Μετά την ομιλία η Πρόεδρος της Εταιρίας Ανδρεανή Ηλιοφώτου έκανε σύντομη αναφορά στο έργο και την πνευματική προσφορά της κυρίας Κελεσίδου, προσφέροντάς της αναμνηστικό δώρο, ενώ η Αντιγόνη Μοδέστου, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου, απάγγειλε ποιήματά της. Η ομιλήτρια ευχαρίστησε συγκινημένη, αφού ήδη έχει αναπτύξει στενούς πνευματικούς δεσμούς με την Κύπρο και την επομένη, 24 Οκτωβρίου παρουσιάστηκε στον ίδιο χώρο το βιβλίο της «Δημήτρης Ποταμίτης ο Ίδεοποιός» που εκδόθηκε από τον εκδοτικό οίκο Εν Τύποις στην Κύπρο, στη σειρά «Κύπριοι Δημιουργοί».

Η όλη εκδήλωση έκλεισε με δεξίωση, όπου όσοι παρευρέθηκαν δήλωσαν ενθουσιασμένοι.

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΙΜΗΣ ΣΤΗ ΛΟΥΛΑ ΧΡΥΣΑΝΘΗ

Για δεύτερη φορά τιμήθηκε τη χρονιά που μας πέρασε η εκδότρια της *Πνευματικής Κύπρου* Λούλα Χρυσάνθη. Μετά την αντιφώνησή της στο τιμητικό Μνημόσυνο του Κύπρου Χρυσάνθη που έγινε στο Πολιτιστικό Ίδρυμα της Τράπεζας Κύπρου με τη συμπλήρωση δέκα χρόνων από την εκδημία του, ο Παγκύπριος Πολιτιστικός Σύλλογος και τα Συνεργαζόμενα Πνευματικά Σωματεία Λευκωσίας: Πνευματική Αδελφότης Ελληνίδων Κύπρου, Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών, Ελληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου, Εθνική Εταιρία Ελλήνων Λογοτεχνών Κύπρου απένευμαν στη Λούλα Χρυσάνθη τιμητική πλακέτα για την Προσφορά της στα Κυπριακά Γράμματα. Πολύ συγκινημένη, μετά την ωραία αντιφώνησή της στην οποία ανέφερε χαρακτηριστικούς στίχους του αείμνηστου συζύγου της, ενδεικτικούς του ποιητικού μεγέθους και της ελληνοπρέπειάς του, η Λούλα Χρυσάνθη ευχαρίστησε για την τιμή που της έγινε.

ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ ΤΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΟΜΠΡΕΛΑ» (ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΕΣ-ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ)

Η «Πνευματική Κύπρος» ευχαριστεί θερμά το Περιοδικό «Ομπρέλα» για το θαυμαστό αφιέρωμά του στον Κύπρο Χρυσάνθη με τη συμπλήρωση δέκα χρόνων από το θάνατό του.

Συγκεκριμένα στο τελευταίο τεύχος του (Δεκέμβριος 2008-Φεβρουάριος 2009) αρ. 83 φιλοξενεί εκτενές αφιέρωμα από 40 σελίδες στον Κύπρο Χρυσάνθη με υπογραφές μνήμης, τιμής και μελέτης Λούλας Χρυσάνθη, Μ.Γ. Βαρβούνη, Δ.Ι. Καραμβάλη, Α. Κομποχόλη, Ευαγ. Μισραχί, Γ. Πετρόπουλου, Γ.Α. Ρηγάτου και Κύπρου Χρυσάνθη.

Με τις πολύ αξιόλογες κριτικές παρουσιάσεις τους πνευματικοί άνθρωποι του Ελληνικού Κέντρου, ξεδιπλώνουν όλο το φάσμα της πνευματικής δημιουργίας του Κ. Χρυσάνθη, σκιαγραφώντας τον άνθρωπο, τον επιστήμονα, τον καλλιτέχνη, τον κοινωνικό αγωνιστή.

Του αφιερώματος προηγείται ευχαριστήρια επιστολή της Λούλας Χρυσάνθη προς τον εκδότη και διευθυντή του Περιοδικού «Ομπρέλα» κύριο Μάκη Αποστολάτο, ακολουθούν σύντομα βιογραφικά στοιχεία για τον Κύπρο Χρυσάνθη και στη συνέχεια ο καθηγητής της Λαογραφίας στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο της Θράκης Μ.Γ. Βαρβούνης εξετάζει «Τη Συμβολή του Κύπρου Χρυσάνθη στη Μελέτη του Λαϊκού Πολιτισμού της Κύπρου» δηλώνοντας την ευρύτητα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτής της συμβολής, ενώ η φιλόλογος και δοκιμογράφος Αγγελική Κομποχόλη ρίχνει «Λαογραφικές Ματιές στην Ποίηση του Κύπρου Χρυσάνθη Ο Θεριστής». Ο δοκιμογράφος-βιβλιοκριτικός Δ.Ι. Καραμβάλης «Διαβάζοντας την ποίηση του Κύπρου Χρυσάνθη» την καταξιώνει θεμελιακά ως «ποίηση παντός καιρού, κατάθεση ψυχής, κήρυκα και σηματοφόρο στους δύσκολους καιρούς μας». Η δοκιμογράφος και κριτικός Ευαγγελία Μισραχί μας διηγείται «Αναμνήσεις από τον Κύπρο Χρυσάνθη». Ο συγγραφέας και κριτικός Γιώργος Πετρόπουλος αναλύει διεξοδικά «Τα τραγούδια της Τριανταφυλλένης» και ο συγγραφέας και καθηγητής της Ιατρικής του Πανεπιστημίου Αθηνών Γεράσιμος Ρηγάτος κάνει «Σχόλια για Ειρηνιστικά Κείμενα του Κύπρου Χρυσάνθη». Έπεται Μικρό Ανθολόγιο Ποιημάτων του και το αφιέρωμα κλείνει με το άρθρο του ίδιου του δημιουργού «Σχηματοποίηση και η Απολογία των Καλλιγραμμάτων μου».

Η Πνευματική Κύπρος αλλά και οι λογοτεχνικοί δημιουργοί του τόπου μας ευχαριστούν την Ομπρέλα και όλους τους εκλεκτούς συντελεστές του αφιερώματος για την προβολή της Κυπριακής πνευματικής δημιουργίας στο πνευματικό κέντρο του Ελληνισμού και την τιμητική προβολή του εκλεκτού τέκνου της Κύπρου, του Κύπρου Χρυσάνθη.

Για την «Πνευματική Κύπρο»
ΑΝΔΡΕΑΝΗ ΗΛΙΟΦΩΤΟΥ

«ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ»

Μία πνευματική έπαλξη, συγχρόνως και ένα παράθυρο προς την αγωνιζόμενη Μεγαλόνησο, είναι σίγουρα το εξαιρετο περιοδικό Λόγου και Τέχνης «Πνευματική Κύπρος». Το περιοδικό που ίδρυσε ο μέγιστος των Κυπρίων Λογίων – κατά την ταπεινή μου γνώμη – ο αείμνηστος Κύπρος Χρυσάνθης, έφθασε αισίως στο 418 τεύχος του και στο ΜΗ΄ έτος της έκδοσής του.

Με έμφαση στη Λογοτεχνία, την καθόλου Ελληνική, αλλά ιδίως την Κυπριακή, όπως π.χ. την πεζογραφία, ποίηση, δοκιμιακό λόγο, κριτική κλπ., αποτελεί ένα Βήμα για Κυπρίους αλλά

και Ελλαδίτες ανθρώπους των Γραμμάτων, αδιακρίτως. Στις 70 περίπου πυκνογραμμένες σελίδες του, συναντώνται συχνά τα μεγαλύτερα ονόματα της σύγχρονης όσο και παλαιότερης λογοτεχνικής παραγωγής, στον Έλληνα Λόγον. Σε όλων των ειδών τις τάσεις και σχολές ή πνευματικά κινήματα, βρίσκουν όλα αυτά ελεύθερο χώρο, για να εκφραστούν όλες οι ανησυχίες του σύγχρονου ταλαιπωρημένου Ανθρώπου, μη παραμελώντας ή μάλλον τονίζοντας συχνά τις διάφορες πτυχές του πολιτικού προβλήματος της σύγχρονης Κύπρου, με συχνές παράλληλες αναφορές στην ιστορία και της παλαιότερης Κύπρου.

Την ενδιαφέρουσα όσο και σημαντική αυτή έκδοση διευθύνει τώρα με την ίδια ζέση και ζήλο η κ. Λούλα Χρυσάνθη, η χαλκέντερη και ακούραστη σύντροφος του Κ. Χρυσάνθη, συνεχίζοντας το σπουδαίο έργο του αείμνηστου συζύγου της, προσφέροντας τα μέγιστα για την προβολή όσο και πνευματική προκοπή της ιδιαίτερης πατρίδας της. Για όλο αυτό το πολυσήμαντο έργο της έχει βραβευθεί επανειλημμένως, όπως και το περιοδικό γενικά, από ποικίλους φορείς, όπως μεταξύ άλλων την Ακαδημία Αθηνών, την Εταιρία Ελλήνων Μεταφραστών Λογοτεχνίας –όπου και είχα την καλή τύχη να την συναντήσω– όπως και από άλλους φορείς της Κύπρου κλπ., κλπ.

Ευχόμεθα στο καλό περιοδικό, όπως και στους άξιους συνεπιστάτες του, καλή συνέχεια σε μια Ελεύθερη και δυνατή Κύπρο.

ΔΑΝΑΗ ΠΑΠΑΣΤΡΑΤΟΥ
Περιοδικό «Περίγραμμα»

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Μιχαλάκη Μαραθεύτη, *Η Φυλάκιση της Ελευθερίας, Χρονικό*. Λευκωσία, 2007.

Ο Μιχαλάκης Μαραθεύτης, διευθυντής για μια εικοσαετία της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου, υπήρξε ταυτόχρονα συγγραφέας εξαιρετων παιδαγωγικών βιβλίων, ενώ σημαντική ήταν η παρουσία του και στον τομέα της λογοτεχνίας. Από την έντονη παρουσία του στην πνευματική ζωή και κίνηση του τόπου μας ξεχωρίζει η δράση του ως προέδρου του Ομίλου Πνευματικής Αναεώσεως, επιστέγασμα της οποίας αποτελεί η ετήσια έκδοση του περιοδικού «Κυπριακή Μαρτυρία». Πρόκειται για ένα μοναδικό στο είδος του κυπριακό περιοδικό, στο οποίο δημοσιεύονται για τριάντα σχεδόν χρόνια υψηλού επιπέδου δοκίμια σύγχρονου προβληματισμού γραμμένα από Κύπριους και Ελλαδίτες πνευματικούς ανθρώπους. Μεταξύ τους και δοκίμια του ίδιου του Μ. Μαραθεύτη, τα οποία διακρίνονται για την βαθύτητα και την πρωτοτυπία της σκέψης, για τις καίριες παρατηρήσεις και την σαφήνεια της διατύπωσής τους και για τις υγιείς θέσεις του συγγραφέα.

Η πνευματική παρουσία του Μιχαλάκη Μαραθεύτη συνεχίζεται αδιάλειπτη ως τις μέρες μας, παρά την προχωρημένη ηλικία του. Τα τελευταία χρόνια έχει επιδοθεί στην συγγραφή βιβλίων, που στοχεύουν στην συντήρηση της μνήμης του απελευθερωτικού αγώνα 1955-1959. Αγωνιστής ο ίδιος, είχε εγκλειστεί στις κεντρικές φυλακές ως πολιτικός κατάδικος, ενώ μετά την αποφυλάκισή του παρέμεινε στα κρατητήρια της Κοκκινοτριμιθιάς και του Μάμμαρι ως το τέλος του απελευθερωτικού αγώνα. Με δική του πρωτοβουλία και υποκίνηση οι αγωνιστές, που πριν από το 1974 είχαν βρεθεί σε αντίπαλες παρατάξεις, οργανώθηκαν στους διάφορους συνδέσμους αγωνιστών.

Το τελευταίο βιβλίο του είναι ένα χρονικό του αγώνα της ΕΟΚΑ, που επιγράφεται «Η Φυλάκιση της Ελευθερίας». Επίκεντρο της αφήγησης είναι μια λιγότερο γνωστή πτυχή του αγώνα, δηλαδή η ζωή των κρατούμενων αγωνιστών στις κεντρικές φυλακές, όπου συνέχιζαν με τον δικό τους τρόπο τον αγώνα επιδεικνύοντας αδούλωτο φρόνημα και αντιστασιακό πνεύμα. Παράλληλα ο συγγραφέας εξιστορεί τα κυριότερα συμβάντα του αγώνα: τα κατορθώματα, τις θυσίες, την κα-

θολική συμμετοχή του λαού, αλλά και τα κατασταλτικά μέτρα των Άγγλων, με χειρότερα τους απαγχονισμούς και τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και ακόμη την αγγλοτουρκική συμπαιγνία εις βάρος των Ελληνοκυπρίων. Παρουσιάζονται επίσης οι προσπάθειες για επίλυση του Κυπριακού και ο στραγγαλισμός των δικαίων του Κυπριακού λαού με την καταπάτηση εκ μέρους των Άγγλων διακηρυγμένων αρχών, που περιέχονται στον Καταστατικό Χάρτη του ΟΗΕ, και τις οποίες οι ίδιοι και άλλοι ισχυροί της γης προσυπέγραψαν. Ο συγγραφέας δεν περιορίζεται σε μια ψυχρή έκθεση των ιστορικών γεγονότων, αλλά αναδεικνύει το ηθικό μεγαλείο του αγώνα. Ιδιαίτερα συγκινητικές είναι οι σελίδες που αναφέρονται στο μέγα φως που εκπέμπουν τα φυλακισμένα μηνύματα, τα ολοκαυτώματα του Αυξεντίου, του Μάτση και των αγωνιστών του αχρωά του Λιοπετρίου, καθώς και ο ηρωικός θάνατος πολλών άλλων αγωνιστών.

Ο συγγραφέας αντί του κλασικού τρόπου παρουσίασης της ιστορικής ύλης επιλέγει τεχνική που προσιδιάζει στο διήγημα και το μυθιστόρημα. Ο αφηγητής δεν είναι απρόσωπος, αλλά ένας αγωνιστής που έχει βιώσει τα γεγονότα. Ως ακροατήριο έχει ένα φοιτητή και μια φοιτήτρια που σπουδάζουν Ιστορία και πολιτικές επιστήμες σε πανεπιστήμιο της Αγγλίας. Ο αφηγητής προχωρεί στο ξεδίπλωμα των γεγονότων με αφορμή ερωτήσεις, απορίες και παρατηρήσεις των ακροατών του. Η αφήγηση γίνεται ακόμη πιο παραστατική με επισκέψεις στις κεντρικές φυλακές, όπου διαδραματίστηκαν μερικά από τα πιο συγκλονιστικά γεγονότα. Γενικά η τεχνική του συγγραφέα καθιστά πιο ελκυστική την εξιστόρηση και πιο άνετη την πρόσληψη της ιστορικής ύλης. Συνδυάζει την εκλαΐκευση με την επιστημονικότητα.

Ο συγγραφέας εκτός από τις δικές του εμπειρίες έχει στηριχτεί και σε πληροφορίες που του δόθηκαν από πολλούς άλλους αγωνιστές καθώς και σε σχετική βιβλιογραφία. Το βιβλίο του αποτελεί άριστο βοήθημα για τους μελετητές του απελευθερωτικού αγώνα 1955-1959.

ΓΙΑΝΝΗΣ Κ. ΛΑΜΠΡΟΥ

Ανδρεανής Ηλιοφώτου, *Ενδημικά – Συγκαιρινά και Διαχρονικά*

Η καλοδουλεμένη συλλογή των βιβλίων της Ανδρεανής Ηλιοφώτου συμπληρώθηκε με το πιο πάνω, ενδέκατο, πόνημά της, το οποίο τιτλοφορείται: *Ενδημικά-Συγκαιρινά και Διαχρονικά*, των Εκδόσεων *En Týποις*, Ιούνιος 2008 Λευκωσία.

Στο πρώτο από τα τρία μέρη του βιβλίου η παραπάνω Κύπρια συγγραφέας καταχωρεί 18 θέματα-κείμενα (άρθρα, δοκίμια, μελέτες), τα οποία κατά καιρούς δημοσίευσε στον ημερήσιο τύπο της Μεγαλόνησου από το Φθινόπωρο του 2003 μέχρι την Άνοιξη του 2004 και αναφέρονται βασικά σε προβλήματα: κοινωνικά-εκπαιδευτικά-πολιτικά, κυρίως στο πλαίσιο της προσπάθειας επίλυσης του Κυπριακού. Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει 10 δοκίμια Συγκαιρινά και Διαχρονικά, που έχουν δημοσιευθεί στην *Κυπριακή Μαρτυρία*, ετήσια έκδοση του Ομίλου Πνευματικής Ανανεώσεως, με θέματα: δημοκρατίας, παγκοσμιοποίησης, τρομοκρατίας και άλλα. Τέλος, στο τρίτο μέρος, η Α. Ηλιοφώτου επικεντρώνεται σε λογοτεχνικές δραστηριότητες, πρώτιστα δύο εκτεταμένες εργασίες στην Αθήνα, η πρώτη στο Σπίτι της Κύπρου με τον τίτλο «Ποίηση, το τελευταίο οχυρό Ελευθερίας, μια επαληθευτική δειγματοληψία στην περίπτωση της Κύπρου», όπου η Α.Η. καταπιάνεται με την ποίηση σχετικά με τον απελευθερωτικό αγώνα της Κύπρου 1955-59 και η δεύτερη «Ο Παρνασσισμός και η επίδρασή του στη Νεοελληνική Ποίηση». Την εργασία αυτή η συγγραφέας παρουσίασε σε ομιλία της, την οποία εκφώνησε στο Κέντρο Εκδηλώσεων-Ομιλιών (ΚΕΟ) την 11η Μαρτίου 1996 στο πλαίσιο σειράς ομιλιών «Προσεγγίσεις σε Ελληνικά Ποιητικά Ρεύματα» (Οκτ. 1995-Μάιος 1996), που οργάνωσε το περιοδ. «Αιγαιοπελαγίτικα Θέματα», η οποία-στη συνέχεια-αυτούσια δημοσιεύτηκε στα τεύχη 55 (σ. 159-161), 56 (σ. 243-5) και 58 (373-4) του περιοδικού. Τα υπόλοιπα 6 θέματα του μέρους τούτου

αφορούν πεπραγμένα της Εθν. Ετ. Ελλ. Λογ. Κύπρου και αναφέρονται σε κριτικές παρουσιάσεις, κατά πρώτο λόγο, λογοτεχνικών βιβλίων.

Είναι γνωστό το ύφος της Α. Η. στα γραφόμενά της, που πάντα εμπνέεται από ένα ελεύθερο και σφόδρα πατριωτικό πνεύμα και που διατυπώνει με καθαρότητα και σαφήνεια τις σκέψεις και τις θέσεις της, στα διάφορα προβλήματα: εθνικά, πολιτικά, εκπαιδευτικά, κοινωνικά κ.ά. θέματα, με τα οποία καταπιάνεται η γραφίδα της. Οι σκέψεις της είναι ορθά ελεγμένες και τεκμηριωμένες, ενώ οι κρίσεις της, όπως λέει ο λαός, είναι σταράτες και τσεκουράτες, για κάθε θέμα που τίγχει και προς πάσα κατεύθυνση. Εξοπλισμένη με την Αριστοτέλεια *μεσότητα* (μέτρον άριστον) που την έχει στη φύση της και με ένα εξαιρετο ταλέντο αφήγησης που αιχμαλωτίζει τον αναγνώστη, η Α. Η. κάνει την αριστοργηματική και σοβαρή γραφή της χρήσιμη και πολύτιμη για ένα σκεπτόμενο άνθρωπο-πολίτη. Όλα τα κείμενα-θέματα, εκφρασμένα σε οποιοδήποτε λογοτεχνικό είδος, αποτελούν υλικό για ανάλογη λεπτομερή ανάλυση και σχολιασμό, που δεν μας επιτρέπει ο χώρος εδώ να ασχοληθούμε.

Ελπίζουμε κι ευχόμαστε η φιλόλογος-συγγραφέας, Α. Ηλιοφώτου, με το άψογο εκφραστικό ύφος, τη σωστή κρίση, τη βαθειά φιλοσοφημένη και κοινωνικά αποδεκτή σκέψη να συνεχίσει να μας τροφοδοτεί για πολλά ακόμη χρόνια με την αξιοθαύμαστη γνώση της.

ΓΙΩΡΓΟΣ Ι. ΚΑΛΛΕΓΙΑΣ

Ροδίωνος Πολύτιμον.

ΧΑΡΜΟΣΥΝΗ ΕΙΔΗΣΗ αναγγέλλει σήμερα η στήλη. Έργο πολύτιμο, από δεκαετίες αναμενόμενο, είναι ήδη γεγονός. Έργο μιας συγκλονιστικά ξεχωριστής φυσιογνωμίας της ελληνικής Κύπρου και της μητέρας Ελλάδας. Του Ροδίωνος Γεωργιάδη. Υιού του Προκόπη, εθελοντή πολεμιστή των Βαλκανικών απελευθερωτικών Πολέμων του 1912-13, φονευθέντος στα Δεκεμβριανά 1944 και της τραγικής Θέκλας από το Δίκωμο. Του Ροδίωνος, που το 1940 εθελοντικά κατετάγη στο 39 Σύνταγμα Ευζώνων κι ανδραγάθησε πολεμώντας τους Ιταλούς φασίστες εισβολείς του Μουσουλίνι στα βουνά της Βορείου Ηπείρου. Που αυτοπροαιρέτως αγωνίστηκε στην Εθνική Αντίσταση κατά των Γερμανών Ναζιστών κατακτητών της Ελλάδας, συνελήφθη από την Γκεστάπο, μεταφέρθηκε για εκτέλεση στην Καισαριανή και βρήκε τελικά τον θάνατο, 27χρονος, στις ναζιστικές φυλακές του Βραδεμβούργου, 16η Οκτωβρίου 1944, όπου χάθηκε κι ο 26χρονος αδελφός του, συμπολεμιστής και συγγρατούμενος του Μιλτιάδης. Και που η λήκυθος με την τέφρα του βρίσκεται στη σκλαβωμένη από το 1974 Κερύνεια μας, στο ιερό τ' Αρχαγγέλου Μιχαήλ.

ΤΟ ΠΟΛΥΤΙΜΟ έργο φέρει τον τίτλο «Αρχαίον Ροδίωνος Π. Γεωργιάδη». Είναι τρίτομο, 1081 σελίδων. Το εξέδωσε η Ιερά Αρχιεπισκοπή Κύπρου και αποτελεί πολυετή προσπάθεια και επιμέλεια του ακούραστου πρώην Γυμνασιάρχη Γιώργου Χατζηκωστή. Ο οποίος, το 1995, είχε εκδώσει το επίσης πολύτιμο «Έπος και Μαρτύριο – Οι Κύπριοι Ήρωες του Αλβανικού Έπους και της Εθνικής Αντίστασης Ροδίων και Μιλτιάδης Γεωργιάδης». Την παρουσίαση του 3του «Αρχαίου» θ' αναλάβουν βεβαίως άλλες σελίδες της «Σ». Η στήλη δεν χωρά ούτε καν απαρίθμηση των περιεχομένων, του εύρους της γραπτής κληρονομιάς του σπουδαιότατου Έλληνα Κυπρίου και ήρωα, για την Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος, του Βυζαντίου και της Κύπρου, την Κυπριακή Διάλεκτο, την Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση και τη δράση του «Κοινού Κυπρίων» στην Αθήνα της Κατοχής, 1942. Ιδιαίτερο συγκλονισμό γεννά ο 3ος τόμος, προϊόν της έρευνας του Ροδίωνος στα κρατικά Αρχεία για την ονομαστική τεκμηρίωση της συμμετοχής εκατοντάδων Κυπρίων αγωνιστών στην Επανάσταση 1821-1827, με βαθμούς από δεκανέως μέχρι και υποστρατήγου, την κυπριακή παροικία του Ναυπλίου και τη συμμετοχή στην εκεί επαναστατική διοίκηση. Εκείνους Σηλώσας Ροδίων, εύδαμον το ελεύθερον το δε ελεύθερον το εύψυχον κρίνοντας, πήρε μιαν ανηφο-

ριά, πήρε τα μονοπάτια και για τη λευτεριά θυσιάστηκε στα ναζιστικά μπουντρούμια. Η θυσία του, υπογραφή αιθαλούς κύρους του Αρχείου του – Σκυτάλης προς όλους μας.

ΛΑΖΑΡΟΣ ΜΑΥΡΟΣ

Αρχείον Ροδίωνος Π. Γεωργιάδη. Εισαγωγή, επιμέλεια έκδοσης: Γ. Χατζηκωστής

Κάθε Βιβλιοκρισία γράφεται για την παρουσίαση και την αξιολόγηση, συνήθως, ενός πρόσφατα εκδοθέντος βιβλίου, χωρίς να παραλείπεται από τον βιβλιοκριτικό η αναφορά και στο πρόσωπο του συγγραφέα, ο οποίος αποτελεί πάντοτε το επίκεντρο του κύριου ενδιαφέροντος. Αν τώρα το βιβλίο περιλαμβάνει ένα έργο ή μία σειρά κειμένων, τα οποία ανήκουν σ' ένα πρόσωπο και μάλιστα αυτό δεν βρίσκεται στη ζωή και η έκδοσή του είναι καρπός επίμοχθης έρευνας και φιλότιμης προσπάθειας άλλου προσώπου, τότε η Βιβλιοκρισία αυτή καθηκόντως, αλλά και πρεπόντως, σχηματίζει χιαστή παράσταση, για να περιλάβει τόσο τον συγγραφέα, όσο και αυτόν, ο οποίος πολυτρόπως επιμελήθηκε της έκδοσης.

Η δεύτερη αυτή περίπτωση ισχύει για την προ τριμήνου κυκλοφορηθείσα τρίτομη έκδοση των έργων του Κύπριου φιλόλογου και ήρωα του Έπους του '40 Ροδίωνος Π. Γεωργιάδη, η οποία είδε το φως της δημοσιότητας, χάρη στη μακρόχρονη διερευνητική εργασία του ακαταπόνητου, «χαλκέντερου» Γεώργιου Χατζηκωστή, ουχί κατ' όνομα φιλόλογου, αλλά κατ' ουσίαν φίλου του γραπτού κυρίως λόγου. Είναι, ομολογουμένως μία έκδοση, που τιμά όχι μόνο την Ιερά Αρχιεπισκοπή, η οποία ανέλαβε τη δαπάνη της εκτύπωσης, αλλά και την Κύπρο, επειδή ο αξιόλογος συντάκτης των έργων που περιλήφθηκαν σ' αυτήν υπήρξε «γέννημα και θρέμμα» της.

Ο Γεώργιος Χατζηκωστής, κατόρθωσε να αναδείξει την πνευματική προσωπικότητα του Ροδίωνος Π. Γεωργιάδη, ενός φέρελι νέου του α' ημίσεος του περασμένου αιώνα, τον οποίο οι περισσότεροι γνωρίζαμε μόνο ως ένα ιδεολόγο μαχητή της Ελευθερίας, ο οποίος αγωνίστηκε, με τον επίσημο ήρωα αδελφό του Μιλτιάδη και μαζί πολέμησαν κατά του Γερμανικού άξονα. Τώρα έχουμε τη δυνατότητα να μελετήσουμε και το πλούσιο συγγραφικό του έργο, χάρη στο οποίο μπορούμε να πούμε, χωρίς υπερβολή, ότι ο Ροδίων Γεωργιάδης υπήρξε ένας από τους πιο αξιόλογους θεράποντες των Ελληνικών Γραμμάτων (κυρίως της Ιστορίας και της Αρχαιολογίας) και βιωματικός δάσκαλος του αληθινού νοήματος της ζωής.

Μόνο επιστήμονας της περιωπής του Γεώργιου Χατζηκωστή θα μπορούσε να φέρει σε πέρας ένα τέτοιο έργο, το οποίο απαιτούσε αγάπη και αφοσίωση σ' αυτού του είδους την ενασχόληση, διάζευξη με τον χρόνο, απάρνηση εαυτού και του προσωπικού του περιβάλλοντος, ανεξάντλητη υπομονή, ασυνήθη επιμονή, υποδειγματική φιλοπονία, μεγάλη μεθοδικότητα, επαρκή γνώση των πηγών και συστηματική ταξινόμηση της ύλης. Θα πρέπει να αισθάνεται πολύ ευτυχής ο Γεώργιος Χατζηκωστής, ότι αξιώθηκε να εκπονήσει ακόμη ένα έργο, το οποίο, ως πνευματικό άθλημα, αναβάθμισε το επίπεδο και τη στάθμη της Κυπριακής Γραμματολογίας.

Της τρίτομης αυτής έκδοσης ο φιλόλογος Γεώργιος Χατζηκωστής, πρώην Διευθυντής του Παγκυπρίου Γυμνασίου, του οποίου ο Ροδίων Π. Γεωργιάδης υπήρξε απόφοιτος, προτάσσει ένα σύντομο Εισαγωγικό κείμενο, στο οποίο κάνει λόγο για το «*Αρχείον Ροδίωνος Π. Γεωργιάδη στην Ιερά Αρχιεπισκοπή*» (σελ. 7 -10). Στη συνέχεια ο Γεώργιος Χατζηκωστής παραθέτει τη *Βιογραφία του Ροδίωνος Γεωργιάδη*, η οποία καταλαμβάνει τις σελ. 11-24.

Ακολούθως ο Γεώργιος Χατζηκωστής δημοσιεύει τα έργα του Ροδίωνος Π. Γεωργιάδη, κατά μία ταξινόμηση, η οποία διευκολύνει πολύ τον αναγνώστη στην κατανόηση της πλούσιας θεματολογίας, στην οποία ο συγγραφέας επιδόθηκε κατά το σύντομο διάστημα της διέλευσής του

από τον κόσμο αυτόν της προσκαιρότητας. Ήταν μόλις 27 ετών, όταν πέθανε στη ναζιστική τότε Γερμανία. Τα πρώτα κείμενα του Ροδίωνος Γεωργιάδη έχουν Στοχαστικό χαρακτήρα. Ακολουθούν τα Γλωσσικά του, *Οι Κυπριακές Παροιμίες, τα αφορώντα στη Μεταρρυθμιστική Ένωση Εθνικής και Κοινωνικής Προπορορίας, το Κοινόν Κυπρίων, την Εστία των Κυπρίων και τον Φάκελλο με διάφορα έγγραφα.*

Στον Β΄ Τόμο ο Γεώργιος Χατζηκωστής περιέλαβε τα έργα του Ροδίωνος Γεωργιάδη, στα οποία αναπτύσσει θέματα Ιστορικού χαρακτήρα. Είναι δε αυτά τα ακόλουθα: *Επιτομή Ιστορίας, Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος, Χρονολογικός Πίναξ των κυριωτέρων γεγονότων της Βυζαντινής Ιστορίας, Η Κύπρος κατά την Επανάσταση του 1821, Κυπριώτες αγωνιστές για τη λευτεριά της Αθήνας, Μελέτες για την Κύπρο και η Κύπρος κατά την αρχαιότητα* (του Stanley Casson – μετάφραση).

Στον Γ΄ Τόμο ο Γεώργιος Χατζηκωστής καταχώρισε διάφορα *έγγραφα των Γενικών Αρχείων του ελληνικού κράτους, στα οποία καταδεικνύεται η Συμβολή της Κύπρου στην Ελληνική Επανάσταση.* Από την έρευνά του ο Γεώργιος Χατζηκωστής βρήκε στα Αρχεία της Αρχιεπισκοπής πολλά *Ανέκδοτα έγγραφα,* τα οποία ο Ροδίων Π. Γεωργιάδης ανέγραψε το 1940 από τους φακέλους των *Υπουργείων Πολέμου, Ναυτικών, Εσωτερικών και Αστυνομίας,* της περιόδου 1822 - 27, τα οποία και περιέλαβε εδώ. Στο τέλος του Τόμου τούτου παρέθεσε ποικίλα άλλα *έγγραφα.*

Η έκδοση διανθίζεται με φωτοαντίγραφα ιδιόχειρων κειμένων του ήρωα Ροδίωνος, από τα οποία, με την καλαισθητή εμφάνισή τους, επιβεβαιώνεται η αρτίως συγκροτημένη προσωπικότητά του.

Κλείουμε την παρούσα βιβλιοκριτική παρουσίαση με την παράθεση των ακόλουθων παρατηρήσεων του φιλόλογου Γεώργιου Χατζηκωστή, ο οποίος, όπως προαναφέραμε, είχε την επιμέλεια της τρίτομης έκδοσης των έργων του Ροδίωνος Π. Γεωργιάδη: «Το περιεχόμενο του Αρχείου θα αποτελέσει συνεχή μαρτυρία του εύρους των ενδιαφερόντων και των πνευματικών επιτευγμάτων του ήρωα και ταυτόχρονα πηγή και αφόρμηση για τους μελετητές, κυρίως τους ιστορικούς» (Τόμ. Α΄, σελ. 10).

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Παναγιώτας Ροδοσθένους–Μορίδου, *Ο δρόμος προς τη Λευτεριά.* (Από τον ηρωικό αγώνα της Κύπρου του 1955-1959)» Εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2008, σσ. 191

Η καταξιωμένη φιλόλογος και λογοτέχνης Παναγιώτα Ροδοσθένους-Μορίδου με το έργο της «Ο δρόμος προς τη λευτεριά» και υπότιτλο «Από τον ηρωικό αγώνα της Κύπρου του 1955-1959» ξετυλίγει μια σειρά από αναμνήσεις, μέσα από τις οποίες προβάλλουν ανάγλυφα τα ατέλειωτα πάθη, οι οδύνες και ο ανηφορικός γολγοθάς του μαρτυρικού νησιού. Ο τίτλος υποδηλώνει, ασφαλώς, τη διήκουσα έννοια όλων των επιμέρους εννοιών, όπως αυτές αναδύονται από τα δεκατέσσερα διηγήματα που συγκροτούν την ύλη του βιβλίου.

Μια πλειάδα από μορφές αγώνα, διανθισμένες με αρετές των αγωνιστών αλλά και του άμαχου πληθυσμού, καταγράφεται στις σελίδες του έργου. Ο ηρωισμός, ο πατριωτισμός, το πνεύμα της θυσίας, η χριστιανική εγκαρτέρηση, η αντιμετώπιση του θανάτου, η προσήλωση στο καθήκον, η παιδεία του λαού αποτελούν το leitmotive των διηγημάτων και υποδηλώνουν, εκτός των άλλων, και τον βαθύτερο διδακτικό τους χαρακτήρα.

Τα δεκατέσσερα διηγήματα του βιβλίου είναι αληθινές ιστορίες. Πρόκειται για λογοτεχνική μετάπλαση ιστορικών γεγονότων της ηρωικής εκείνης εποχής, στα οποία πρωταγωνίστησαν

πρόσωπα γνωστά, οικεία ή φιλικά της συγγραφέως. Πέντε τιμητικά διπλώματα που απένειμε η Κυπριακή Δημοκρατία στην Οικογένεια Ροδοσθένους – και τα οποία κοσμούν μαζί και με άλλο φωτογραφικό υλικό τις σελίδες του βιβλίου – μαρτυρούν την πλούσια και πολυσχιδή προσφορά των μελών της στον απελευθερωτικό αγώνα του 1955-1959. Γι' αυτό και ο αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Πάσης Ελλάδος Ιερώνυμος ο οποίος και προλογίζει το βιβλίο, τονίζει με έμφαση: «Η Πάνα Ροδοσθένους-Μορίδου με τις διηγήσεις πραγματικών γεγονότων, ποτισμένων με την προσωπική της εμπειρία, κατορθώνει να αναστήσει όλον αυτόν τον κόσμο».

Οι αφηγήσεις της συγγραφέως απλώνονται σε όλες τις μορφές του αγώνα, μέσα όμως από την καθημερινή ζωή των Κυπρίων πολιτών, οι οποίοι και συμμετέχουν σ' αυτόν από πολλές επάλξεις: άλλοι συνεργάζονται με την ΕΟΚΑ, άλλοι κρύβουν στα σπίτια τους αγωνιστές, άλλοι μεταφέρουν όπλα και πυρομαχικά, ενώ οι μαθητές διαδηλώνουν ή παίρνουν μέρος στον πόλεμο των φυλλαδίων· γιατί τα τελευταία αφύπνιζαν συνειδήσεις και ενδυνάμωναν την αντίσταση του λαού.

Η συγγραφέας δεν παραλείπει να ζωγραφίσει με τον δικό της λογοτεχνικό χρωστήρα και το ήθος των Άγγλων στρατιωτών. Η σκληρότητα, η βία, ο ψυχολογικός πόλεμος με τις εικονικές εκτελέσεις, οι απάνθρωπες συνθήκες κράτησης είναι στοιχεία δηλωτικά ενός κατ' επίφαση πολιτισμού. Και όμως οι Κύπριοι αγωνιστές υπέμεναν τα πάντα με χριστιανική εγκαρτέρηση και ομολογούσαν ότι «ήταν ευτυχισμένοι και περήφανοι, γιατί ο Θεός τους αξίωνε να πάσχουν και να πεθαίνουν για ένα μεγάλο ιδανικό».

Από την άποψη της μορφής, ο αφηγηματικός λόγος στα διηγήματα εναλλάσσεται με πλούσιους διαλόγους, αυθόρμητους, πηγαίους, συνθεμένους με βάση τη μόρφωση και το ήθος των διαλεγόμενων προσώπων. Δεν λείπουν όμως και οι έντονοι εσωτερικοί μονόλογοι, οι οποίοι αποκαλύπτουν την αγωνία, τα βιώματα και τους προβληματισμούς των πρωταγωνιστών.

Τα διηγήματα διακρίνονται και για τον λυρικό, ποιητικό τους τόνο, που αναδύεται μέσα από μια γλώσσα στέρεη, χυμώδη, ρέουσα, αυθεντικά ελληνική και σε κάποιους διαλόγους διανθισμένη με στοιχεία του Κυπριακού γλωσσικού ιδιώματος. Εντυπωσιάζουν ακόμη οι επιτυχημένες εικόνες, οι οποίες όμως αποπνέουν ένα αίσθημα συγκρατημένης μελαγχολίας, όπως φαίνεται και από το παρακάτω μικρό απόσπασμα: «Η ζωή είναι μια φουρτουνιασμένη θάλασσα κι εγώ ένα μικρό ψαροκάικο πάνω στα μαύρα νερά της».

Τα δεκατέσσερα διηγήματα, που συγκροτούν το έργο «Ο δρόμος προς τη λευτεριά» της Παναγιώτας Ροδοσθένους - Μορίδου, πέρα από τη λογοτεχνική τους αξία δεν παύουν να αποτελούν και ένα ιστορικό ντοκουμέντο μας ηρωικής εποχής.

ΧΡΙΣΤΟΣ Γ. ΡΩΜΑΣ

Κώστας Χελμού, *Φώτα Πορείας*, Αθήνα-Ποίηση

Ο Κώστας Χελμός με την ποιητική του συλλογή «Φώτα Πορείας» αγγίζει τον αναγνώστη αποκαλύπτοντάς του τον όμορφο και λαμπερό κόσμο της ποιήσεως. Ακόμη, τον ευαισθητοποιεί με την παράθεση βιωμάτων και εντυπώσεων από τον εξωτερικό κόσμο, σε συνδυασμό με το ξεδίπλωμα του εσωτερικού του κόσμου. Ενδεικτική είναι η προμετωπίδα της ποιητικής συλλογής, η οποία αποτελεί ένα απόσπασμα από τα ποιήματα:

«Όταν χιονίζει
στη δική μας καρδιά
όλος ο κόσμος
κρυώνει.»

Η εκκίνηση της πορείας πραγματοποιείται με πλήθος ονείρων και με πίστη στη νίκη, ενώ η επιστροφή συντελείται με αναμμένα τα φάτα πορείας. Η ιδανική μορφή του παραστέκεται, ομορφαίνει τη ζωή του, τον ζεσταίνει με την παρουσία της και απαλαίνει τον πόνο του. Καταφεύγει στο Θεό, για να αντλήσει δύναμη για την αντιμετώπιση της ήττας και της αποτυχίας και να παρακαλέσει να μην κλείσουν οι πόρτες του παραμυθιού. Αποκόμισε πολλές μνήμες, από τις οποίες παραμένουν ζωντανές αυτές από την παιδική του ηλικία. Τον συνοδεύουν, γιατί είναι κατάφορτες από αθωότητα, αφέλεια και αυθορμητισμό.

Πορεία, μνήμες, βιώματα και εντυπώσεις από τον εξωτερικό κόσμο και διαγραφή του εσωτερικού του κόσμου παρατίθενται σε σύντομα αυτοτελή ποιήματα, χωρίς τίτλο, αλλά αριθμημένα, σαράντα το σύνολο, σε ποικίλους στίχους και σε στροφές από πεντάστιχες μέχρι δεκάστιχες. Η ποιητική του γραφίδα καταγράφει χωρίς συμβιβασμούς και επιείκεια και καθοδηγείται από μια επαναστατικότητα. Αποφεύγει τα στολίδια, που κρύβουν τον εσωτερικό μας πλούτο και δίνει «στίχους απλούς και τρυφερούς σαν τους μίσχους των λουλουδιών και σαν του παιδιού το αυθόρμητο γέλιο».

ΕΛΕΝΗ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΟΥ

Θανάση Παπαθανασόπουλου, *Ενοικιάζεται, Θέατρο-Μονόπρακτο*. Εκδόσεις Μελέαγρος, Αθήνα.

Ο συγγραφέας, σ' αντίθεση με άλλα θεατρικά του έργα με ήρωες ιστορικά ή μυθικά πρόσωπα, στο πιο πάνω μονόπρακτο έχει επιλέξει για ήρωές του καθημερινούς ανθρώπους που παρπατούν στον κυκεώνα της σύγχρονης ζωής. Έχει αποδώσει ένα κομμάτι της ζωής που βασίζεται στην εξεύρεση στέγης, όπου θα εξασφαλιστεί άνετη, αξιοπρεπής και σε συνθήκες ηρεμίας και ησυχίας διαβίωση. Διαδραματίζεται σ' ένα νεοκλασικό κτήριο της οδού Αραχώβης στην Αθήνα. Η σπιτονοικοκυρά, η κυρά Νότα, μια γυναίκα κάποιας ηλικίας, που νεάζει και ντύνεται φανταχτερά, υπενοικιάζει δωμάτια. Ενοικιαστές φοιτητές και εργάτες· άτομα με διαφορετική νοοτροπία και με αντίθετες πολιτικές τοποθετήσεις.

Στο προσκήνιο εμφανίζεται ένας φοιτητής της Νομικής, ο Βασίλης, που αναζητεί δωμάτιο να ενοικιάσει, όπου σε κατάλληλες συνθήκες να έχει τη δυνατότητα να μελετά και να πάρει το πτυχίο του. Διαπραγματεύεται με τη Νότα, η οποία τον διαβεβαίωσε ότι στο σπίτι επικρατούν οι κατάλληλες συνθήκες, για να μπορέσει να πραγματοποιήσει τους στόχους του. Ακολούθως, τον οδηγεί στο δωμάτιό του, το οποίο θα μοιράζεται με το σπουδαστή της δραματικής τέχνης το Βαγγέλη. Ο διάλογος που αναπτύσσεται ανάμεσα στους σπουδαστές είναι ειλικρινής, συναρπαστικός και διανθίζεται με απόδοση αποσπασμάτων από έργα του Σαίξπηρ. Αντιθέσεις παρατηρούνται ανάμεσα στους σπουδαστές και τους εργάτες, οι οποίοι, διασαλεύουν την ησυχία εμποδίζοντάς τους έτσι να αφοσιωθούν στο έργο τους. Ανησυχία και αναστάτωση προκαλούν και οι έριδες των γυναικών στην αυλή. Οι συνθήκες είναι δυσμενείς και αντίξοες για τους ενοίκους· κρύο επικρατεί και σκεπάζονται με την κουβέρτα τους.

Η κα Νότα περιέρχεται σε δεινή θέση λόγω οικονομικών δυσχερειών και αδυναμίας της να εξοφλήσει τον ιδιοκτήτη του κτηρίου τον κ. Σταύρο. Μετά τη δικαστική απόφαση, ανοίγει ο δρόμος για διάλυση, παρ' όλες τις προσπάθειες της Νότας να συνεχίσει να ενοικιάζει την κατοικία. Οι νοικάρηδες αναζητούν νέα στέγη και η Νότα νέα κατοικία. Οι λόγοι του κλητήρα: «κάθε φορά που ανεβαίνω στο Λυκαβηττό κι αγναντεύω τα τσιμέντα της Αθήνας, με πιάνει το παράπονο, γιατί να μην ορίζω κι εγώ ένα τσαρδάκι μέσα σ' αυτόν τον ωκεανό των οικοδομών;» σ' αφήνουν με μια αίσθηση στυφή και πίκρας.

ΕΛΕΝΗ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΟΥ

Το «Αενάως ιστορώ» της Κερυνειώτισσας

Η Στέλλα Σπύρου με τη γραφίδα της απαθανατίζει την Κερύνεια, που ζει και αναπνέει στα φύλλα των βιβλίων της, στα φυλλοκάρδια τα βαθιά της. Κι όσο καιρό θα γράφουν και θα αναπνέουν στ' όνομά της, η Κερύνεια δεν θα πεθαίνει.

Μέσα στις ρωγμές της μνήμης, στους μαιάνδρους και στις χαραγές του μυαλού και στις ρανίδες του αίματος, στο μεδούλι των κοκκάλων θα υπάρχει και θα οδοδείχνει.

Ποιητική συλλογή το «Αενάως ιστορώ», με τις στιγμές να απλώνονται στο χρόνο και στο χώρο, να συλλαβίζονται ονόματα προσώπων και πραγμάτων, άγγελιοι κι αρχάγγελοι της Ιστορίας και του μύθου, της ζωντανής πραγματικότητας που αποθηκεύτηκε σε βιώματα συγκινητικά, μιας ζωής στον παράδεισο της νιότης, και τώρα στη μοναξιά της προσφυγιάς να ζητά δικαιωματικά την ανάσταση και την παρουσία του στον κόσμο μας, που όσο κι αν κάμπτεται, ελπίζει.

Αφιερωμένα τα ποιήματα τα περισσότερα σε πρόσωπα αγαπητά στην ποιήτρια και δεμένα με την αόρατη μαγική κλωστή της Κερυνείας, μελωδούν ή απομνημονεύουν φθογγόσημα αρχαία και βυζαντινά, ορυχεία της Ιστορίας και της ζώσας πνοής.

Το 1974 επανέρχεται δυσβάστακτο, με τους νεκρούς του, τα λαβωμένα σπίτια και την αδικία που ευλογούν οι δυνατοί. Οι γιορτές της χριστιανοσύνης κι οι δεσμοί των ανθρώπων μοσκοβολούν, ενώ τα πλοκάμια της Κερυνείας εξακτινώνονται στη Μικρασία και στα ελληνικά νησιά.

Το μνημονοχάρτι ατελείωτο, ζώντων και τεθνεώτων, τα ιστορικά γεγονότα πέφτουν σταγόνα-σταγόνα στο χαρτί και το ματώνουν. Η Στέλλα Σπύρου αενάως ιστορεί την Κερύνεια, καθώς ετάχθη.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

BIBΛΙΑ

Μόσχου Κεφάλαια, *Το έπος του σαράντα στην ποίηση*.

Δημήτρη Σαλασκαντζή, *Ποιήματα*, 2006.

Στέλλας Σπύρου, *Αενάως Ιστορώ*. Ποιήματα, 2008.

Θανάση Παπαθανασόπουλου, *Ποιήματα*, τόμος τέταρτος 2008.

Επιστημονική Επετηρίς της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, 2008.

Λουκή Παπαφιλίππου, *Προσφέρομαι ως Βαραββάς*, Ποίηση 2008.

Δημοτικό Μουσείο Καλαβρυτιανού Ολοκαυτώματος, *Αίμα και Μύρο* Νεομαρτύρων Καλαβρυτινών (Ορατόριο). Ποίηση Γιάννη Ανδρικόπουλου, Μουσική Φίλιππου Οικονόμου 2008.

Ανδριανής Ηλιοφώτου, *Ενδημικά Συγκαιρινά και Διαχρονικά*.

Γιώργου Αναγνώστου, *Επιστροφή στο Μέλλον*, 2008.

Υβόνης Αρνοκούρου-Κερεσκτζή, *Δέν ξεχνά*, (αφήγημα).

Θανάση Παπαθανασόπουλου, *Αρτοφόριο*, 2008.

Γ. Α. Κούβελα, *Αλέξανδρος Γαλανός ο Κορωναίος Θεατρικός Συγγραφέας*, 2008.

Μυριάνθη Παναγιώτου - Παπαονησιφόρου, *Άριες του περασμένου Καλοκαιριού* 2007.

Γιάννη Ανδρικόπουλου, *Φυλαχθείτε Έρχεται Τυφώνας*, Β' έκδοση 2007, *Υποθήκες για τις Νέες Γενιές*, Β' έκδοση 2008 και *Πολιτεία Ρήγισσα*, Β' έκδοση 2008. (Λυρικός ύμνος στην Πάτρα).

Σαράντου Καργάκου, *Ελληνική Παιδεία, Ένας νεκρός με μέλλον*.

Συμπόσιο Ποίησης: *Ανθολογία Κυπρίων Ποιητών*, 2008.

Διονύση Μαρκαντωνάτου, *Όταν οι μυγδαλιές ανθούν*, Αθήνα 2008.

Ελένης Ηλιοπούλου - Ζαχαροπούλου, Γιάννης Ανδρικόπουλος (Οδυνώμενος Άνθρωπος Βαθυστόχαστος Δημιουργός Αίγιο)

Γιάννη Κυπρή, *Ο Τεπάρισσος* (Μεταμορφώσεις), Λευκωσία 2008.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Καλλαριώτικα Νέα, Ιούλιος, Αύγουστος, Σεπτέμβριος 2008.

Σύνδεσμος, Οκτώβριος 2008, Νοέμβριος 2008, Δεκέμβριος 2008.

Άνθρωποι και Εργασία, τεύχος 25, 2008.

Περίγραμμα, Αφιέρωμα στην Μαρίνα Ζωγράφου και στο Δημήτρη Καραμβάλη και αναφορά στην «Πνευματική Κύπρο» από την κ. Δανάη Παπαστράτου.

Άνευ, Καλοκαίρι 2008, Φθινόπωρο 2008.

Νέα Αριάδνη, Φιλοξενεί *Το ποίημα* της Αλεξάνδρας Γαλανού, το ποίημα *Αρχαιοπτέρυξ* του Παντελή Στεφάνου, της Βέρας Κορφιώτη το *Στίχοι Εμπειροκλή* (ποίημα). Γίνεται αναφορά στο βιβλίο *Τιμή στην Μαρία Π. Ιωάννου* στην Πνευματική Δέσποινα της Αμμοχώστου έκδοση Πνευματικής Κύπρου, γράφει για το έργο της και αναδημοσιεύει κείμενα από την εφημερίδα «Ελευθερία» και άλλα. Στις σελίδες 99-100.

Σημειώματα από το ενημερωτικό δελτίο της Ένωσης Κυπρίων Ελλάδας. *Δεν Ξεχνώ* - Τιμή στην Μνήμη των Θυσιών του Κυπριακού αγώνα. Εκδηλώσεις στην Ξάνθη, στην Χαλκίδα, στην Κρήτη, στη Λάρισα, στη Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Καλάβρυτα, Λουτράκι, Σχοίνο Κορινθίας, Αθήνα, Δήμο Καλλιθέας και Δήμο Ζωγράφου.

Νέα Εποχή, Φθινόπωρο 2008.

Φηγός, τεύχος 23, Α' εξάμηνο 2007. Υπάρχει ποίημα του Κυριάκου Χαραλαμπίδη, Κλείτου Ιωαννίδη: *Η Πλατωνική Διαλεκτική*.

Κυπριακή Βιβλιοφιλία, αρ. 7, Φθινόπωρο.

Μικροφιλολογικά, τεύχος 24, Φθινόπωρο 2008.

Μικροφιλολογικά τετράδια, 6 ανέκδοτα ποιήματα του Βασίλη Μιχαηλίδη από το αρχείο του Αντώνη Ιντιάνου 2008.

Αφιέρωμα στην Πολύτεκνη Οικογένεια.

Φωνή Ορθοδοξίας, Μάιος 2008, Ιούνιος 2008, Αύγουστος 2008, Οκτώβριος - Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2008.

3η Χιλιετία, Ιούλιος, Αύγουστος, Σεπτέμβριος 2008.

Cyprus Today, Απρίλιος-Ιούνιος 2008 και Ιούλιος - Σεπτέμβριος 2008.

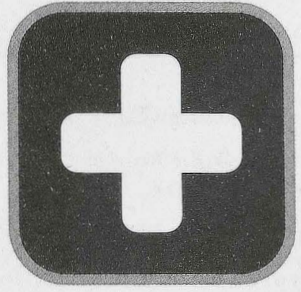
Ο Άνθρωπος, τεύχος 26, Δεκέμβριος 2008.

Νέα Σκέψη, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 2008, τεύχος 500.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ (Συνέχεια)

Λάμπης Γ. Κωνσταντινίδης: <i>Τι πρέπει να γνωρίζωμεν διὰ τὴν Μακεδονίαν καὶ τὰ Σκόπια</i>	189
Ἄνδρεανὴ Ἥλιοφώτου: <i>Χαιρετισμὸς στὸ Τιμητικὸ Μνημόσυνο Κύπρου Χρυσάνθη</i>	196
Μαριάννα Βλάχου-Καραμβάλη: <i>Ἀναζήτηση</i>	197
Michele Iannelli: <i>Ἀναπολώντας μὲ νοσταλγία τὸν Κύπρο Χρυσάνθη</i>	198
Δημήτρης Ἰ. Καραμβάλης: <i>Θέσεις γιὰ τὴν ποίηση τοῦ Κύπρου Χρυσάνθη</i>	201
Γιῶργος Πετρόπουλος: <i>Κ. Χρυσάνθης, «Τὰ τραγούδια τῆς Τριανταφυλλένης»</i>	204
Κύπρος Χρυσάνθης: <i>Οἱ τελευταῖοι μας οὐρανοὶ</i>	207
Michele Iannelli: <i>Δυὸ ἔργα ἐνὸς κύπριου μελετητῆ τῆς ἰταλικῆς γλώσσας καὶ λογοτεχνίας</i>	208
Νικόλαος Μοσκοφίδης: <i>Μὲ τὴ Φωκᾶ δασκάλα</i>	210

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ: Λούλλα Κύπρου Χρυσάνθη: *Εὐχαριστίες, Ἄνδρεανὴ Ἥλιοφώτου: Φιλολογικὸ Τεῖο Λυκείου Ἑλληνίδων Ἀμμοχώστου, Δραστηριότητες Ἐθνικῆς Ἐταιρείας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν Κύπρου, Ἀπονομὴ τιμῆς στὴ Λούλα Χρυσάνθη, Εὐχαριστίες τῆς «Πνευματικῆς Κύπρου» πρὸς τὸ περιοδικὸ «Ὁμπρέλλα», Δανάη Παπαστράτου: «Πνευματικὴ Κύπρος», Γιάννης Κ. Λάμπρου: Μιχαλάκη Μαραθεύτη «Ἡ φυλάκιση τῆς Ἐλευθερίας», Γιῶργος Ἰ. Καλλέγιας: Ἄνδρεανῆς Ἥλιοφώτου «Ἐνδημικά, Συγκαιρινὰ καὶ Διαχρονικά», Λάζαρος Μαῦρος: Ροδιῶνος Πολύτιμον, Ἄνδρέας Ν. Παπαβασιλείου: Ἀρχεῖον Ροδιῶνος Π. Γεωργιάδη - ἐπιμέλεια ἔκδοσης Γ. Χατζηκωστής, Χρῖστος Γ. Ρώμας: Παναγιώτας Ροδοσθένους-Μορίδου «Ὁ δρόμος πρὸς τὴ Λευτεριά», Ἐλένη Χριστοδουλίδου: Κώστα Χελμοῦ «Φῶτα Πορείας», Θανάση Παπαθανασόπουλου «Ἐνοικιάζεται», Στέλιος Παπαντωνίου: Τὸ «ἀενάως ἱστορῶ» τῆς Κερυνιώτισσας - Βιβλία - Περιοδικά.*

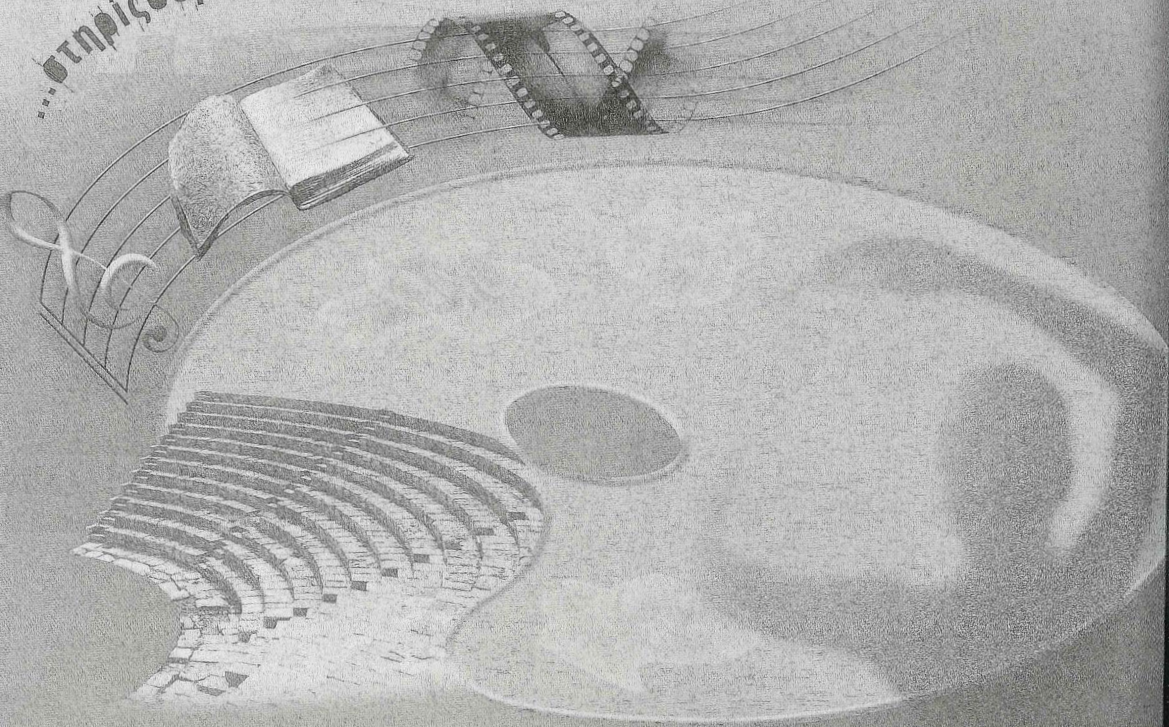

MEGACROSS

..mega care!

MEGACROSS Pharmacy Services Ltd

στηρίζουμε τον Πολιτισμό!

Οι Τέχνες είναι που κάνουν την ανθρώπινη ζωή,
Ανθρώπινη.

Μπορείτε να φανταστείτε
έναν κόσμο χωρίς το χρώμα
των Ζωγράφων, το Λόγο των Ποιητών,
τις Αρμονίες των Συνθετών, τη Χάρη και
Πλαστικότητα των Χορευτών, το Όραμα των Σκηνοθετών,
την Κατάθεση των Ηθοποιών, τη Ματιά των Γλυπτών;

Εμείς, όχι. Γιατί πιστεύουμε ακράδαντα, πως οι Τέχνες είναι
που διορθώνουν καθημερινά τη διαδρομή της Κοινωνίας μας
προς τη σωστή κατεύθυνση. Αυτή, που έχει πάντα
ως σημείο αναφοράς και στίγμα τη διατήρηση
και τόνωση των Αξιών που μας κάνουν Ανθρώπους.

**ATHK
CYTA**